

LATVIJAS UNIVERSITĀTE
EKONOMIKAS UN VADĪBAS FAKULTĀTE
EIROPAS STUDIJU MAĢISTRA STUDIJU PROGRAMMA

**INDIVĪDA TIESĪBU REGULĒJUMA PALIELINĀŠANĀS KĀ
MODERNISMA VĒRTĪBU DEKONSTRUKCIJAS IZPAUSME
MŪSDIENU EIROPĀ**

MAĢISTRA DARBS

Autore: **Linda Kucina**

Studenta apliecības Nr.: lk10001

Darba vadītājs: Dr. Jānis Vaivads

RĪGA, 2012

ANOTĀCIJA

Maģistra darbā analizētas indivīda un leģitīmās varas attiecības mūsdienu Eiropas kultūras sistēmā, vērtējot to atbilstību modernisma un apgaismības principiem indivīda dzīvi reglamentējošo tiesību normu radīšanā. Darbā tiek skaidrota modernisma paradigma; aprakstītas mūsdienu Eiropā konstatējamās izmaiņas vērtību uzstādījumos indivīda un valsts attiecību veidošanā, kas racionāli neiekļaujas modernisma paradigmas laukā un izraisa indivīda tiesību samazinājumu un valsts tiesību pieaugumu; kā arī sniegts iespējamo cēloņu skaidrojums, kas ir pamatā šādai vērtību maiņai. Darbā tiek noskaidrots, ka indivīda un valsts varas attiecības mūsdienās vairs nav iespējams leģitimēt apgaismības uzstādījumu ietvaros.

ABSTRACT

The title of the master thesis is *Increase of Individual Rights Regulation as an Expression of the Deconstruction of Modernist Values in Contemporary Europe*. The research subject of the thesis is the legitimate relationship between the individual and state authority in contemporary Europe. The named relationship is analyzed evaluating its compliance with the individual rights principles of the modern paradigm and the Age of Enlightenment. The research focuses on explaining the term *modernity* and the modern thinking; it analyzes the changes in the perception of values used to form individual rights regulation, which do not comply with the Enlightenment principles; and provides the possible explanation of the changes in the individual rights regulation. The research concludes that the ongoing relationship between the individual and state authority cannot be legitimated by the philosophical discourse of modernity and the Age of Enlightenment.

Atslēgvārdi: indivīda tiesības, modernisms, rīcībspēja, morāles regulējums, varas leģitimitāte, apgaismība, Eiropa.

SATURS

IEVADS	4
1. MODERNISMA TELPA UN SUBJEKTS TAJĀ	9
1.1. Ieskats modernisma jēdzienā un priekšstatā par cilvēku	10
1.2. Priekšstata par indivīda tiesībām rašanās modernisma paradigmā.....	15
1.3. Universālās tiesības un tiesības uz morāli	21
2. IZMAIŅAS INDIVĪDA TIESĪBU REGULĒJUMĀ MŪSDIENU EIROPĀ	28
2.1. Indivīds kā tiesību subjekts un tā rīcībspējas robežas	30
2.2. Individuālās morāles regulējums likumdošanā.....	44
2.3. Manifestētās un faktiskās varas un indivīda attiecības.....	60
2.4. Priekšstats par noziegumu un izmaiņas sodīšanas koncepcijā	65
3. BŪTISKĀKIE IEMESLI INDIVĪDA TIESĪBU REVĪZIJAI	73
3.1. Postmodernais domāšanas modelis un pasaules politiskās telpas pārstrukturizācija	74
3.2. Globālās darījumu telpas nostiprināšanās un patērētāju sabiedrības morāle.....	81
3.3. Vērtību regulējums vairāku kultūras sistēmu pastāvēšanai vienā ģeopolitiskā telpā....	87
NOBEIGUMS	90
SECINĀJUMI	92
IZMANTOTĀS LITERATŪRAS UN AVOTU SARAKSTS.....	95

IEVADS

Šī pētījuma priekšmets, paplašināti runājot, ir indivīda un leģitīmās varas attiecības mūsdienu Eiropas kultūras sistēmā.

Valda pieņēmums, ka principi, uz ko balstītas indivīda tiesības Eiropas kultūras sistēmas valstīs, ir fundamentāla, Eiropu un tās politiskās ideoloģijas importētājvalstīs raksturojoša vērtība un ir ne tikai valsts varas, bet arī Eiropas Savienības manifestētais tiesiskais pamats.

Šie indivīda un valsts attiecības regulējošie principi ir radušies apgaismības periodā 17.-18.gadsimtā, kad tie lēnām sāk savu uzvaras gājieni Rietumu politiskajā telpā, liekot pamatus gan valstu konstitūcijām, gan arī pašam principam par valsts pamatlikuma – konstitūcijas – nepieciešamību, un starptautiskā līmenī nostiprinās ar 1948.gada Apvienoto Nāciju Organizācijas (ANO) Vispārējo cilvēktiesību deklarāciju. Šobrīd, pieaugot Eiropas Savienības kompetenču apjomam, sevišķi cilvēktiesību jomā, šo principu izpratne un pielietojums arvien vairāk ietekmē arī indivīda tiesību regulējumu Eiropas Savienības dalībvalstīs.

Vienkāršoti skaidrojot apgaismības cilvēktiesību principu nozīmi, ir svarīgi uzsvērt, ka apgaismības laikmetā cilvēks pirmo reizi vēstures gaitā kļūst par absolūtu būtni, kas krasi un enerģiski pārņem līdzšinējās teosa funkcijas, vienlaikus sadaloties divās funkcionāli atšķirīgās būtnēs, kas spiestas modelēt visas situācijas divās nodalītās apziņas plaknēs: *es* un *citi*, precīzāk, *es* saistībā ar *citiem*. Pats par sevi šāds stāvoklis pastāvēja arī pirms apgaismības jūdeokristietiskā domāšanas modeļa ietvaros, jo šī sistēma jau postulēja indivīdu kā pašpietiekamu, unikālu un uzdotos ietvaros domājošu un tāpēc tiesīgu izdarīt izvēli (tiesa, tikai šajos pašos ietvaros). Svarīgais apgaismības jauninājums bija pienākums indivīdam uzņemties pašam savu suverenitāti un izdarīt no jaunajām funkcijām izrietošo vērtību inventarizāciju, noskaidrojot, kuras turpmākai dzīvei vēl ir derīgas.

Jaunais skatījums par cilvēka kā nesaistīta indivīda vietu Visumā neapskatīja indivīda sociālo determinētību, taču modernisms tikpat lielā mērā pārkonstruēja arī tās indivīda apziņas struktūras, kas attiecināmas uz jau pieminēto *es* un *citi* plakni. Šīs konstruēšanas gala produkts ir tas racionālais apziņas modelis, ko pazīst kā Eiropas kultūras identitātes simbolu. Šī simbola kods pēc savas būtības ir ļoti vienkāršs – indivīds kā varas centrs un ģimene kā mazākā sociālā autonomās pārvaldes nedalāmā vienība.

Ja arī Eiropas ideoloģiskajā telpā līdz Otrajam pasaules karam vēl pastāvēja domstarpības par to, kur beidzas grupas intereses un sākās individuālās, tad uzskatāms, ka ANO cilvēktiesību deklarācija šādas neskaidrības (tajā skaitā kara izraisīšanas vainu pārliedot uz kolektīvistiem) likvidēja pilnībā.

Lai arī kopš šī dokumenta izdošanas pagājis zināms laiks, modernisma paradigmas ietvaros tas joprojām tiek uzskatīts par universālu. Līdzīgi kā par universālām tiek uzskatītas visas tās Eiropas konstitūciju sadaļas, kas atveido šī dokumenta tekstus nacionālo tiesību līmenī.

Ja apskatām apgaismības uzstādījumu, ka jebkuras valsts loma ir vienīgi indivīdu kopā dzīvošanas sakārtošana tādā veidā, lai „*neviens nedrīkstētu nodarīt kaitējumu cita dzīvībai, veselībai, brīvībai vai īpašumiem*” (*no one ought to harm another in his life, health, liberty, or possessions*)¹, tad augstāk minētās tiesības ir vienkārši kategorisks aizliegums jebkurai valsts varai šādā pārvaldības organizēšanā nepārkāpt zināmas, skaidri definētas un minimālas robežas.

No šīs konstatācijas izriet, ka:

- juridiski jautājums par valsts varas robežām attiecībā uz jebkura indivīda tiesību regulēšanu ir doktrināli pieņemts un skaidri manifestēts visaugstākajā iespējamajā līmenī visas Eiropas (un pasaules) kultūras sistēmas mērogā.

- Eiropas kopības (gan kā kultūras, gan politikas sistēmas) jēga ir tikai un vienīgi šo vērtību nosargāšanā *Grundsatz*, t.i., fundamentālo vērtību, līmenī.

- indivīds pārliecināti zina šos galvenos visas cilvēces kopdzīves sociālos noteikumus un principus, no kuriem tie izriet. Paši principi pēc būtības ir sistēmiski un vienkārši un viegli ļauj pamanīt varas *nozagšanu* vai citas šauru grupu vai pat atsevišķu personu interesēs izdarītas ideoloģiskas manipulācijas.

Mūsdienu demokrātisko valstu politiskajā teorijā iepriekš minētie indivīda un valsts attiecību doktrinālie pamatuzstādījumi netiek apšaubīti. Ja tas tomēr tiktu darīts, tad visticamāk, izsauktu neizpratni un jebkāda novirze no apgaismības uzstādījumiem tiktu uzskatīta par netaisnīgu, neatbilstošu Rietumu demokrātijas valstu politiskajiem ideāliem un līdz ar to neakceptējamu.

Šajā darbā tomēr tiek izvirzīta **hipotēze**, ka mūsdienu Eiropas kultūras sistēmas valstīs ideoloģisku, sociālu un ekonomisku procesu rezultātā notiek ievērojamas izmaiņas vērtību priekšstatos, tajā skaitā priekšstatos, kas skar indivīda un varas attiecības, un notiekošās izmaiņas izpaužas kā indivīda tiesību regulējuma palielināšanās un valsts varas tiesību pieaugums.

Darba mērķis ir analizēt šīs izmaiņas indivīda tiesību regulējumā Eiropā un mēģināt tās strukturēti izskaidrot, kā instrumentu izmantojot modernisma paradigmu un konfrontējot modernās – apgaismības filozofiskajā tradīcijā balstītās – vērtības tiesību un to pamatprincipu

---

¹ Locke, John. *The Second Treatise of Civil Government*. 1690. Ch.II. On the State of Nature. [Skatīts 16.01.2012.] Pieejams: <http://www.constitution.org/jl/2ndtr02.htm>

veidošanā ar mūsdienu Eiropas kultūras sistēmas valstīs konstatējamām vērtībām šajā jomā, kas racionāli neiekļaujas modernisma paradigmas laukā.

Darba uzdevumi ir: 1. Aprakstīt modernisma paradigmas būtību un no tās izrietošos priekšstatus par indivīdu un viņa tiesībām.

2. Sagrupēt pēc būtiskākajām pazīmēm un aprakstīt Eiropas kultūras sistēmas valstīs notiekošās svarīgākās izmaiņas indivīda tiesību regulējumā, vienlaikus norādot tos izmaiņu gadījumus, kuros jaunās normas nesakrīt ar modernisma paradigmas uzstādījumiem.

3. Aprakstīt būtiskākos iespējamos indivīda tiesību izmaiņu cēloņus.

Lai gūtu priekšstatu par izmaiņām indivīda tiesību regulējumā, var kaut vai apskatīt dažus piemērus publiskās informācijas telpā. Tā, piemēram, mediji mums vēsta, ka:

Jelgavas dome nosaka sodu par buršanos sabiedriskā vietā²

Francijā par rasu naida kurināšanu tiks tiesāts šis valsts pilsonis, kurš internetā ievietotā videoierakstā dedzinājis Korānu³

Kemerons apgalvo: Lielbritānija ir kristīga valsts⁴

CSDD: uz ceļa bojā gājušo dēļ valstij radušies 175,4 miljonu latu zaudējumi⁵

Augstākminētie ziņu piemēri ir brīvi izvēlēti vienas mediju telpas ietvaros. Tie nešķiet ārkārtēji un pat neizraisa nevienā īpašu interesi vai satraukumu, kādu jebkurš no tiem visdrīzāk izraisītu, piemēram, vēl 1980. vai pat 1990. gadā.

Apmēram 20 – 30 gadus ilgušais Eiropas kultūras nogrieznis it kā nesaprotamā un gluži pārdabiskā kārtā atsviedis varas un sabiedrības juridiskos priekšstatus apmēram 300 gadus senā pagātnē, kurā būra burvji, bendes spīdzināja svēto rakstu zaimotājus un Kungs Ceabots pašrocīgi palīdzēja Britānijas karalim viņa grūtajos pārvaldības pienākumos, bet indivīda dzīvību vērtēja pēc tā, cik daudz naudas viņš saviem saimniekiem ienes.

Līdz ar to var pieņemt, ka pašā Eiropas kultūras konstitucionālajā satvarā ļoti strauji un relatīvi neilgā laika periodā ir notikušas būtiskas izmaiņas.

Šajā darbā uzsvars tiks likts uz trim jomām, kurās izpaužas izmaiņas indivīda un varas attiecībās – indivīda kā tiesību subjekts statuss un tā rīcībspējas robežas, morāles loma

² Zemgales Ziņas. Bargāki sodi par nekārtībām; lēciens no tilta – 50 latu. [Publicēts 21.09.2010., skatīts 16.01.2012.] Pieejams: http://www.zz.lv/portals/vietejas/raksts.html?offset=1&xml_id=24892&order=desc

³ DELFI. Francūzi tiesās par Korāna apgānīšanu. [Publicēts 11.04.2011., skatīts 16.01.2012.] Pieejams: <http://www.delfi.lv/news/world/other/francuzi-tiesas-par-korana-apganisanu.d?id=37947621>

⁴ Latvijas Avīze. Kemerons: Lielbritānija ir kristīga valsts. [Publicēts 17.12.2011., skatīts 16.01.2012.] Pieejams: http://la.lv/index.php?option=com_content&view=article&id=336563:kemerons-lielbritnija-ir-kristiga-valsts&Itemid=99

⁵ DELFI. CSDD: uz ceļa bojā gājušo dēļ valstij radušies 175,4 miljonu latu zaudējumi. [Publicēts 06.12.2011., skatīts 16.01.2012.] Pieejams: <http://www.delfi.lv/news/national/politics/csdd-uz-cela-boja-gajuso-del-valstij-radusies-1754-miljonu-latu-zaudejumi.d?id=41961738>

likumdošanā un izmaiņas priekšstatā par pašu noziegumu kā tādu un tā sodīšanas koncepcijā. Tiks arī atsevišķi apskatītas kā faktiskās, tā manifestētās indivīda un varas attiecības.

Darbā netiek izvirzīts uzdevums apskatīt indivīda tiesību izmaiņu leģitīmo pamatojumu (t.i., aizsargājamo objektu) mūsdienu tiesību praksē, bet gan vērtēt izmaiņu atbilstību modernisma paradigmai un apgaismības laika indivīda tiesību izpratnei.

Darba pirmajā nodaļā tiks sniegts ieskats modernisma jēdzienā un izskaidroti indivīda tiesību principi modernisma paradigmas ietvaros. Otrajā nodaļā tiks apskatīti tiesību akti un informācija medijos, kuros skaidri parādās izmaiņas šī brīža indivīda tiesību regulējumā. Trešajā nodaļā tiks mēģināts izskaidrot otrajā nodaļā aprakstītās izmaiņas likumdošanā un sabiedrības priekšstatos, pārmaiņas skaidrojot kā vairāku ideoloģisku, sociālu un ekonomisku procesu (postmoderno konceptu ietekme uz *klasisko* morāles vērtību revīziju, globālās darījumu telpas nostiprināšanās, kultūras vērtību konfrontācija) mijiedarbības izraisītas modernisma vērtību maiņas rezultātu.

Stāsts par modernā laikmeta beigām pats par sevi nav nekas oriģināls un ir ticis dažādās variācijās stāstīts jau pēdējos 40 gadus. Taču daudzas no šīm variācijām ir iekšēji pretrunīgas vai arī ir izstāstītas tikai *augstās* filozofijas kategorijās. Līdz šim ir ļoti maz pētīts, kādas sociālas, politiskas un juridiskas konsekvences izriet no modernisma paradigmas dekonstrukcijas, un nav aprakstīts, kādas tieši pārmaiņas likumdošanā un priekšstatos par valsts varas un indivīda attiecībām un tiesiskā regulējuma būtību un nozīmi šobrīd Eiropas kultūras sistēmas valstīs ir notikušas un turpina notikt.

Tā kā darbs ir attiecināms uz tēmu, kas ir ļoti maz apskatīta, tas nepretendē uz precīzu kādas valsts vai valstu grupas dziļāku likumdošanas analīzi vai pilnīgu apskatu, bet tiek apskatīta vairāku filozofisku tēžu attīstība un to iespaids uz cilvēku pasaules skatījumu, par piemēriem ņemot tiesību aktus minētā pētījuma apgabala valstīs. Darbs ir multidisciplinārs un tajā tiek mēģināts vienoti apskatīt nelielu fragmentu filozofijas, tiesību, politikas un sociālās telpas un apskatīto interpretēt visu šo zinātņu metodoloģijas ietvaros. Darbs nav pētījums jurisprudencē, lai arī stāsta par vairāku modernisma vērtību, kas nosaka cilvēka un valsts attiecību modeli, izpausmēm tiesību doktrīnās, taču darbā minētie tiesību akti un informācija medijos, kur var redzēt jaunos tiesību uzstādījumus, doti kā vērtību maiņu raksturojoši paraugi, nemēģinot aptvert visu tiesību telpu.

Šajā gadījumā nepieciešams definēt darbā apskatīto ģeopolitisko telpu, laiku un izmantotos jēdzienus. Kā minēts, darbā tiek apskatīta *mūsdienu Eiropa* jeb Eiropas kultūras sistēmas valstis pēdējās divās desmitgadēs – 20.gadsimta beigās un 21.gadsimta sākumā. Protams, jēdziens *Eiropas kultūras sistēma* ir visai izplūdis un dažādi interpretējams, taču pieņemams, ka šī darba ietvaros precīzas ģeopolitiskās robežas nav nepieciešams novilkt.

Eiropas kultūras sistēma šajā gadījumā domāta kā jēdziens, kas apzīmē Eiropu kā vienotu ideoloģisku telpu, iekļaujot tajā valstis, kur postulēti modernisma principi – tā saucamās *apgaismības projekta* valstis un šo principu izplatības valstis. Šādā skatījumā jēdziens ir plašāks par ģeogrāfisko Eiropas izpratni.

Mūsdienas, ar ko šī darba ietvaros domāta 20.gadsimta pēdējā un 21.gadsimta pirmā desmitgade un otrās desmitgades sākums, kā apskatāmais laikposms izvēlēts, jo tas ir laiks, kad praksē lielā daudzumā parādās izmaiņas indivīda tiesību regulējumā.

Jēdziens *moderns* apzīmē plašu lietu grupu – sākot ar jaunu sadzīves priekšmetu un beidzot ar visas Eiropas sabiedrības politiski ideoloģisko iekārtojumu. Vienlaikus to pašu jēdzienu apzīmē arī vārdi *modernisms* un *modernitāte*. Laikmetu Latvijas kultūras kontekstā bieži vien mēdz apzīmēt ar no angļiskā *modernity* atvasināto jaundarinājumu *modernitāte*. Šajā darbā izmantots termins *modernisms*, nevis *modernitāte*, jo ieradums Latvijā darināt terminus no angļu valodas ir ievērojami jaunāks par pašu modernismu.

Aprakstot varas un cilvēka attiecības, darbā tiek lietot vārdi *valsts* un *indivīds*. Ar *valsti* šajā gadījumā jāsaprot jebkādu leģitīmu publiskās varas avotu un starptautisko tiesību subjektu, vai tā būtu valsts, vai, piemēram, (ar atrunām) Eiropas Savienība. Ar vārdu *indivīds* savukārt jāsaprot jebkādu ar tiesībspēju apveltītu fizisku personu.

Ar modernisma ilgstamību zinātniskajā literatūrā parasti saprot laika periodu, kas:

- a) ir mūsdienas (jaunākie laiki)⁶,
- b) sākas no aptuveni 1870. – 1910. gada un ilgst līdz šim brīdim⁷,
- c) sākas 20.gs.otrajā desmitgadē un beidzas 20.gs. sešdesmitajos gados⁸.

Šajā darbā *modernisms* lietots kā mūsdienas (*a* variants), izņemot gadījumus, kad tekstā norādīts kāds cits hronoloģiskais laiks.

---

⁶ Barker, Chris. *Cultural Studies: Theory and Practice*. London: Sage, 2008, p.178.

⁷ Tague, Gregory. *Origins of English Literary Modernism, 1870-1914*. Academica Press, 2008, 439 p.

⁸ Frascina, Francis, Charles Harrison. *Modern Art and Modernism: A Critical Anthology*. London: Harper and Row, 1982, 336 p.

1. MODERNISMA TELPA UN SUBJEKTS TAJĀ

It viss, ko mēs darām, darīsim vai darījām, nav atraujams no tā, **kā** mēs domājam.

Ne vienmēr pamanām, ka viss, kas ir ap mums, lai arī vienlaikus un vienā telpā esošs, nepavisam nav viendabīgs, bet dalās divās lielās kategorijās jeb dimensijās, viena no kurām ir teksta*, bet otra vienkārši fiziskā dimensija, kurā laiks, notikumi un cēloņsakarības ir neitrāli un netiek interpretēti vispār.

Kā viegli noprotams, civilizācijas dimensija vienmēr ir tekstuāla, un atšķirīgi teksti attiecīgi veido atšķirīgas kultūras. Mēs dzīvojam Eiropas kultūras sistēmā, bet par sistēmu to līdzīgi citām kultūras sistēmām sauc tāpēc, ka tai ir noteikts algoritms, kas, zinot vienu elementu, vairāk vai mazāk ticami ļauj konsekvences ietvaros prognozēt nākamo.

Sīkāk nepievēršoties jautājumam par Eiropas kultūras ideoloģisko vektoru un visām no tā izrietošām dominances konsekvencēm, vienkārši konstatēsim, ka pašreiz dzīvojam tādā laika nogrieznī, kur visus fiziskos notikumus skaidrojam un interpretējam kāda noteikta teksta ietvaros.

Šādus tekstus, atkarībā no konteksta, sauc par laikmeta paradigmu vai doktrīnu. Doktrīna savukārt indoktrinē tās ietvaros esošos subjektus, jeb, sadzīves valodā runājot, iestāsta, pārliecina un izskaidro, kāpēc tāda vai citāda lieta ir vērtīga.

Citiem vārdiem runājot, doktrīna uztur vērtību sistēmu, kas savukārt determinē noteikta veida domāšanu. Savukārt pašas vērtības pretēji klasiskās filozofijas priekšstatiem nepavisam nav dotas, bet gan izriet no jēdzienu kopuma, ko nosacīti varētu nosaukt par fundamentāliem esības priekšstatiem.

Dažreiz tie ir konstruktīvi, atklājoši vai apliecinājoši (Trīs vaļi, Rāma, Buda, Jēzus), dažreiz ne pārāk. Mūsdienu Rietumu kultūras sistēmā, piemēram, tieši otrādi, tie ir negatīvi un dekonstruktīvi. Pēc būtības tā drīzāk ir iepriekšējās domāšanas kritika un cerība uz ko labāku, ko vienmēr sauc par *jauno*.

Tāpēc teorētiski mēs dzīvojam domāšanas sistēmā, ko sauc par modernismu. Var uzskatīt, ka tas arī ir galvenais un svarīgākais Eiropas kā kultūras sistēmas saražotais produkts.

Kā zināms, modernisms ir Eiropas kultūras attīstības stadija, kas attiecināma uz utilitāru domāšanas modeli, kurā vienotā sistēmā tiek sakārtotas apgaismības periodā iegūtās

---

* Vārds *teksts* šeit un citur darbā pārsvarā lietots savā plašākajā nozīmē, apzīmējot jebkādu sistēmisku un vismaz diviem subjektiem atpazīstamu un saprotamu saziņas veidu, kas nodod kādas zināšanas vai informāciju par apkārtējo (ārpuseteksta) pasauli.

zināšanas, kas savukārt ļauj ar relatīvi vismazāko ieguldīto piepūli sasniegt vislabākos rezultātus.

Pretēji plaši izplatītam uzskatam, modernismam nav nekā kopīga ar humānismu, līdzīgi kā postmodernisms nepavisam neatceļ modernismu, bet vienkārši ir tā neatņemams elements.

Tāpat praksē neapstiprinās plaši izplatītais industriālais stāsts par to, ka pie noteiktiem ražošanas apstākļiem rodas noteiktas ideoloģijas, tāpēc atliek vien iedibināt attiecīgo industriālo kvalitāti un mēs iegūsim lielu modernisma piekritēju pulku.

Šajā gadījumā, neskatoties uz acīmredzamo realitāti un visai vienkāršo loģisko tēzi, ka jebkāda inteligenta darbība seko domai (nevis otrādi), cēlonis tiek sajaukts ar sekām un no nepareiziem pieņēmumiem veidojas nepareizas prognozes vai, vēl ļaunāk, nepareiza darbība.

Prakse rāda, lielākā daļa cilvēku par dzīvošanu modernismā jeb modernisma paradīgmā nekad neko nav dzirdējuši un vārdu *moderns* labākā gadījumā saista ar kādiem mākslas stiliem vai sliktākajā – ar jauno *iPhone*. Esošo situāciju var uzskatīt par bīstamu no tāda viedokļa, ka šāda nezināšana strauji pasliktina indivīda brīvības kvalitāti sociālā grupā un līdz ar to arī pašas grupas kvalitāti.

Modernisms kā apraksta tēma šajā darbā izvēlēts tāpēc, ka vienīgi ar modernisma paradīgmas dekonstrukciju apziņā var izskaidrot šobrīd Eiropas kultūras sistēmas valstīs it kā nesaistīti un neizprotami notiekošās pārmaiņas priekšstatos par valsts varas un indivīda attiecībām, valsts lomu indivīda dzīves regulējumā, tiesiskā regulējuma būtību un nozīmi un izpratni par brīvību un drošību.

Lai apskatāmās pārmaiņas varētu analizēt caur modernisma vērtību prizmu, ir nepieciešams precīzi definēt, kas tad īsti ir modernisms jeb kas šī darba ietvaros ar šo jēdzienu tiks saprasts, un kas tieši jauns un nozīmīgs priekšstatā par indivīdu, viņa tiesībām un attiecībām ar varu ir radies modernisma paradīgmas ietvaros.

1.1. Ieskats modernisma jēdzienā un priekšstatā par cilvēku

Dažādu iemeslu dēļ modernisms šodienas Eiropā ir dezorientēts un vairāk atgādina ķirzaku, kas sakampusi pati savu asti un, uzskatīdama to par jaunu priekšmetu, ir gatava apēt sevi pašu – ne tik daudz pašiznīcināšanās instinkta dēļ, bet vienkārši tāpēc, ka aste ir ļoti gara, un jau paspējušas pazust kādreizējās zināšanas par to, kam īsti tā pieder.

Daudzie izziņas avoti, kas runā par modernismu, ir visai daudzrunīgi un nekompakti. Tie vairāk ir gatavi pastāstīt par filozofu biogrāfijām un uzskatiem vai labākajā gadījumā aprakstīt kāds ir, nevis, kas ir modernisms.

Šķiet, ka no definīcijas viedokļa visprecīzāk un visaptverošāk modernismu izdevies raksturot Baltkrievijas filozofiem A.A.Gricanovam, M.A.Mažeiko un V.L.Abušenko:

MODERNISMS

Neklasisks filozofēšanas veids, kas ir radikāli distancējies no klasiskā ar intelektuālu pieļāvumu, ka pastāv iespēja plurāli modelēt realitātes, kā arī no šī pieļāvuma darināto ideju par ontoloģisko plurālismu. Tādējādi problēma par lietu sevī modernismā manifestējas kā pseidoproblēma, kas savukārt Rietumu tipa kultūrām iezīmē vektoru uz konsekventu atteikšanos no metafizikas prezumēšanas.

Savukārt pie priekšnoteikumiem modernisma konstruēšanai var tikt pieskaitīti: 1) Ideju kopuma par cilvēka saprāta pašpietiekamību konstituēšana, eliminējot no atbilstošo filozofisko spriedumu struktūrām transcendentāli dievišķo saprātu kā cilvēciskā saprāta artikulācijas pamatu. 2) Priekšstatu kopuma izveidošanās par cilvēka Saprāta kreatīvo dabu, no vienas puses un par tā vēsturisko aprobežotību no otras. 3) [...] Atteikšanās no īstenības atspoguļošanas ideāla un klasiskā pasaules uzskata kognitīvā patosa, aizstājot tos ar sociālā konstruktīvisma uzstādījumiem....⁹

Tālākais definīcijas teksts ir garāks un komplicētāks, bet esošais fragments ir pietiekams, lai skaidri un saprotami iezīmētu to priekšstatu sistēmu, kas ir Eiropas valstu ideoloģiskais un konstitucionālais satvars. Šie daži kompaktie teikumi caurvij visus starptautiskos līgumus un, tā vai citādi, arī visas pasaules juridisko telpu.

Ja šo definīciju pārtulko vienkāršā sadzīves valodā, mēs iegūstam dažas stabilas un drošas idejas, kas ir ļoti veiksmīgs priekšnoteikums, lai attīstītu un sakārtotu labu dzīvi.

Patī galvenā ideja ir objektīvās īstenības izžušana reizē ar Dievu. Tas nozīmē, ka ikviens piedzimst brīvs un bez jebkādam saistībām un iepriekš uzdotiem vērtību uzstādījumiem.

Nākamā nozīmīgā blakusideja, kas izriet no iepriekšējās, ir tradicionālās morāles demontāža, kas savukārt nozīmē kristīgās morāles sairumu Eiropas kultūrtelpā un jebkādas deistiskās morāles eliminēšanu jebkurā citā.

Pie nākamā būtiskā jauninājumu bloka, iespējams, jāpieskaita arī sociālais konstruktīvisms. Zīmīgi, ka definīcijas autori, iesakot kognitīvo patosu aizstāt ar sociālo konstruktīvismu, nepārprotami ironizē, jo vārds *kognitīvs* šeit lietots vienīgi savā tiešajā nozīmē (*cognitio* – izziņa, zināšanas) un tāpēc norāde kalpo vienīgi kā ironiski iekrāsots atgādinājums par pārliecīgajiem sajūsmas izpaudumiem, kas raksturīgi pirmsmodernisma izziņas rezultātu aprakstīšanai, un ir gluži veltīgi, pieņemot, ka nodibināts kāds drošs īstenības

---

⁹ Модернизм. А.А. Грицанов, М.А. Можейко, В.Л. Абушенко., *Постмодернизм. Энциклопедия*. Составители и научные редакторы А. А. Грицанов, М. А. Можейко. Минск: Интерпрессервис; Книжный Дом, 2001, с. 478.

vai patiesības gabaliņš. Taisnības labad gan jāatzīst, ka jēdziens *sociālais konstruktīvisms* modernisma sistēmas kontekstā ir vismaz divdomīgs, lai neteiktu nepiederīgs, ciktāl vien runa nav par ko citu kā vien sociālu fenomenu vienkāršu konstatāciju.

Un visbeidzot no modernisma definīcijas izriet *pasaules harmonijas* un dabisko tiesību (*lex naturalis*) dekonstrukcija, aizstājot to ar cilvēka racionālā un kreatīvā prāta jaunradītajām vai saglabātajām konstrukcijām, turklāt vienīgi tādā mērā un veidā, kas nepretendē uz lēmuma pieņemšanu cita subjekta vietā.

Nereti modernisms tiek saprasts kā galīga patiesība un jauns absolūtisms, ko (pilnīgi nepamatoti) modernistiem vēlāk pārmetīs postmodernisti. Modernisms nebūtu uztverams par neko vairāk vai mazāk kā par sava veida sociālā konstruktīvisma ceļā radītiem *satiksmes noteikumiem* vai *Eiropas uzvedības etiķeti*, kas satur pieļaujamo savas uzvedības motivāciju.

Varētu arī teikt, ka modernisma tēzes ir vispārpieņemts derīgu un pieļaujamu argumentu kopums, kam teorētiski būtu jākalpo doktrīnas kvalitātē pozitīvo tiesību jaunradē. Princips nav jauns un to jau 14. gs. izteicis Viljams no Okamas – vislabākā ir tā teorija, kas izvirza pēc iespējas mazāk nepierādītu pieņēmumu.¹⁰ Apkopojot augstākminēto, var teikt arī, ka modernisms ir tas Okamas asmens, kas būtu konsekventi un bez nožēlas jālieto vienmēr, kad runa ir par jebkuru Eiropas tiesību pozitīvās normas leģitīmāciju, ar to saprotot visu Eiropas areālu un jebkādas starptautiski publiskas sistēmas.

Savukārt Eiropas doktrīnai neatbilstošu iracionālu vērtību konstruēšana vai pārāk ilgstoša neracionāla tradicionalitātes un no tās atvasināto vērtību saglabāšana neatbilst *labas domāšanas modelim*, un visos šajos gadījumos Eiropas kā subjekta, kuru vienmēr asociē ar ko jaunu un vienlaikus liberāli atraktīvu, attīstība nenovēršami aizkavējas.

Kā jau minēts iepriekš, modernisma sistēmiskā un racionālā domāšana ir svarīgākie priekšnoteikumi, kas, sabiedrībai daudz maz vienādi domājot, jeb, precīzāk, līdzīgi veidojot spriedumus un operējot ar aptuveni vienādām vērtībām, ļauj ātri, labprātīgi un efektīvi apvienoties ļoti lielai starptautisko subjektu kopai, kas pārskatāmā pasaules vēsturē, šķiet, ir unikāls gadījums.

Tomēr pirms Eiropu vienojošo, kopīgo vērtību analīzes, šķiet, vēlreiz ir vērts tuvāk pievērsties modernisma definīcijai. Precīzāk, galvenajai laikmeta un modernisma atsperei, ko definīcijas autori izteikuši kā: „*ideju kopuma par cilvēka saprāta pašpietiekamību konstituēšana, eliminējot no atbilstošo filozofisko spriedumu struktūrām transcendentāli dievišķo saprātu kā cilvēciskā saprāta artikulācijas pamatu*”.¹¹

---

¹⁰ Stanford Encyclopedia of Philosophy. Logical Constructions. [Skatīts 21.01.2012.] Pieejams: <http://plato.stanford.edu/entries/logical-construction/>

¹¹ Skat.modernisma definīciju 11. lapā.

Ja izteiktos mazliet vienkāršāk, teikums nozīmē, ka Eiropas civilizācijas modelī turpmāk tika liegts izdarīt atsauces uz ko pastāvošu, saprātīgu un diženu, kas ir virs cilvēka un nav cilvēks. Katrā gadījumā tas nebūtu likumīgi (leģitīmas normas izpratnē) un tas nebūtu zinātniski (pārbaudāmas un sataustāmas ticamības izpratnē).

Aprakstot laikmetu šī daļa ārkārtīgi bieži dažādu iemeslu dēļ no apraksta pazūd pavisam vai parādās deformētā un neadekvātā formā, kas par modernismu rada plaši izplatītu un mānīgu iespaidu, it kā modernismam būtu jābūt universālam, kas apmierina pilnīgi visas stratas, kastas, sektas un citas sociālās grupas.

Tā, piemēram, virkne ietekmīgu un zinātnisku izziņu grāmatu vēsta, ka modernisms nozīmē sabiedrību, kurā valda kapitālisms, demokrātija, attīstās valsts institūti, nacionālās valstis kā tādas, uzplaukst racionālisms un izmainās priekšstati par pielāgošanos mainīgiem nosacījumiem utml.¹²

Lai arī vairumā gadījumu modernisma pazīmes nosauktas pareizi, jau pieminētās kļūdas bieži vien īsti neļauj *nomērīt*, kad modernisms ir noticis, notiek, vai notiks vai arī notiek kāda cita sociāli politiska parādība, kurai ar modernismu nav nekāda sakara tajā nozīmē, ka tā ir vai nu citas kultūras sistēmas vai cita laikmeta importprece.

Lielos vilcienos varētu apgalvot, ka divi galvenie Eiropas modernisma flagmaņi – 1789. gada Francija ar savu *Cilvēka un pilsoņa tiesību deklarāciju (Déclaration des droits de l'Homme et du citoyen)* un ASV ar 1789. gada *Konstitūcijas labojumiem (Tiesību Bilu/United States Bill of Rights)* – ir analizēti pietiekami daudz un tiek no liberālo vērtību skatpunkta lietoti ar pozitīvu konotāciju, taču šajos gadījumos vērtību izmaiņu lūzums tomēr nav tik ass un revolucionārs, kā tas ir divos citos gadījumos.

Runa šeit ir par Krievijas 1917. gada revolūciju un nacionālsociālistiskās Vācijas 1934. gada un turpmāko gadu reformām. Lai arī šo notikumu ietekme uz Eiropas turpmāko attīstību ir jau daudzreiz izvērtēta, līdz šim, šķiet, bez Maksa Horkheimera (*Max Horkheimer*) un Teodora Adorno (*Theodor Adorno*) darba *Apgaismības dialektika (Dialektik der Aufklärung, 1944)*¹³ gandrīz neviens cits šo režīmu izcelšanos nav skatījis kā modernisma doktrīnas sekas.

---

¹² Daži populāru un atzītu darbu piemēri, kuru norādītajās lappusēs ir dots šāds vai līdzīgs modernisma raksturojums:

- Barker, Chris. *Cultural Studies: Theory and Practice*. London: Sage, 2008, p. 177-178,
- Giddens, Anthony. *The Consequences of Modernity*. Stanford: Stanford University Press. 1991, p.1
- The fleeting world/Our world: The Modern Era. David Christian. *Berkshire Encyclopedia of World History*. Senior Editor William McNeill. Vol.I. Great Barrington: Berkshire Publishing Group, 2004, p.37

Savukārt tādi ideju vēstures un pasaules zināšanas apkopjoši darbi kā *Stanford Encyclopedia of Philosophy* (<http://plato.stanford.edu/>) vai *Encyclopædia Britannica Online Academic Edition* (pieejama LU bibliotēkas elektroniskajās datubāzēs) vispār nemēģina atbildēt uz jautājumu, kas ir modernisms (*modernity, modernism, modern era*).

¹³ Latviski pieejams: Horkheimers, Makss, Teodors V. Adorno. *Apgaismības dialektika. Filosofiski fragmenti*. Rīga: Laikmetīgās mākslas centrs, 2009, 416 lpp.

Šajā gadījumā ļoti sarežģīti būtu apgalvot, ka Vācijas vai Krievijas politikajiem režīmiem būtu bijis liels sakars ar demokrātiskām pārvaldes formām (lai arī juridiski šādi institūti pastāvēja) vai, vēl jo vairāk, brīvā tirgus kapitālismu (lai arī Vācijā formāli saglabājās kapitālistiskās ražošanas attiecības).

Tādējādi, būdamas tipiskas modernisma valstis, tās gluži noteikti *izkrīt* no vispārpieņemtā politiskā priekšstata, ka modernisma valsti var droši identificēt pēc kapitālisma vai demokrātijas pazīmes. Tas savukārt nozīmē, ka runājot par modernismu, vispirms ir jārunā gan par metodiku, kas tajā tiek lietota mērķu un vērtību sistēmas darināšanai, gan arī par pašiem mērķiem, kādi tie izriet un atliek pēc *Dieva nāves*.

Šeit var redzēt, ka modernisms kļūdaini tiek uzskatīts par noteiktu vērtību nesēju, nevis vienkārši par doktrīnu darināšanas instrumentu. Par mērķi, nevis līdzekli. Par drošu patiesību, nevis ērtības labad izveidotu pieņēmumu sistēmu. Piemēram, šāds tipisks modernisma sistēmas elements ir pieņēmums, ka visi cilvēki piedzimst vienādi un tiem ir vienādas tiesības. Lai arī tas īsti nekādām reālijām neatbilst, šāds pieņēmums tomēr ir juridiski un politiski ērts, tas ļauj veidot viegli unificējamās sociālās sistēmas un sakarus.

Savukārt, atgriežoties pie jēdziena par modernismu kā doktrīnu darināšanas instrumentu, jāteic, ka šim procesam ir sava iekšēja un secīga hronoloģiska sistēma, kuras shematiskais apraksts ir aptuveni šāds:

1. Nodibināt fundamentālās esības priekšstatus.
2. Atvedināt no šiem priekšstatiem doktrīnu.
3. Apzināt doktrinālās vērtības un definēt subjektu vēlamu uzvedību regulējošos galvenos principus, ņemot vērā, ka šie principi ir *virtuālo sfēra*. Proti, tie vienmēr ir augstāki par jebkādām tiesību normām. (Pastāvot redzamai pretrunai, iesaistītie subjekti parasti saka, ka likums ir netaisnīgs pat tad, ja tie aktīvi un adekvāti nespēj nosaukt pašu principu, uz kuru balstoties norma ir darināta.)
4. Un, visbeidzot, noteikt doktrinālās vērtības aizsargājošus uzvedības priekšrakstus.

Viss teiktais nenozīmē, ka visas uzskaitītās darbības vienmēr ir mērķtiecīgas un konsekventas un ka tās virza kāda noteikta, vienota griba, tomēr jebkurā gadījumā tām būtu jābūt secīgām un racionālām.

Runājot par mūsdienu Eiropu, visā pasaulē to parasti saprot kā visu liberālo tiesību spektru ar tā rezultējošo vektoru – humānismu – jeb, vienkāršāk runājot, **ikkatra** cilvēka novērtēšanu kā unikālu un absolūtu vērtību un, protams, šīs vērtības ranžēšanu visaugstākajā rangā kā dominanti un galveno vērtību. Tāpat viegli saprotams šādas vērtības izcelšanās

pamats „...ideju kopuma par cilvēka saprāta pašpietiekamību konstitūšana...”¹⁴ Šādam vispārpieņemtam Eiropas kultūras un tiesību sistēmas nolasījumam un tā rašanās veidam tuvāk pievērsīsimies nākošajā apakšnodaļā, bet, atceroties šeit minēto, vēlreiz sīkāk pašu principu apskatīsim darba trešajā nodaļā.

1.2. Priekšstata par indivīda tiesībām rašanās modernisma paradigmā

Ideju par indivīda absolūto vērtību, autonomiju un no tās izrietošo vietu un tiesībām sabiedrībā, kā arī valsts varas leģitimitāti pirmie aprakstīja angļu 17.gadsimta filozofi Tomass Hobss (*Thomas Hobbes*, 1588–1679) un Džons Loks (*John Locke*, 1632 –1704), kas lika pamatus dabisko tiesību (*ius naturale*) un sabiedriskā līguma teorijām, uz kuru pamata ir veidojusies modernā izpratne par indivīda un valsts attiecībām.

Hobss uzskatīja, ka *dabiskajā* (necivilizētajā) *stāvoklī* jebkuram indivīdam ir tiesības darīt visu, ko tas vēlas, arī pielietot spēku, lai sasniegtu savu labumu un reaģētu uz citu apdraudējumiem tam, tādējādi dabiskajā stāvoklī „*visi atrodas karā pret visiem.*”¹⁵ Lai indivīds no tā būtu pasargāts, viņam jāatsakās no daļas savu dabisko tiesību un jāpieņem noteiktas uzvedības normas, kas būtu priekšnoteikums civilizētas sabiedrības (jeb valsts) izveidei.

Arī Loka izpratnē dabiskās tiesības ir tiesības, kas piemīt ikvienam indivīdam *dabiskajā stāvoklī* – vēl pirms jebkāda sabiedrība vai valdība ir izveidota. Dabiskās tiesības, pēc Loka domām, izrietēja no Dieva visiem cilvēkiem piešķirta autoritatīva morāla koda.¹⁶ Loks min trīs pēc nozīmības hierarhiskas tiesības. Ikvienam cilvēkam ir tiesības uz dzīvību (ko Loks pamato, atsaucoties uz reliģiju – pašu cilvēka radīšanas faktu kā tādu – tā kā dzīvība ir Dieva dota, cilvēkam ir pienākums to saglabāt), brīvību (ikvienam ir tiesības darīt visu, ko vien tas vēlas, kamēr vien tas nav konfliktā ar tiesībām uz dzīvību) un īpašumu (kamēr vien šīs tiesības nav konfliktā ar pirmajām divām tiesībām; personīgā īpašuma nepieciešamību Loks pamato kā līdzekli dzīvības saglabāšanai).¹⁷

Valsts varai ir jānodrošina šo trīs pamattiesību aizsardzība katram indivīdam. Ja vara to nedara, indivīdi ir tiesīgi to gāzt.¹⁸ Tā bija laikmetam revolucionāra doma, kas varu (karali)

¹⁴ Skat.modernisma definīciju 11. lapā.

¹⁵ Hobbes, Thomas. *Of Man, Being the First Part of Leviathan*. Vol. XXXIV, Part 5. The Harvard Classics. New York: P.F. Collier & Son, 1909–14; [Skatīts 04.02.2012.] Pieejams: www.bartleby.com/34/5/

¹⁶ *Routledge History of Philosophy, Vol. 5 : British Philosophy and the Age of Enlightenment*, p. 78 – 89.

¹⁷ Stanford Encyclopedia of Philosophy. Locke's Political Philosophy. [Skatīts 04.02.2012.] Pieejams:

<http://plato.stanford.edu/entries/locke-political/>

¹⁸ Turpat.

vairs neskatīja kā absolūtu, suverēnu, Dieva ieceltu un ar tiesībām neierobežoti valdīt. Varētu pat teikt, ka tieši šī ideja bija tā, kas izraisīja gan Lielo franču, gan Amerikas revolūciju.

Loka idejas būtība bija, ka neviens nevar bez piekrišanas tikt pakļauts varai, taču, kolīdz ir izveidota sabiedrība kā politisks veidojums, pilsoņiem ir jāpakļaujas vairākuma lēmumiem. Šos lēmumus likumdevējs pieņem vairākuma vārdā, bet vara izvēlēties likumdevēju pieder pašai tautai. Likumdevējvaras pilnvaras nav absolūtas, jo dabiskās tiesības (*lex naturalis*) ir par to hierarhiski augstākas kā vispārējs standarts un aizsardzība pret jebkādu ieceltu varu.¹⁹ Vēlāk šis uzstādījums kļuva par vienu no liberālisma pamatprincipiem.

Hobsa un Loka aprakstītais dabisko tiesību princips ir ļoti svarīgs, bet vēl atrodas ārpus modernisma paradigmas, jo satur atsauci uz Dievu kā dabisko tiesību garantiju. Taču no šī principa izriet jebkura indivīda tiesību prioritāte pār eksistējošām karaļu, baznīcu, kārtu u.c. tiesībām, kas arī acīmredzami noved pie valsts kā sabiedriskā līguma izpratnes – indivīdi savā starpā noslēdz līgumu, kas apraksta viņu tiesības un pienākumus, un ieceļ pārvaldnieku (valdību), kura vienīgais uzdevums ir nodrošināt līguma ievērošanu.

Neatkarīgi no tā, vai sabiedriskais līgums bija rakstītā formā (valsts konstitūcija) vai nē, dabiskās tiesības vienmēr palika prioritāras un bija atskaites punkts, kas vienmēr ļāva nojaust, kad pārvaldnieks līgumu acīmredzami pārkāpj, līdz ar to zaudējot savas varas legimitāti, un sniedzot pārvaldāmajiem morālas un neatņemamas tiesības sacelties pret valsts varu un to gāzt.

Vēl plašāku sabiedriskā līguma teoriju attīstīja šveiciešu filozofs Žans Žaks Ruso (*Jean-Jacques Rousseau*, 1712 – 1778) savā darbā *Sabiedriskais līgums* (*Du contrat social*, 1762). Ruso kā līguma mērķi izvirzīja tādas sabiedrības izveidošanu, kurā valsts vara nodrošinātu visu indivīdu vienlīdzību.

Ruso uzsver, ka, noslēdzot sabiedrisko līgumu, kopējā vara nodrošinās katra indivīda aizsardzību (no *dabiskā stāvokļa* distopijas), bet pats indivīds teorētiski saglabās tādu pašu brīvību kā *dabiskajā stāvoklī*. Atslēgas princips šai idejai ir vispārējās gribas (*volonté generale*) jēdziens, kas apzīmē abstraktu visas pilsoņu grupas kopējo gribu. Vispārējā griba pēc Ruso domām ir varas avots, un to veido katrs pilsonis. No tā izriet, ka, ievērojot likumus, katrs pilsonis pakļaujas pats savai gribai, un tādējādi saglabā savu brīvību. Pakļaušanās tautas kā kopuma vispārējās gribas autoritātei nodrošina to, ka indivīdi netiks pakļauti citu indivīdu atsevišķajām gribām, kā arī to, ka viņi pakļaujas paši sev, jo paši kolektīvi ir likumdevējvara.

---

¹⁹ Encyclopædia Britannica. Encyclopædia Britannica Online Academic Edition. Western philosophy. [Skatīts 24.01.2012.] Pieejams: <http://www.britannica.com/EBchecked/topic/1350843/Western-philosophy>

Pēc Ruso uzskatiem, vispārējās gribas jēga ir pasargāt indivīdu no vairākuma, nevis likt tam pakļauties tā priekšā.²⁰

Apkopojot apgaismības priekšstatus par sabiedriskā līguma teoriju, svarīgi uzsvērt, ka saskaņā ar to visi indivīdi ir pilnīgi līdztiesīgi un pilnā mērā apveltīti ar nepieciešamā saprāta daudzumu, kas savukārt nozīmē, ka tie var rīkoties jebkādā sev tīkamā veidā un bez jebkādiem ierobežojumiem, izņemot gadījumus, kad kādu daļu no savām tiesībām subjekti vai subjektu grupas nodevušas pašu izvēlētai pārvaldei kopīgās aizsardzības un labuma veicināšanai.

Otrais būtiskais secinājums ir, ka individuālās tiesības vienmēr tiek nodotas tikai vismazākajā mērā un tikai tik daudz, cik galēji nepieciešams grupas dalībnieku vitālo interešu aizsardzībai.²¹ Mehānismi, kuriem teorētiski būtu jānodrošina otrās tēzes ievērošana, ir regulāra un sistemātiska pārvaldē esošo subjektu nomaiņa no vienas puses un sabiedriskā līguma rakstiskā forma (konstitūcija) no otras puses.

Dabisko tiesību un sabiedriskā līguma idejas no filozofu traktātiem tika ļoti ātri ieviestas praksē. 1776.gadā tika pieņemta ASV Neatkarības deklarācija (*United States Declaration of Independence*), kuras autors Tomass Džefersons (*Thomas Jefferson*; 1743 – 1826) atsaucas uz Loka aprakstītajām dabiskajām tiesībām, tajās iekļaujot arī tiesības uz sacelšanos pret varu. Deklarācijas teksts atspoguļo visas jaunās un liberālās apgaismības politiskās idejas: „Mēs uzskatām par acīmredzamu patiesību, ka visi cilvēki ir radīti vienlīdzīgi, ka Radītājs tiem ir sniedzis noteiktas neatņemamas tiesības, starp kurām ir dzīvība, brīvība un tiesības uz laimi. Lai šīs tiesības nodrošinātu, ir izveidotas valdības, kuru leģitīmo varu sniedz pārvaldāmo dotā piekrišana. Kad vien jebkādas formas valdība to neievēro, cilvēkiem ir tiesības to mainīt vai atcelt un nodibināt jaunu valdību, tās pamatā liekot tādus principus un organizējot tās varu tādā veidā, kā viņiem šķiet vispiemērotāk, lai veicinātu savu drošību un laimi.”²²

Desmit gadus vēlāk top pats sabiedriskā līguma teksts – ASV Konstitūcija – kas pēc savas būtības un mērķa ir ļoti moderns dokuments. Konstitūcijas ļoti koncentrētā preambula vēsta: „Mēs, Savienoto Valstu tauta, lai pilnveidotu Savienību, nodibinātu taisnīgumu, nodrošinātu iekšējo mieru, organizētu kopīgu aizsardzību, celtu vispārējo dzīves līmeni un

---

²⁰ Stanford Encyclopedia of Philosophy. Jean Jacques Rousseau. [Skatīts 04.02.2012.] Pieejams:

<http://plato.stanford.edu/entries/rousseau/>

²¹ Jāpiebilst, ka tiesības savā primārajā nozīmē ir *es* un *citi* attiecību regulējums jeb, kā tiesību jēdzienu formulējis Imanuels Kants, „*tiesības ir visu to noteikumu kopums, kas viena cilvēka patvaļu saskaņo ar otra patvaļu uz vispārīgā brīvības likuma pamata*”. (Krastiņš, Ilgvars. *Tiesību teorijas pamatjēdzieni*. Rīga: Latvijas Universitāte, 1995., 32 lpp.)

²² [United States] Declaration of Independence. [Skatīts 04.02.2012.] Pieejams:

<http://www.earlyamerica.com/earlyamerica/freedom/doi/text.html>

nodrošinātu sev un saviem pēctečiem brīvības laimi, nodibinām un ieviešam šo Konstitūciju Amerikas Savienotajām Valstīm.”²³

1789.gadā sekoja pirmie 10 konstitūcijas labojumi – *Tiesību Bils* – kura mērķis bija pasargāt indivīdu pret valsts varas ekspansiju un iejaukšanos indivīda privātās dzīves jomā un aizsargāt tā brīvības un īpašumu. Valstij vienkārši vajadzēja nodrošināt sabiedrisko kārtību, bet tai nepārprotami tikai aizliegts jebkad iejaukties indivīda morāles un neatņemamo brīvību regulēšanā: „*Kongress nevar izdot likumus, kas dibina kādu reliģiju vai aizliedz pieturēšanos pie tās, kas ierobežo vārda brīvību vai preses brīvību, vai cilvēku tiesības mierīgi pulcēties un griezties pie valdības ar petīcijām, lai izbeigtu varas ļaunprātīgu izmantošanu.*”²⁴

Tajā pašā gadā revolucionārajā Francijā tika pieņemta *Cilvēka un pilsoņa tiesību deklarācija*, kur, ietekmējoties no Ruso sabiedriskā līguma idejas un Monteskjē (*Montesquieu*) varas dalīšanas principa, kā arī Džefersona Neatkarības deklarācijā paustajām idejām (Džefersons tolaik bija ASV sūtnis Francijā), deklarācijas autors markīzs de Lafajets (*de La Fayette*) puda tik radikālas indivīda tiesību tēzes, ka tās jebkurai varai var šķist biedējošas vēl šodien.

Deklarācijas pirmais pants uz visiem laikiem pasaka, ka „*visi cilvēki piedzimst un paliek brīvi un vienlīdzīgi savās tiesībās*”²⁵, savukārt trešais pants vēsta, ka „*visas suverenitātes avots ir tauta. Neviena iestāde vai indivīds nav tiesīgs pielietot varu, kas tieši neizriet no tautas.*”²⁶

Vēl vairāki revolucionāri deklarācijas panti vēsta par indivīda brīvībām un to ierobežojumu:

4. Brīvība sastāv no iespējas darīt visu, kas nenodara kaitējumu kādam citam; tādējādi dabisko tiesību izmantošanai nav nekādu ierobežojumu, izņemot tos, kas nodrošina citiem sabiedrības locekļiem baudīt tādas pašas tiesības. Šos ierobežojumus var noteikt tikai ar likumu.

5. Ar likumdošanu var aizliegt tikai tādas darbības, kas ir kaitīgas sabiedrībai.

8. Likumdošanai jānodrošina tikai tādi sodi, kas ir noteikti un acīmredzami nepieciešami [...].

*9. Jebkura persona tiek uzskatīta par nevainīgu, kamēr tā nav pasludināta par vainīgu [...].*²⁷

²³ ASV Konstitūcija. Preambula. *Latvijas Vēstnesis*. [Andreja Veisberga tulkojums] [Skatīts 04.02.2012.] Pieejams: <http://www.vestnesis.lv/index.php?menu=doc&id=44261>

²⁴ ASV Konstitūcija. Tiesību Bils, 1.labojums. *Latvijas Vēstnesis*. [Andreja Veisberga tulkojums] [Skatīts 04.02.2012.] Pieejams: <http://www.vestnesis.lv/index.php?menu=doc&id=44261>

²⁵ Declaration of the Rights of Man and of the Citizen, art.1. Human Rights Constitutional Documents. [Skatīts 05.02.2012.] Pieejams: <http://www.hrcr.org/docs/frenchdec.html>

²⁶ Turpat., art. 3.

²⁷ Turpat., art.4-9.

Tādā vai citādā veidā visas minētās tiesības ir pārnestas uz 20.gadsimta starptautiskajiem cilvēktiesību dokumentiem.

Filozofiskā līmenī 20.gadsimtā sabiedriskā līguma teoriju kā politiskās varas leģitimācijas instrumentu vidē ar ļoti dažādiem un mainīgiem *pareizuma priekšstatiem* ir izstrādājis mūsdienu ievērojamākais politikas filozofs Džons Roulzs (*John Rawls*, 1921 – 2002) savā darbā *Taisnīguma teorija* (*A Theory of Justice*, 1972).

Roulza veikums ir tik nozīmīgs tāpēc, ka pirmo reizi sabiedriskā līguma teorija ir pilnīgi abstrakta un balstās tikai uz indivīdu racionalitāti (nevis Dieva doto dzīvību, vēlmi sadarboties, kopīgā labuma veicināšanu utt.). Roulzs par pamatu ņem Kanta uzstādījumu, ka katram cilvēkam piemīt racionāla spriešanas spēja, kas ietver sevī arī spēju izvērtēt vispārīgus principus no objektīva skatpunkta. Roulzs iztēlojas hipotētisku situāciju – sākuma pozīciju, kurā visas personas klāj *neziņas plīvurs* (*veil of ignorance*) par savu dzīves pozīciju (dzimumu, rasi, sociālo stāvokli, labklājību, priekšstatiem par labklājību utt.). Šī ir ļoti abstrakta versija par *dabisko stāvokli*. No šādas pozīcijas iespējams izvest principu, kas ir taisnīgums un kādiem nosacījumiem sabiedrībā jābūt, lai tā varētu pastāvēt. Protams, katra persona ir racionāla un ieinteresēta tikai savā labklājībā, tāpēc neziņas plīvurs ļauj izraudzīties principus taisnīgas pārvaldes izveidei, ko jebkurš sabiedrības loceklis sākotnējā pozīcijā izvēlētos, lai tie būtu par labu viņam. Jebkurš princips, pieņemts no šāda neitrāla skatpunkta, būs taisnīgs. Piemēram, nezinot savu dzimumu, indivīds saprastu, ka nav racionāli pieņemt tādus taisnīguma principus, kas ir par labu tikai vienam dzimumam, jo persona pati varētu nonākt zaudētājos, tiklīdz tiktu pacelts *neziņas plīvurs*.²⁸

Neziņas plīvurs nepieciešams, lai izslēgtu subjektivitāti un izveidotu racionālus, universālus taisnīguma principus. Roulzs atvedina divus taisnīguma principus, kas nepieciešami, lai izveidotu sabiedrību vēl pirms sabiedriskā līguma konstitucionālās formas. Šie principi nosaka individuālo brīvību un sabiedrisko un ekonomisko labumu sadali sabiedrībā. Pirmais princips nosaka, ka ikvienam indivīdam jāpiemīt tik daudz pamatbrīvībām, cik vien iespējams, kamēr ikvienam sabiedrības loceklim tiek garantētas tādas pašas brīvības. Šeit galvenā nozīme ir brīvību vienlīdzīgam sadalījumam. Otrais princips nosaka, ka nevienlīdzīga sociālo un ekonomisko labumu sadale sabiedrībā ir taisnīga, kamēr tie ir vienādi pieejami visiem (t.i., vienādas starta tiesības visiem). Jāņem vērā, ka pēc Roulza domām pirmais princips vienmēr ir prioritārs pār otro – nav iespējams atteikties no pāris

---

²⁸ Social Contract Theory. Celeste Friend. Internet Encyclopedia of Philosophy. [Skatīts 05.02.2012.] Pieejams: <http://www.iep.utm.edu/soc-cont/#SH3a>

pilsoniskajām brīvībām lielāka ekonomiska labuma vārdā. Drīzāk ir vispirms pilnībā jāievieš pirmais princips, lai varētu pāriet uz otro.²⁹

Roulza un citu filozofu izstrādātie indivīda tiesību principi, kas aprakstīti šajā nodaļā, veido pamatus modernajai izpratnei par indivīda un varas attiecībām un nosaka robežas, kur sākas un beidzas varas leģitimitāte.

Taču šajā jomā joprojām ir saglabājušies vairāki būtiski apstākļi, kuru neizpratne gan iedzīvotājos, gan pārvaldes (varas) subjektos bieži rada konvencionālas un sistēmiskas nekonsekvences indivīda tiesību praktiskā pielietojumā:

- Atsauce daudzu modernisma paradigmas ietvaros esošu valstu konstitūcijās uz suverēno varu, kas it kā piederot tautai, nācijai, vai vēl kādai citai tautas vai grupas kopībai, ir kļūdaina un maldinoša. Šāda maldība, kas radās pārnesot antīkās Grieķijas kultūras priekšstatus uz 1789. gada Franciju, gan ir izskaidrojama, taču ilgstošā laika periodā nebūtu pieļaujama un tiražējama. Šādas konstitūcijas un konvencijas noklusē arī faktu, ka visa suverēnā vara tādā gadījumā jau pieder 50% +1 balsstiesīgam subjektam.
- Kā zināms, tad modernismā suverēnās varas nesējs nav grupa, jo tad būtu jāpieņem, ka, jo mazāka kļūst tauta (grupa), jo mazāk suverēnās varas paliek indivīdam, lai gan patiesībā ir otrādi – jo mazāka ir grupa, jo vairāk suverēnās varas pieder katram pie tās piederošam indivīdam un tāpēc, piemēram, vidējam vēlētajam Luksemburgā ir nesalīdzināmi lielāka ietekme gan uz valsts, gan uz pasaules politiku, nekā tādām pašām vēlētajām Ķīnā.
- Augstākminētais pieņēmums un tā juridiskais nostiprinājums savukārt indivīdu apziņā rada mātīgu iespaidu, it kā suverēnā vara būtu no *tautas* obligāti nododama kādai pārstāvnieciskai varai, kas tad kādas brīvības indivīdam varbūt arī dāvātu, un, jo vara labāka, jo vairāk brīvības tā piešķirtu.
- Prakse rāda, ka nekādas *labas* varas nemaz nav un ikviena no tām konstitūcijās maldīgi definēto suverenitāti pielāgo saviem priekšstatiem un tad nekavējoties sarīko bez kautrēšanās atbrīvo indivīdus no smagās suverēno brīvību nastas.

Lai neradītu agresīvu vidi, būtu nepieciešams mainīt akcentus modernisma valstu juridiskajās sistēmās un vispirms jau konstitūcijās, skaidri norādot, ka suverēnā vara pieder ikvienam valstij piederīgam indivīdam un ka minētais indivīds to var izlietot katreiz un jebkādā sev tīkamā veidā, ciktāl tas nepastarpināti neaprobežo citu tādu pašu indivīdu tādas pašas tiesības un šis aprobežojums noregulēts ar vairākuma lēmumu.

---

²⁹ Social Contract Theory. Celeste Friend. Internet Encyclopedia of Philosophy. [Skatīts 05.02.2012.] Pieejams: <http://www.iep.utm.edu/soc-cont/#SH3a>

Apskatījuši šos indivīda tiesību principus, nākamajā nodaļā pievērsīsimies citam modernisma principam – individuālajai morālei un tās tiesiskajam regulējumam.

1.3. Universālās tiesības un tiesības uz morāli

Ar morāli (no latīņu *moralitas* – uzvedība) saprot arbitrāras uzvedības normas, individuālo attieksmi un priekšstatus, kas tiek akceptēti un uzskatīti par vēlamiem kādas grupas ietvaros. Protams, pats jēdziens *morāle* ir ļoti daudznozīmīgs, un sociālā uzvedība ir tikai maza redzamā daļiņa no visai komplicētās morāles sistēmas un indoktrinācijas mehānisma neredzamā aisberga, ko apskatīt nav šī darba uzdevums.

Līdz apgaismības ideju izplatībai Rietumu sabiedrība dzīvoja jūdeokristīgās morāles ietvaros, kas atbilstoši tās mitoloģijai regulēja, kāda uzvedība, rīcība, vārdi un domas ir pieņemami un kādi nav, un nodrošināja arī kontroles institūtus pār to, vai sabiedrības locekļi dzīvo *pareizi*.

Pretēji vispārējam priekšstatam par *kristīgajām vērtībām*, jūdeokristīgā morāle nebūt nebija viendabīga vairāku iemeslu dēļ.

Pirmkārt, sašķēlās institūts, kas to uzturēja, otrkārt, tā uzklājās esošiem reģionāliem priekšstatiem, kā rezultātā izveidojās bagātīgs endēmisku kristīgo morāļu klāsts, un, visbeidzot, starp deklarēto un esošo morāli jau katra reģiona ietvaros pastāvēja visdažādākās konfigurācijas plaisas un pretrunas, kas pārauga ilgos karos reģionu starpā, bet paša reģiona ietvaros nežēlīgā varmācībā pret indivīdiem. Tā, piemēram, vēl šodien nerimstas vēsturnieku strīdi par to, kuras katoļu baznīcas ietvaros (Romas vai Grieķu) iznīcināts mazāk baznīcēnu vai vismaz to iznīcināšanas metodes bijušas humānākas.

Turklāt kristīgā morāle šajā ziņā nepavisam nebija izņēmums citu uz mitoloģijas bāzes dibinātu morāļu starpā. Jebkādas mitoloģiskās morāles vienmēr konfliktē iekšēji un atrodas permanentā kara stāvoklī ārēji. Šo kara stāvokli atcelt nav iespējams, jo katra mitoloģija jau pēc definīcijas ir iracionāla, bet meklēt divās vai vairākās iracionālās tekstu sistēmās (kas parasti ir arī iekšēji pretrunīgas) kopīgu nav pārāk efektīva viedokļu saskaņošanas metode.

Līdzīgi karš nemitīgi notiek arī tad, ja spēkā ir tēze par varas summu, kas izpaužas kā pieņēmums, ka vairāku indivīdu grupa, izsakot kopīgu viedokli, it kā iegūst stiprāku (leģitīmāku) varu un ar tās palīdzību var mazināt vai pavisam atņemt varu indivīdiem vai mazākām grupām, kuriem tad it kā nav tiesību iebilst pret šādu varas konfiskāciju.

Taču dažreiz mazākās grupas (un pat atsevišķi indivīdi) pret šo teoriju tomēr kategoriski iebilst un līdz ar to filozofiskā tiesību diskusija no politiskās vides pārsviežas uz fizisku frontes līniju ar īstām dzeloņstieplēm un īstiem līķiem, kas savukārt no akadēmiskā diskusiju

viedokļa ir pārliecinošs ideju triumfs vienīgi karā uzvarējušajai pusei, izmantojot argumentāciju, ka teorijai ikreiz jāsakrīt ar praksi.

Veids, kā pārtraukt visu karu pret visiem, ir modernisms. Tas, šķiet, ir vienīgais zināmais veids, kā dematerializēt visa veida fantomus un simulakrus, kuru reālā vērtība visbiežāk nav vērtā pat tā papīra (papirusa, pergamenta, marmora vai māla plāksnītes), uz kā tie ir iedzīvināti.

No modernisma definīcijas izriet, ka cilvēks kosmosā ir viens. Kā tāds viņš ir absolūti suverēns un pašpietiekams. Līdz ar to jautājums par cilvēka racionālo derīgumu vai esības mērķi kļūst neaktuāls (pseudoproblēma) tāpēc, ka neviena objektīva realitāte kā atskaites sistēma nepastāv vispār un līdz ar to jebkura atbilde izvirzīto jautājumu būs nederīga.

Tā kā neviens no racionālā saprāta viedokļa šo stāvokli nevar izmainīt, tad indivīda vara kļūst universāla un absolūta. Tādējādi indivīda suverēnā vara uzskatāma drīzāk par vienkāršu, no loģikas konstrukcijas viedokļa nesalaužamu lielo premisu, no kuras savukārt var darināt turpmākos sociālas grupas varas attiecību siloģismus, kā, piemēram:

- Cilvēkam piemīt vara rīkoties jebkādā sev tīkamā veidā un šīs tiesības ir derīgas vienmēr un piemīt visiem cilvēkiem (*homo sapiens*) vienlīdz lielā mērā, un ir universālas arī šādā izpratnē.³⁰
- Cilvēks iemanto ne tikai pilnu un ne ar ko nepagrūtinātu brīvības komplektu, bet ir arī pilnīgi pašpietiekams, kas savukārt nozīmē, ka cilvēks nosacīti ir apveltīts ar spriestspēju un reizē ar neaprobežotu suverēnu varu.
- Pat, ja minētais pieņēmums ir relatīvs, šī relativitāte vienādā mērā attiecas arī uz jebkuru citu subjektu, kas nozīmē, ka neviens nedrīkst spriest un izdarīt izvēli otra vietā.
- Augstākminētā konstatācija rada arī citas no tās atvedināmas un uz individuālo subjektu attiecināmas sekas. Ja indivīds atrodas sociālā grupā, kas lēmumus pieņem kopīgi, viņam visos gadījumos ir tiesības prasīt skaidrojumu par pieņemamo vai pieņemto lēmumu un tiesības vienmēr lēmumu noraidīt, ja skaidrojums netiek sniegts vai arī tas neiekļaujas modernisma paradigmas ietvaros, jeb, citiem vārdiem sakot, nav izturējies racionalitātes pārbaudi.

---

³⁰ Šādu atziņu paudis arī I.Kants savā darbā *Kas ir apgaismība? (Beantwortung der Frage : Was ist Aufklärung?, 1784)* – „neviens nevar piespiest mani būt laimīgam pēc sava veida (kā iedomājas citu cilvēku labklājību), ikviens var meklēt savu svētlaimi [tajā] ceļā, kas pašam šķiet labs, ja vien nekaitē citu brīvībai tiekties pēc līdzīga mērķa.” (Kants, Imanuels. *Kas ir apgaismība?* Rīga : Zvaigzne ABC, [200X], 77. lpp.)

Kants turpina ar šīs tēzes atvedinājumu uz indivīda un varas attiecībām: „*Valdīšana, kas sakņotos [tādā pašā] labvēlības principā pret tautu, kāda ir tēva labvēlība pret saviem bērniem, t.i., tēvišķā valdīšana (imperium paternale), kurā padotie kā nepilngadīgi bērni nevar atšķirt, kas viņiem patiesi derīgs vai kaitīgs, un spiesti izturēties gluži pasīvi, gaidot tikai valsts galvas spriedumu, kā viņiem jābūt laimīgiem, un gaidot, ka tikai savas labestības dēļ viņš tā arī darīs, ir vislielākais iedomājamais despotisms.*” (Turpat, 77.lpp.)

- No tā izriet arī, ka katram cilvēkam piemīt neatņemamas tiesības uz savu personisko morāles veidu un lietojumu – tas ir, indivīdam nav pienākuma dzīvot pēc citu, tāda paša tiesiskā ranga indivīdu morāles, un viņš ir tiesīgs lietot citādu morāli vai nelietot nekādu.

Hobsa izteikums, ka šādā *pirmatnējā* (pēc Hobsa teiktā) stāvoklī prezumējams visu karš pret visiem, ir tipisks emocionālas interpretācijas gadījums, kam trūkst derīga pierādīšanas līdzekļa.

Pretējais ir pierādāms daudz vieglāk, jo kara stāvoklis jau pēc definīcijas ir *force major* apstākļi jebkādas sugas pastāvēšanai kā tādai, kas savukārt konfliktē ar sugas saglabāšanās un vairošanās instinktiem, kuri, tāpat kā jebkuri citi instinkti, vienkārši uzskatāmi par dotiem.

Tātad no racionālās domāšanas viedokļa dabiskās attiecības starp diviem un vairākiem indivīdiem ir sadarbība ar nolūku apvienot spēkus (nevis apvienot tiesības) un tādējādi uzlabot dzīves kvalitāti.

No tā izriet, ka vienīgā problēma, kas patiešām ir apskatīšanas vērtā, ir indivīdu sadarbības robežas, pilnvarojums un tā sekas.

Tā kā indivīds ir suverēns, tas var uzdot vienam vai vairākiem citiem indivīdiem kaut ko darīt *savā* vārdā un *savās* interesēs. Taču ir jāsaprot, ka tā no leģitimitātes viedokļa nevar būt tāda darbība, kas mazinātu kāda cita (trešās personas) indivīda suverenitāti bez tā piekrišanas.

Pašreiz klasiskās sabiedriskā līguma teorijas ietvaros pieņemts uzskatīt, ka indivīds pārvaldniekam atdod ne tikai visu savu varu, bet vēl arī visas tiesības uz to, pretī saņemot kādas eventuālas ērtības vai labumus vai vismaz apsoliījumu par tiem. Lai gan šāds pieņēmums kā ticams ir izplatīts joprojām, to, ka šajā teorijā ir būtisks defekts (tā ir komplimentāra pārvaldītājam) ļoti labi zināja jau apgaismības periodā, un Bendžamina Franklina (*Benjamin Franklin*) teiktais „*tie, kas vēlas upurēt brīvību drošības vārdā, nav pelnījuši ne vienu, ne otru, bet pazaudēs abus (those who would give up essential liberty to purchase a little temporary safety, deserve neither liberty nor safety)*”³¹ savu aktualitāti nav zaudējis.

No teiktā var secināt, ka pilnvarojuma ierobežojums paliek spēkā vienmēr, un tas attiecībā uz kopīgo spēku apvienošanu derīgs tikai tādu pasākumu veikšanai, kas *visiem* ir ne tikai acīmredzami derīgi, bet arī absolūti nepieciešami vitālo interešu aizsardzībai. Taču pat šādā gadījumā pastāv virkne nosacījumu, kad pilnvarojuma ņēmējam nav tiesību pieņemt lēmumu cita vietā un šos pasākumus uzspiest kā obligātus. Tas ir, saglabājas tāds indivīda suverēnās varas daudzums, kas joprojām ļauj to realizēt jebkādā sev tīkamā veidā, tajā skaitā

³¹ Franklin, Benjamin, William Temple Franklin. *Memoirs of the life and writings of Benjamin Franklin*. H. Colburn : London, 1818, p.270.

*delikts – pārkāpums, tīšs svešu tiesību aizskārums

nodarīt sev jebkādu kaitējumu vai vienkārši izstāties no attiecīgās pasākumu grupas vai pat no grupas vispār.

Viss augstākminētais pilnā mērā attiecināms tikai uz bezdeliktu* jomu, tas ir, uz tādu situāciju, kur nav strīdu par aizskartām tiesībām un tāpēc pieņemams, ka indivīds rīkojies tikai savu tiesību un varas robežās.

Tajos gadījumos, kad pieņemama delikta esamība vai vismaz par to pastāv pamatots strīds, tie tomēr noteikti nodalāmi no jebkādām abstrakcijām un morāles konstrukcijām.

Apgaismības tiesību uzstādījums nosaka, ka, ja pārkāpumi (delikti) nav reāli un aprēķināmi naudas izteiksmē, tie nav pārkāpumi vispār, un nekādi restitūcijas pienākumi nevienam nav izveidojušies. Līdz ar to tika uzskatīts, ka valstij nav nekādā veidā jāiejaucas pilsoņu morāles regulēšanā un valsts arī nedrīkst izdod jebkādas likumus, kas to regulētu.

Savās pārdomās par valsts varu to norāda arī Tomass Džefersons: „*Valdības leģitīmā vara attiecas tikai uz tādu indivīda rīcību, kas ir kaitīga [injurious] citiem. Bet man nenodara kaitējumu tas, ka mans kaimiņš saka, ka ir divdesmit dievu vai Dieva nav vispār. Tas neskar manu maku un nebojā man veselību.*”³²

Džefersons, rakstot Neatkarības deklarāciju, arī pārveidoja Loka izstrādāto tiesību devīzi „*dzīvība, brīvība un īpašums uz dzīvību, brīvību un tiesībām uz laimi*” (*pursuit of happiness*).³³ Tādējādi katram cilvēkam pašam ir tiesības noteikt, kas viņam sagādā laimi. Cilvēka tiesības būt laimīgam jebkādā sev tīkamā veidā (bez tiesībām jebkam un jebkad to regulēt) kļuva par tādu pašu fundamentālu tiesību kā tiesības uz dzīvību un brīvību.

Pievēršoties deliktu regulējumam, būtiski ir saprast, ka visi augstākminētie secinājumi par indivīda varas suverenitāti neizzūd arī tad, ja indivīds ir ielauzies cita subjekta suverenitātes robežās pretēji šī subjekta gribai. Lai arī pārkāpumu spektrs, kad šāda ielaušanās ir notikusi, ir pietiekami daudzveidīgs, tas tomēr nedrīkstētu iziet ārpus Loka pieminētajām vērtībām – dzīvības, brīvības un īpašuma apdraudējuma vai kaitējuma tam.

Savukārt kaitējumi vai apdraudējumi efemērām un fiziski netveramām lietām, lai cik vērtīgas un aizsargājamas arī tās kādam nešķistu, tomēr nekādā gadījumā nebūtu jāaplūko pārkāpumu kvalitātē kaut vai tāpēc, ka modernisma racionālisms vienmēr, kad radies strīds, prasa definēt ne tikai normas pazīmes, bet arī pierādīt, ka subjekts tiešām ir veicis darbības, kas šīm pazīmēm atbilst, kas savukārt ir krasā pretrunā ar jebkādu abstrakciju pēc definīcijas. Proti, pierādīšana, ka subjekts ir iedarbojies uz netveramu lietu, ir pretrunā ar vispārzināmo Platona tēzi „*it viss, kam dabiski piemīt spēja vai nu iedarboties uz ko citu vai sajūst [no kā*

---

³² Revolutionary War and Beyond. Thomas Jefferson Quotes from the Notes on the State of Virginia. [Skatīts 05.02.2012.] Pieejams: <http://www.revolutionary-war-and-beyond.com/thomas-jefferson-quotes-2.html>

³³ [United States] Declaration of Independence. [Skatīts 04.02.2012.] Pieejams: <http://www.earlyamerica.com/earlyamerica/freedom/doi/text.html>

*cita] kaut niecīgāko iedarbību, lai arī [tā nāktu] no kaut kā visai nenozīmīga, un pat notiktu tikai vienu reizi, tiešām pastāv.*³⁴

Tas nozīmē, ka nav iespējams pierādīt jebkādu subjekta iedarbību uz tādu lietu, kurai trūkst Platona definētās pastāvošas (eksistējošas) lietas pazīmes.

Kā noprotams, tekstuālā pasaule ir pilna ar visdažādākā veida dabā neeksistējošām abstrakcijām, kas dažādās kultūras sistēmās ir *vērtīgas*. Tam, vai tās ir *vērtīgas* ar plus vai mīnus zīmi, no normatīvās regulācijas viedokļa nav sevišķas nozīmes. Būtiskākais modernisma sistēmā ir atteikšanās no tādu abstrakciju regulēšanas, jo pat vienā šādā gadījumā regulētājs ir atvēris precedentu normu, kas racionālā sistēmā nozīmē neatbildamu jautājumu – kāpēc gan neiekļaut arī citas tāda paša veida normas, kas savukārt nenovēršami noved pie normatīvās sistēmas krīzes un nereti tai sekojošas vispārējas attiecīgās grupas iekārtojuma krīzes.

Pretstatā jūdeokristīgajai morālei, modernismā notikumi tiek atsvešināti no emocijām, prezumējot pašu emociju pastāvēšanu kā pseidoproblēmu – pret vienu un to pašu notikumu dažādiem subjektiem būs vai nu atšķirīgas emocijas, vai arī indifereņa attieksme. Savukārt jūdeokristīgā morāle ne tikai pieprasa emociju standartizāciju vienādos notikumos, bet arī to stipruma unifikāciju, konvertējamību un pat komercdarbības (tai skaitā, piemēram, grēku atlaižu tirgošanu).

Tāpat stiprākas vai vājākas ciešanas tiek uzskatītas par konvertējamām atbilstošā mantiskā atlīdzībā, kādā citā būtiskā uzlabojumā vai vismaz līdzvērtīgās ciešanās citai personai.

Ņemot vērā, ka modernisma teksta slānītis, salīdzinot ar mitoloģisko, ir ļoti plāns, pat Eiropas kultūras sistēmā jebkādi pārkāpumi tiek aplūkoti nevis kā zaudējums vai pametums, kas nepamatoti jācieš aizsargātajam subjektam, bet gan kā grēks. Grēka esamībai turklāt nav nepieciešama aizsargātā subjekta pastāvēšana vispār, toties grēkam, kā viegli noprotams, jūdeokristīgajā morāles sistēmā jātiek *atalgotam* ar pelnītu sodu.

Pats vārds *sods* nozīmē atmaksu vai atriebību, turptetim modernisma tiesībās pastāv vienkārši *restitūcija*.

Latīņu termins *restitutio in integrum* nozīmē iepriekšējā (pirmsdelikta) stāvokļa atjaunošanu. Lai arī šodien tā vairāk attiecas uz starptautiskajām tiesībām vai civiltiesībām, šajā situācijā vispār nav emociju vai arī tās ir pēc iespējas reducētas, un tiek vienīgi noskaidrots, kas jādara, lai (pēc iespējas) pilnībā novērstu gan kaitējumu, gan svešas suverenitātes aizskārumu. Ja sods faktiski nozīmē pārdzīvoto (vai vismaz iedomāti

---

³⁴ Plato. *Sophist*. Translated by Benjamin Jowett. [Skatīts 02.18.2012]. Pieejams: <http://classics.mit.edu/Plato/sophist.html>

pārdzīvoto) ciešanu konversiju, liekot tagad ciest vainīgajam, tad šādam principam nav nekāda sakara ar modernismu, bet ir vistiešākā saistība ar mitoloģiskiem tēliem un ciešanu un atreibības arhetipiem, prezumējot svešas ciešanas kā taisnīguma atjaunošanas nosacījumu.

Tādējādi bieži vien institucionalizētais sods ir tādu sāpju, pazemojuma un ciešanu radīšana, kurām jāspēj morāli kompensēt deliktu vai tā sekas, bieži vien pašu seku novēršanu atstājot otrajā plānā vai pat neregulējot vispār.

Nepieskaroties sodu sistēmas analīzei kā tādai, vienkārši jāatzīmē, ka šādā tradicionālā sodu sistēmā ciešanas tiek daudzkārt neracionāli pavairotas. Turklāt bieži vien fiziskas ciešanas kā sankcija ir noteiktas bez jebkādas saistības ar delikta raksturu. Ciešanu radīšana vainīgajam ir nepraktiska arī no finansiālā viedokļa, jo nav bez maksas, turklāt maksa jāatņem tādiem sektoriem, kur tā varētu radīt prieku un sagādāt laimi.

Apkopojot, var teikt, ka uz modernisma prezumpcijas par indivīda tiesību universālismu būtu jābūt balstītam moderno valstu indivīda un varas attiecību modelim. Indivīds drīkst veidot savu morāles un priekšstatu sistēmu jeb dzīvot jebkādā sev tīkamā veidā. Regulējot attiecības starp indivīdiem, nav racionāli aizsargāt tekstuālas un morālas vērtības un indivīda tiesības nav ierobežojamas arī ar vispārinātām un visu grupu aizsargājamām vērtībām kā *sabiedrības tikumību, drošību, morāli* un citām, kas jau pēc definīcijas ir relatīvas un vēl arī slikti padodas definēšanai tādā kvalitātē, kas nepieciešama racionālas un skaidri saprotamas normas izstrādei.

Beidzot lasīt nodaļu par modernismu, ir vērts pievērst uzmanību nelielam shematiskam apkopojumam, par to, kas modernisms ir un kas nav.

Kas ir un kas nav Modernisms

Modernisms ir:

- Galvenais un svarīgākais Eiropas kā kultūras sistēmas saražotais produkts.
- Eiropas kultūras attīstības stadija, kurā vienotā sistēmā sakārtotās zināšanas ļauj atvasināt tādu utilitāru domāšanas sistēmu, kas ar relatīvi vismazāko ieguldīto piepūli ļauj sasniegt vislabākos rezultātus.
- Indivīda suverēnās varas avots.

Modernisms nav:

- Morāles sistēma.
- Humānisma avots.
- Sociālu institūtu iekārtošanas priekšraksts.

Paturot to prātā, pievērsīsimies darba turpmākajām nodaļām, nākošā no kurām apskatīs praktiskās izmaiņas indivīda tiesību jomā pēdējās divās desmitgadēs, kas neiekļaujas modernisma paradigmas ietvaros.

2. IZMAIŅAS INDIVĪDA TIESĪBU REGULĒJUMĀ MŪSDIENU EIROPĀ

Lai kāda arī nebūtu faktiskā realitāte, kolektīvajā apziņā joprojām ir spēkā uzstādījums par noteiktu modernisma principu un institūtu vērtīgumu – tādu kā, piemēram, fundamentālās brīvības, liberālisms, demokrātija, vienlīdzība, drošība, tiesību racionālisms, laba ticība (un no tās izrietošā nevainības prezumpcija), tiesības uz taisnīgu tiesu un citu. Dzīvošana šādā vērtību sistēmā un šīs sistēmas aizsardzība ir gan mūsdienu Eiropas kultūras sistēmas valstu, gan arī uz šīs kultūras balstītu starptautisku organizāciju leģitīmais pastāvēšanas pamats, jo iesaistīto personu absolūtais vairākums joprojām uzskata, ka minēto vērtību ievērošana sekmē „sociālo progresu un dzīves apstākļu uzlabošanu”³⁵ un sakārto gan sabiedrisko, gan starptautisko telpu jeb ir priekšnosacījumi *tiesību uz laimi* īstenošanai tajā izpratnē, kādā to aprakstījis Kants un Džefersons.

Tomēr šķiet, ka pēdējās desmitgadēs kaut kas ir visai būtiski mainījies augstākminēto modernisma vērtību jēdzieniskajā lietojumā un tiem zudis sakars ar savu sākotnējo semantisko nozīmi vai reizēm šī nozīme ir pat pilnīgi pretēja tai, ko šobrīd pārvaldes iestādes un mediji nogādā informācijas telpā.

Piemēram, uzmanīgāk apskatot tādus mūsdienu politiskās leksikas terminus kā demokrātija un demokrātisks, kas, cita starpā, ANO statūtos nav sastopami vispār, redzams, ka pašreiz šie termini visai aktīvi tiek lietoti kā sinonīmi vārdiem brīvība, taisnīgs vai liberāls. Šādu lietojumu var uztvert kā semantiski nekorektu, jo *demokrātisks* savā primārajā nozīmē vēl apgaismības laikmetā apzīmē lēmumu pieņemšanas veidu, t.i., vairākuma kārtībā ieceltu pilsoņu lēmējvaru un to valsts iekārtas apzīmējumu, kurā šāda kārtība tiek īstenota.³⁶

Kā vēlāk redzēsīm tekstā, līdzīgas pārmaiņas notiek arī ar citiem vērtības apzīmējošiem jēdzieniem, kas, īpaši neanalizējot to jēgu un sākotnējo lietojumu, paviršam vērotājam var radīt ilūziju, ka šobrīd notiekošās izmaiņas indivīda tiesību regulējumā mūsdienu Eiropas kultūras sistēmas valstīs tiešām ved pie lielākas brīvības, draudzīgākas pārvaldes, drošākas dzīves un indivīda tiesību pieauguma.

Līdz ar to no jauna apspriežama kļūst tā apgaismības koncepta sadaļa, kurā formāli ir spēkā pieņēmums, ka Eiropas kultūras sistēmā valsts ir tāds indivīda īpašums, ar kura

³⁵ Kā ierakstīts, piemēram, 1945.gadā sastādītajos Apvienoto Nāciju Organizācijas statūtos, tās pastāvēšanas mērķis ir: „apstiprināt ticību cilvēka pamattiesībām, cilvēka cieņai un vērtībai, vīriešu un sieviešu līdztiesībai, lielo un mazo nāciju līdztiesībai, radīt apstākļus, kuros var tikt ievērots taisnīgums un cieņa pret pienākumiem, kas izriet no līgumiem un citiem starptautisko tiesību avotiem, sekmēt sociālo progresu un dzīves apstākļu uzlabošanu **lielākas brīvības apstākļos**”. (Apvienoto Nāciju Organizācijas Statūti. (27.06.1945.) [Skatīts: 28.02.2012.] Pieejams: <http://www.humanrights.lv/doc/vispaar/anostat.htm>).

³⁶ Science Encyclopedia. Democracy - Age Of Enlightenment And Revolution. [Skatīts: 28.02.2012.] Pieejams: <http://science.jrank.org/pages/8957/Democracy-Age-Enlightenment-Revolution.html>

palīdzību tas (indivīds) uzlabo savu dzīves kvalitāti un kooperatīvā sadarbībā palīdz to uzlabot arī citiem valsts dalībniekiem. Šis apgaismības princips nozīmē, ka nevis valsts vara pati ir suverēns, bet īstais suverēns ir pilsonis – indivīds, līdz ar to vara pieder indivīdam, kas to ar pilnvarojumu nodod savam pārstāvim.

Tajos gadījumos, kad vara (reflektēti vai nereflektēti) izdara darbības, kas ir ideoloģiskā pretrunā ar augstākminēto konvencionālo patiesību jeb, precīzāk, patiesības pieņēmumu, visā kultūras sistēmā arī nenovēršami rodas kādas izmaiņas. Turklāt šādas izmaiņas, kā viegli nojaušams, vispirms skar kādu indivīda tiesību regulējuma sadaļu. Otrkārt, izmaiņas skar pašu indivīda – valsts attiecību konceptu, un tas notiek pat arī tad, ja neviena no pusēm iepriekšējo konceptu formāli neatzīst par nederīgu vai vismaz mainītu.

Šajā nodaļā pievērsīsimies tam, kā šīs izmaiņas notiek un kādas sekas tās izraisa uz loģisko spriedumu bāzes konstruētajā modernisma doktrīnā.

Nodaļā aprakstīti izmaiņu piemēri jau ievadā definētajā pētījuma apgabalā – Eiropā jeb Eiropas kultūras sistēmas valstīs. Aprakstāmo piemēru izvēlē tiek ņemti vērā vairāki faktori:

Pirmkārt, par prioritāro tiek atzīts vispusīgāks ideju (vērtību un tiesību maiņas) atspoguļojums, nevis visaptverošāks tiesību aktu vai informācijas medijos atspoguļojums. Katra nosauktā tiesību principa maiņa raksturota ar vairākiem tiesību aktu, politikas nostādņu vai mediju avotu piemēriem, kur redzamas attiecīgās izmaiņas indivīda un valsts attiecībās.

Otrkārt, Eiropas kultūras sistēmas apskats nav iespējams, no tās izslēdzot Amerikas Savienotās Valstis. Ne tikai tāpēc, ka ASV jau sākotnēji ir viena no *apgaismības projekta* valstīm, un vēl jo vairāk mūsdienu globālās komunikācijas pasaulē valstu grupas neatdala ģeogrāfiskās robežas, bet gan uzskatu sistēmas. Izslēgt ASV no apskata nav iespējams arī tāpēc, ka ASV, pat neatrodies Eiropas kontinentā, ir Eiropas lielvalsts. Ar to parasti tiek saprasta tieši ASV milzīgā loma Eiropā kopš Otrā pasaules kara, sākot jau ar tās lomu Eiropas integrācijā (gan iekšējā, gan attiecībās ar ASV) un līdz pat tās militārajai un politiskajai klātbūtnei Eiropā, un pat tik banālam faktam, ka ASV ir viena no **Eiropas** Drošības un sadarbības organizācijas dibinātājvalstīm. Tādējādi Eiropai kopš Otrā pasaules kara ir daudzas ASV protektorāta iezīmes, un bez „*Eiropā ielūgtās impērijas*”³⁷ ne tikai Eiropas kultūras sistēma, bet arī paša Eiropas kontinenta politiskais satvars mūsdienās nav izskaidrojams. Tāpēc darbā aprakstīti piemēri arī no Amerikas Savienotajām Valstīm un, Eiropas kultūras sistēmas definīcijas ietvaros, apskatīts neliels piemēru skaits no dažām citām valstīm ārpus ģeogrāfiskās Eiropas, ja minētie piemēri ir kādā veidā iezīmīgi visas Eiropas kultūras sistēmas attīstībai.

---

³⁷ Lundestad, Geir. Empire by Invitation? The United States and Western Europe, 1945-1952. *Journal of Peace Research*, Vol. 23, No. 3. (September 1986), pp. 263-277.

Un, treškārt, proporcionāli salīdzinoši liels ir apskatāmo piemēru skaits no Latvijas. Šāda pieeja izvēlēta, lai nerastos priekšstats, ka aprakstītās izmaiņas ir galvenokārt *citur* notiekošas un *citas* varas vai pārvaldes izpausmes.

Pirmajā un otrajā apakšnodaļā strukturētas un apskatītas izmaiņas indivīda tiesību principos vispār, savukārt trešajā apakšnodaļā sniegts ieskats, kā izmaiņas izpaužas deklarētajās un faktiskajās varas un indivīda attiecības, bet ceturtajā apakšnodaļā – kā iepriekš aprakstītās izmaiņas ietekmē priekšstatu par noziegumu un sodu.

2.1. Indivīds kā tiesību subjekts un tā rīcībspējas robežas

Kā jau tika minēts, modernajā izpratnē indivīds ir suverēns subjekts, kuram kā tādām piemīt spēja uzņemties saistības attiecībās ar citiem tādas pašas kvalitātes subjektiem un, atbilstoši uzņemto saistību raksturam, veidot divpusīgas vai daudzpusīgas saistīto grupas. Tuvāk nepieskaroties kādiem saistīto indivīdu grupu statusiem, nosacīti nosauksim kādu indivīdu grupu par valsti, bet kādu (piemēram, demokrātiski ieceltu) grupas pārstāvniecību par valsts varu. Lai kādas pilnvaras arī valsts vara nebūtu pieprasījusi un saņēmusi, tā, kā jau tika teikts iepriekš, vienmēr ir un paliek tikai jebkurā laikā atceļams pagaidu pilnvarnieks jeb lietvedis, jo pretējā gadījumā būtu uzskatāms, ka tai pieder vairāk varas nekā pašiem pilnvaras devējiem kopā ņemtiem. Tāda interpretācija savukārt iziet ārpus klasiskā siloģisma *neviens nevar iedot vairāk varas, nekā tam pašam pieder* ietvariem.

Šī loģiskā konstrukcija savukārt rada fundamentālo valsts pilnvarojuma principu – leģitīma un tātad juridiski ticama valsts var pastāvēt vienīgi tad, ja subjektu starpā ir skaidra izpratne par valsts dibināšanas līgumu, tas tiek uzturēts un subjekti, kas to uztur, ir tiesībspējīgi un rīcībspējīgi pilnā mērā.

Un tomēr šodien Eiropas kultūras sistēmas valstīs notiekošās izmaiņas, kas attiecināmas uz faktisko indivīda kā suverēnā tiesību subjekta rīcībspēju, jeb, precīzāk, šīs rīcībspējas reālo un atļauto apjomu, ļauj apšaubīt tēzi, ka patreizējais subjekts skaidri apzinās un spēj vadīt sevi kā leģitīmas varas avotu, turklāt vēl tādu, kas nosaka visu lietu kārtību un liek tām vispār notikt.

Nosacīti šādas šaubas ērtības labad var sadalīt vairākās grupās. Pirmā grupa, kā jau tika pieminēts, ir attiecināma uz sākotnējo pieņēmumu, ka valsts ir indivīda īpašums.

Otrā šaubu grupa attiecas uz modernisma pieņēmumu, ka indivīdam piemīt spriestspēja, bet trešā uz pieņēmumu, ka indivīdam tiek atļauts savu spriestspēju pielietot publiski un no tā izrietošo aizliegumu valstij regulēt vārda brīvību.

Ceturrtā grupa ir attiecināma uz pieņēmumu, ka kādā aptuveni zināmā (bet juridiski precīzi noteiktā) vecumā indivīdam vairs nav vajadzīga aizbildniecība un, ja kādi sevišķi apstākļi nav par iemeslu kam citam, indivīds iegūst pilnu rīcībspēju.

Un, visbeidzot, pie augstākminētajām šaubu grupām jāpieskaita vēl viena grupa, kas skar fundamentālo *vienlīdzības* jēdzienu, uz kura pamata balstās visa Eiropas tiesību sistēma.

Pašreiz diemžēl izskatās, ka apgaismības uzstādījums par visu cilvēku vienlīdzību ir mainījies, un radītas jaunas tiesību subjektu grupas, kuras, lietojot Džordža Orvela terminoloģiju, šķiet, kļuvušas *vienlīdzīgākas* par citām. Turklāt šo jauno dalījumu nav iespējams ne racionāli pamatot, ne arī ievietot kādas konsekventas sistēmas ietvaros.

Koncepts par valsti kā indivīda īpašumu

Izskatot šo grupu, nevar nepamanīt simptomus, kas norāda, ka šodien visā Eiropas kultūras telpā pastāv selektīva, taču ļoti spēcīga varas paternālā uzraudzība, no kuras rakstura (par ko būs runa zemāk) izriet, ka *de facto* būtiskākais modernisma koncepts ir gāzts un indivīds atkal ir kļuvis par valsts īpašumu. Vara ik dienas pauž viedokli, ka līdzšinējais doktrinālais pieņēmums par indivīdu spriestspēju ir nepamatots, turpretim varas spriestspēja kļūst aizvien labāka un pieaug apgriezti proporcionāli pārvaldāmo spriestspējai. Tādējādi pieņemot jaunas normas, vara vairs nepieturas pie līdz šim par fundamentālu un nemainīgu vērtību uzskatītās indivīda autonomijas no valsts varas un viņa suverēnā spējas rīkoties un atbildēt par savu rīcību.

Līdz ar to savu sākotnējo semantisko nozīmi zaudē pilnas rīcībspējas jēdziens, kas pašreizējā tiesiskā izpratnē nozīmē, ka Eiropas kultūras sistēmas valstis tām piederīgajam subjektam – atsevišķajam indivīdam – izsaka permanentu neuzticību kā spriestspējīgai būtnei, un līdz ar to, protams, būtiski aprobežo viņa rīcībspēju.

No minētā principa maiņas loģiski izrietošas ir pārmaiņas priekšstatā par indivīda spēju atbildēt par savu rīcību un saprast tās sekas. Jo vara mazāk sargā indivīdu no citiem, bet vairāk no sevis paša, un, tā kā suverēns nevar iecelt neko augstāku par sevi, tad varas pilnvarojumā rodas sistēmisks defekts, jo veidojas pretruna, ka indivīds varu nodevis kaut kam, kas ir ievērojami saprātīgāks un spriestspējīgāks par viņu pašu, tajā skaitā arī tajās lietās, kas attiecināmas uz ļoti intīmu esības jomu – indivīda fiziskā ķermeņa piederību.

Ja runājam par simptomiem, kas liecina, ka pārvalde indivīdu uztver kā valsts īpašumu, spilgts piemērs tam ir jau darba ievadā minētais piemērs, kas liecina arī par paša doktrinārā uzstādījuma maiņu, proti, Latvijas Ceļu satiksmes drošības direkcija (CSDD) ir aprēķinājusi, ka 2010.gadā „*viens ceļu satiksmes negadījumā bojā gājušais radījis [valstij] 308 838 latu*

zaudējumus neieņemto nodokļu ziņā un citās pozīcijās.”³⁸ Apstākļi, ka lietvedis (šajā gadījumā CSDD) sāk nevis apspriest un kalkulēt, kā labāk izpildīt darba devēja (indivīda) uzdevumu, bet gan to, kādus citus ar savu pienākumu nesaistītus labumus viņš no darba devēja varētu iegūt, vienkārši norāda, ka lietvedis vairs nav lietvedis, bet gan despotisks kakla kungs, kas sen jau pazaudējis sapratni par to, kādām darbībām viņš ir pilnvarots un no kā šis pilnvarojums saņemts.

Jāpiebilst, ka, lai arī jēdziens *dzīves vērtība* nav jauns un attiecināms jau uz 20. gadsimta astoņdesmito gadu beigām, tā sākotnējais politiskais pielietojums tomēr datējams tikai ar 2004. – 2006. gadu, kad modernisma demontāža jau rit pilnā sparā un arvien saprotamāka izklausās bieži paustā ideja par to, ka indivīdam nav jāmeklē kāda izsmalcināta dzīves jēga, bet gan jāstrādā vaiga sviedros un jāpelna nauda, lai pierādītu savu „*peļņas kapacitāti*” un no tās it kā izrietošo ieguldījumu sabiedrībā.³⁹

Vispārējās vērtību maiņas gaisotnē pieņemams, ka līdzīgi nereflektēti pseidoutilitārisma piemēri sastopami arī citur Eiropas kultūras sistēmas ietvaros, jo sabiedrības nekritiskā vai vienaldzīgā attieksme pret pārvaldes pārspriedumiem ir signāls krasai indivīda un valsts attiecību maiņai.

Tā kā indivīds tiek uzskatīts par valsts īpašumu, ir akceptējama praktiski jebkāda indivīda ārkārtēja kontrole jebkādiem mērķiem – valsts drīkst ielauzties indivīda privātajā telpā, krietni pārsniedzot samērīguma principu. Piemēram, šī gada februārī Saeima gatavojās „*pieņemt likuma grozījumus, kas par darījumiem virs tūkstoš latiem skaidrā naudā liks [uzņēmumiem] par pienākumu ziņot Valsts ieņēmumu dienestam. Grozījumi, kurus izstrādājusi Finanšu ministrija, paredz, ka par darījumiem starp fiziskām un juridiskām personām, kas skaidrā naudā pārsniedz 1000 latus, būs jāsniedz ziņas VID.*”⁴⁰ Grozījumu mērķis ir ēnu ekonomikas apkarošana.⁴¹ Tomēr faktiski Latvijā ir pieļaujama ne tikai šādu, bet jebkuru indivīda pirkumu kontrole – „*Valsts ieņēmumu dienests (VID) patlaban vērtē, kuru uzņēmumu izsniegtās klientu lojalitātes jeb atlaižu kartes un tajās uzkrātā informācija tam būtu visnoderīgākā, plānojot un veicot fizisko personu kontroles pasākumus. [..] Likums kontroles pasākumu veikšanai ļauj Ieņēmumu dienestam nepieciešamības gadījumā un ar*

³⁸ Delfi. CSDD: uz ceļa bojā gājušo dēļ valstij radušies 175,4 miljonu latu zaudējumi. [Publicēts 06.12.2011., skatīts 16.01.2012.] Pieejams: <http://www.delfi.lv/news/national/politics/csdd-uz-cela-boja-gajuso-del-valstij-radusies-1754-miljonu-latu-zaudejumi.d?id=41961738>

³⁹ MSNBC. How to value life? EPA devalues its estimate. [Publicēts 07.10.2008., skatīts 25.03.2012.] Pieejams: http://www.msnbc.msn.com/id/25626294/ns/us_news-environment/t/how-value-life-epa-devalues-its-estimate/#.TyQ4SsVSTw0

⁴⁰ Apollo. Par pirkumiem virs 1000 Ls pārdevējiem būs jāziņo VID; lielveikali nekomentē. [Publicēts 07.02.2012., skatīts 25.03.2012.] Pieejams: <http://www.apollo.lv/portal/news/articles/264174>

⁴¹ Turpat.

argumentētu pamatojumu pieprasīt šādu informāciju.”⁴² Šādu likumu spēkā esamība ir biedējoša arī tāpēc, ka tā norāda uz nevainības prezumpcijas koncepta atcelšanu jomā, kas attiecas uz indivīda privāto dzīvi. Spēkā tā vietā ir legālā prezumpcija, kur būtībā katram indivīdam jau pēc definīcijas dažādos veidos (arī ar tā saucamo *nulles deklarāciju*) ir jāatskaitās valstij, ka viņš nav pārkāpis likumu, un jāpierāda savu līdzekļu izcelsme.

Eiropas mērogā līdzīga indivīda finanšu darījumu kontrole izpaužas, piemēram, Eiropas Savienības un Amerikas Savienoto Valstu līgumā par personu finanšu datu apmaiņu (*EU-US Terrorist Finance Tracking Program Agreement*)⁴³ un Eiropas Savienības pilsoņu datu nodošanā ASV varas iestādēm līdz līguma noslēgšanai.⁴⁴

Cits piemērs kontroles nesamērīgam pieaugumam ir personas biometrisko datu (pirkstu nospiedumu) kā identifikācijas veida izmantošana iekļuvei iestādēs vai veicot maksājumus. Šāda sistēma ieviesta daudzās ASV un Rietumeiropas valstu skolās⁴⁵, un vairākās skolās tā pat ir obligāta un tiek veikta bez skolēnu vecāku piekrišanas.⁴⁶

Līdzīgi vairākās Rīgas skolās notiek pilotprojekts, ieviešot jaunu skolēnu reģistrēšanas sistēmu: „*Lai bērns varētu ieiet skolā vai to pamest, jāreģistrē e-talons, kas reģistrē ierašanās un projām došanās laiku. Sistēmā tiek piefiksēts ierašanās un projām došanās laiks, un šī informācija uzreiz ir pieejama skolotājam «Mykoob» vietnē. [...] Rīgas domē sāktas sarunas par šādas sistēmas ieviešanu centralizēti visās Rīgas skolās.*”⁴⁷ Arī vecākiem, kas vēlas iekļūt skolā, jāizmanto e-talons.⁴⁸ Lai arī šāds ieviešums faktiski rada nepieciešamību pēc jauna, obligāta personu apliecinoša dokumenta veselai iedzīvotāju grupai, Rīgas domes priekšsēdētāja vietnieks skaidro, ka „*galvenais mērķis neesot kontrolēt skolēnus, bet gan uzlabot drošību*, jo tādējādi tiktu novērsta iespēja, ka skolā brīvi iekļūst nepiederošas personas.*”⁴⁹ Atšķirībā no bieži vien nereflektētājam indivīda tiesību izmaiņām citos gadījumos, šoreiz sabiedrībā tiek uzskatīts, ka šāda veida personas kontrole nav leģitīma, un

⁴² Diena. VID gatavojas fizisko personu pārbaudēs izmantot arī lielveikalu klientu karšu datus. [Publicēts 25.02.2012., skatīts 25.03.2012.] Pieejams: <http://www.diena.lv/business/likumi-nodokli/vid-gatavojas-fizisko-personu-parbaudes-izmantot-ari-lielveikalu-klientu-karsu-datus-13933560>

⁴³ SWIFT Statements. EU-US Terrorist Finance Tracking Program (TFTP) Agreement. [08.07.2010] [Skatīts 06.04.2012.] Pieejams:

http://www.swift.com/about_swift/legal/compliance/statements_on_compliance/index.page

⁴⁴ Spiegel Online. SWIFT Progress? Europe Backs New EU-US Data Sharing Deal. [Publicēts 25.06.2010., skatīts 06.04.2012.] Pieejams: <http://www.spiegel.de/international/europe/0,1518,702841,00.html>

⁴⁵ Skat., piemēram: The Guardian. Why are we fingerprinting children? [Publicēts 07.03.2009., skatīts 06.04.2012.] Pieejams: <http://www.guardian.co.uk/commentisfree/libertycentral/2009/mar/06/fingerprinting-children-civil-liberties>

⁴⁶ The Register. Schools can fingerprint children without parental consent. [Publicēts 07.09.2006., skatīts 06.04.2012.] Pieejams: http://www.theregister.co.uk/2006/09/07/kiddyprinting_allowed/

⁴⁷ Apollo. Sedlenieks: skolēnu reģistrēšana ar e-talonu ir totalitārisma ieviešana. [Publicēts 22.01.2012., skatīts 25.03.2012.] Pieejams: <http://www.apollo.lv/portal/news/articles/262559>

⁴⁸ Turpat.

* Šis un turpmākie izcēlumi treknrakstā mani – L.K.

⁴⁹ Apollo. Sedlenieks: skolēnu reģistrēšana ar e-talonu ir totalitārisma ieviešana. [Publicēts 22.01.2012., skatīts 25.03.2012.] Pieejams: <http://www.apollo.lv/portal/news/articles/262559>

sociālantropologs Klāvs Sedlenieks to nosauc par soli totālas kontroles sabiedrības virzienā, piebilstot, ka „*totālas kontroles sabiedrības izveidošanas centieni Latvijā nezin kāpēc ir ļoti populāri, bet par to neviens nerunā.*”⁵⁰

Tomēr šāda personas kontrole vēl nav nekas ārkārtējs, salīdzinot ar ASV un citās Eiropas kultūras sistēmas valstīs notiekošiem mēģinājumiem ieviest ar globālo pozicionēšanas sistēmu (GPS) aprīkotas ķermenī implantējamas mikroshēmas kā datu **drošību** uzlabojošu piekļuves veidu jeb caurlaides darbiniekiem vietās, kur glabājas svarīgi dati⁵¹ vai iestādēs ar pastiprinātu caurlaižu režīmu⁵², implantēt mikroshēmas pacientiem⁵³ un pat ierosinājums izmantot šādas mikroshēmas kredītkaršu vietā.⁵⁴

Ar GPS aprīkotas ierīces tiek padarītas par obligātām valstiskā līmenī, piemēram, Lielbritānijas transporta politikas koncepcija nosaka obligātu GPS ieviešanu katrā automašīnā ar mērķi atrisināt satiksmes problēmas.⁵⁵

Var redzēt, ka rodas jauns uzstādījums, ka valsts var brīvi rīkoties ar cilvēka ķermeni sabiedrības un paša indivīda **drošības** dēļ. Piemēram, Igaunijas valdība tikko ir apstiprinājusi likumprojektu par dzimumnoziedznieku ķīmisko kastrāciju, turklāt Igaunijas tieslietu ministrs Kristens Mihals (*Kristen Michal*) paskaidro, ka „*starptautiskā pieredze ir pierādījusi, ka kompleksā medicīniskā ārstēšana, kuras daļa ir ķīmiskā kastrācija, dod labākos rezultātus, lai persona vairs neatkārtotu seksuālus noziegumus.*”⁵⁶ Pat neņemot vērā plašo un neskaidro dzimumnoziedznieka definīciju Eiropas kultūras sistēmas valstīs⁵⁷, tas, ka soda mērķis ir „*aizsargāt bērnus no seksuālajiem noziedzniekiem*”⁵⁸, nevienam sabiedrības loceklim par šādu

---

⁵⁰ Apollo. Sedlenieks: skolēnu reģistrēšana ar e-talonu ir totalitārisma ieviešana. [Publicēts 22.01.2012., skatīts 25.03.2012.] Pieejams: <http://www.apollo.lv/portal/news/articles/262559>

⁵¹ Army Times. Microchips implanted in humans: High-tech helpers, or Big Brother surveillance tools? [Publicēts 25.07.2007., skatīts 25.03.2012.] Pieejams:

http://www.armytimes.com/careers/second_careers/military_chipping_070725/

⁵² BBC. Security under the skin. [Publicēts 15.10.2004., skatīts 25.03.2012.] Pieejams:

http://news.bbc.co.uk/2/hi/uk_news/magazine/3742684.stm

⁵³ Info Wars. Hospital patients now being microchipped with “electronic tattoos”. [Publicēts 25.08.2011., skatīts 25.03.2012.] Pieejams: <http://www.infowars.com/hospital-patients-now-being-microchipped-with-electronic-tattoos/>

⁵⁴ Army Times. Microchips implanted in humans: High-tech helpers, or Big Brother surveillance tools? [Publicēts 25.07.2007., skatīts 25.03.2012.] Pieejams:

http://www.armytimes.com/careers/second_careers/military_chipping_070725/

⁵⁵ Engaged. Brits thinking about GPS tracking every car on the road. [Publicēts 03.05.2007., skatīts 25.03.2012.] Pieejams: <http://www.engadget.com/2007/05/03/brits-thinking-about-gps-tracking-every-car-on-the-road/>

⁵⁶ BNS. Igaunijas valdība apstiprina likumprojektu par seksuālo noziedznieku ķīmisko kastrāciju. [Publicēts 02.02.2012., skatīts 25.03.2012.] Pieejams: <http://www.bns.lv/topic/1120/news/40846615/print/true/>

⁵⁷ Latvijas Valsts Probācijas dienesta dzimumnoziedznieka aprakstā par dzimumnoziedzniekiem uzskatīti tiek arī cilvēki, kas izdara dzimumnoziegumus **bez fiziska kontakta**, kas tieši vai **netieši** pieskaras bērnam ar seksuālu nolūku, kas seksuāli **izmanto** bērnus internetā, piemēram, **aplūko** bērnu pornogrāfiju.

(Valsts Probācijas dienests. Dzimumnoziedznieki un dzimumnoziegumi. [Skatīts 25.03.2012.] Pieejams: <http://www.probacija.lv/page.php?id=472>)

⁵⁸ Latvijas Avīze. Kastrēs seksuālos noziedzniekus. [Publicēts 07.02.2012., skatīts 25.03.2012.] Pieejams: http://la.lv/index.php?option=com_content&view=article&id=340848:kastrs-seksulos-noziedzniekus&Itemid=99

soda līdzekļu samērojamību neliek šaubīties, pat neskatoties uz acīmredzamo atgriešanos tajā viduslaiku sodu sistēmā, kurā ķermeņa sakropļošana tika uzskatīta par adekvātu soda veidu, kā arī nesakrītību ar ANO Vispārējās cilvēktiesību deklarācijas 5.pantu, kurš nosaka, ka „nevienu nedrīkst pakļaut spīdzināšanai vai nežēlīgai, necilvēcīgai vai pazemojošai attieksmei vai sodiem”.⁵⁹

Koncepts par indivīda spriestspēju

Lai gan vara sabiedrības un indivīda drošības dēļ drīkst rīkoties ar cilvēka ķermeni pēc saviem ieskatiem, indivīds pats to nav tiesīgs darīt ar tieši tādu pašu pamatojumu – savas un sabiedrības drošības dēļ. Redzams, ka indivīds netiek uzskatīts par pietiekami saprātīgu, lai varētu atbildēt pats par sevi un savu ķermeni un izlemt dažādus ar savu bioloģisko uzturēšanu saistītus jautājumus. Tādējādi būtībā mēs visi dzīvojam samazinātas rīcībspējas apstākļos ar paternālu varas kontroli, kur tiekam sodīti par nepareizu rīcību paši pret savu ķermeni.

Klasisks piemērs ir eitanāzijas vai narkotiku lietošanas (nevis izplatīšanas) aizliegums. Lai arī narkotiku lietošana kvalificējama kā kaitējuma nodarīšana vienīgi pašas personas ķermenim, aizliegumi šajā jomā arvien pastiprinās. Piemēram, Rīgas dome aizliegusi pārdot tādas „sēnes un augus, kuri, lai arī ar likumu nav atzīti par narkotiskām vielām, tomēr ir izmantojami arī, lai apreibinātos.”⁶⁰ Dome plāno aizliegt tirgot arī apreibinošus vīrakus.⁶¹ Tā kā Eiropas kultūrtelpā šobrīd valdošais uzstādījums ir tiesības nemitīgi ierobežot, acīmredzami uzskatot šādus ierobežojumus par sabiedrisko labumu, tad jebkādi aicinājumi kādus ierobežojumus atcelt, protams, ir politiski nepopulāri. Tā, piemēram, gluži nepamanīts ir palicis 2011.gada vasarā iznākušais ANO Globālās narkotiku politikas komisijas ziņojums, kas vēsta, ka „globālais karš pret narkotikām ir cietis sakāvi ar iznīcinošām sekām indivīdiem un sabiedrībām visā pasaulē”⁶². Ziņojumā tiek uzskatāmi parādīts, ka pret narkotiku politika daudzās valstīs panāk pretēju efektu, stiprina organizēto noziedzību un prasa milzīgus līdzekļus. Komisija aicina valstis legalizēt vairākus narkotiku veidus un atcelt kriminālsodus narkotiku lietotājiem, ja šīs personas nav nodarījušas kaitējumu citiem cilvēkiem.⁶³ Īstenā modernisma garā ieturētajā ziņojumā tiek aicināts respektēt narkotiku lietotāju cilvēktiesības, nelietot pret viņiem piespiedu līdzekļus kā aizturēšanu un piespiedu darbu un neaizskart personas tiesības uz pašnoteikšanos.⁶⁴

⁵⁹ ANO Vispārējā cilvēktiesību deklarācija. [Pieņemta 10.12.1948.], 5.pants. [Skatīts 25.03.2012.] Pieejams: http://www.tiesibsargs.lv/lat/tiesibu_akti/ano_dokumenti/?doc=49

⁶⁰ BNS. Rīgā aizliedz tirgot apreibinošos vīrakus.. [Publicēts 17.01.2012., skatīts 25.03.2012.] Pieejams: <http://www.bns.lv/topic/1113/news/40731862/print/true/>

⁶¹ Turpat.

⁶² Global Commission on Drug Policy Report. June 2011, p. 2. [Skatīts 25.03.2012.] Pieejams: <http://www.globalcommissionondrugs.org/Report>

⁶³ Turpat., p. 2.

⁶⁴ Turpat, p. 2-3.

Jāpiebilst, ka tūlīt pēc ziņojuma iznākšanas ASV Baltais nams pasludināja, ka to nevar uzskatīt par objektīvu.⁶⁵

Taču mūsdienu Eiropā ne tikai no aprites ir pazuduši derīgi un dažām pacientu grupām ļoti vajadzīgi medikamenti ar pamatojumu, ka tos varētu izmantot narkomāni, bet indivīda rīcībspēja tiek tik ļoti apšaubīta, ka, lai iegādātos lielāko daļu medikamentu, viņam ir nepieciešama ārsta atļauja. Turklāt Austrumeiropas valstīs tas notiek sabiedrībā, kas pārskatāmā pagātnē ir gluži labi iztikusi bez šādiem ierobežojumiem un nekādi nav vērsusies pie varas iestādēm ar lūgumu medikamentu iegādi pēc iespējas apgrūtināt un sadārdzināt.

Regulējums indivīda spriestspējas publiskai pielietošanai

Pieskaroties tēmai par indivīda vārda brīvības regulējumu, var minēt Eiropas Parlamenta 1997. gada 24. aprīļa rezolūciju *Par kaitīgu informācijas saturu internetā*, kurā norādīts, ka recepšu medicīnas produktus nedrīkstētu reklamēt (nevis izplatīt) internetā.⁶⁶ Savukārt daudzas medicīnas izstrādājumu ražotāju elektroniskās mājaslapas ar zāļu aprakstiem atbilstoši valdības priekšrakstiem ļauj iepazīties tikai tām personām, kas spēj apliecināt savu piederību noteikta ranga sertificētam medicīnas personālam.⁶⁷ Tas liecina par to, ka *nesertificētais* indivīds ne tikai vairs nevar pats iegādāties medikamentus, bet viņam par tiem nav pieejama brīva informācija, kas ir iracionāli no modernisma skatpunkta, turklāt nav izskaidrojams šīs informācijas slēpšanas mērķis.

Tāda paša mērķa vārdā tiek ierobežota indivīda vārda brīvība arī citās jomās. Pret cilvēkiem tiek uzsākta izmeklēšana un tie var tikt aizturēti un krimināli sodīti par *nepareiziem* izteikumiem, dažādiem aicinājumiem, agresijas „*plānošanu*”⁶⁸ un citām tīri intelektuālām darbībām.

Eiropā personas var pilnīgi likumīgi aizturēt arī par viedokļa izteikšanu.⁶⁹ Piemēram, par izteikumiem par valsts finanšu sistēmu 2008.gadā Latvijā tika uzsākts kriminālprocess pret kādu ekonomistu, kurš tika apsūdzēts „*par mēģinājumiem destabilizēt valsts finanšu sistēmu, nepatiesas informācijas izplatīšanu un publisku tiešu vai netiešu aicināšanu uz darbībām, kas*

⁶⁵ TVNET. Bijušie valstu līderi aicina apsvērt narkotiku legalizēšanu. [Publicēts 02.06.2011., skatīts 25.03.2012.] Pieejams: http://www.tvnet.lv/zinas/arvalstis/379895-bijusie_valstu_lideri_aicina_apsvert_narkotiku_legalizesanu

⁶⁶ Eiropas Parlamenta 1997. g. 24. aprīļa rezolūcija *Par kaitīgu informācijas saturu internetā*. A daļa, 15. punkts [Skatīts 01.12.2011]. Pieejams: <http://www.europarl.europa.eu/sides/getDoc.do?pubRef=-//EP//NONSGML+REPORT+A4-1997-0098+0+DOC+PDF+V0//EN&language=EN>

⁶⁷ Skat., piemēram, zāļu ražotāja *Grindex* mājaslapu, kur informāciju par recepšu zālēm atļauts lasīt tikai veselības aprūpes darbiniekiem. (Grindex. Recepšu zāles. Vai jūs esat speciālists veselības aprūpes jomā? [Skatīts 06.04.2012.] Pieejams: <http://www.grindex.lv/lv/produkti/recepsu-zales/vai-tu-esi-specialists>)

⁶⁸ Skat., piemēram, Latvijas Republikas Krimināllikuma 77., 82., 83., 88., 72. pantu (Krimināllikums: LR likums. [Stājas spēkā 01.04.1999.]

Jāpiebilst, ka agresijas *plānošana* likumā ir izdalīta atsevišķi no agresijas *gatavošanas* un *izraisīšanas*, līdz ar to šādā kontekstā nav uzskatāma par ko vairāk kā tikai intelektuālu darbību.

⁶⁹ Apollo. Pirms koncerta aicina izņemt naudu no Parex bankas un Krājbankas. [Publicēts 21.11.2008., skatīts 25.03.2012.] Pieejams: http://www.apollo.lv/portal/news/82/articles/142170/0?show_inbox=1

var izraisīt nestabilitāti Latvijas finanšu sistēmā”,⁷⁰ taču pēc būtības šādas darbības no racionālisma viedokļa būtu grūti nosaukt par ko vairāk kā par profesionāla viedokļa izteikšanu. Kad uzsākto procesu pret šo personu Latvijas valsts bez kāda rezultāta pēc gada izbeidza, viņš ne bez pamata izteica pieņēmumu, ka valsts konstitūcija vairs īsti labi nedarbojas.⁷¹

Tomēr konstitūcija nedarbojās jau pirms šī notikuma. Tā, piemēram, 2010.gadā Latvijas policija sāka izmeklēšanu saistībā ar kādas personas interneta vidē uzdotajiem jautājumiem par kanibālismu. Lai cik arī dīvaini tas neizklausītos, valsts pārstāvis šajā sakarā norādīja, „*ka arī interneta kanibāls var būt bīstams sabiedrībai*”⁷², tādējādi ekscentrisko margināli jau savlaicīgi nosaucot par kanibālu ar visai nepārprotamu nodomu izskaidrot iedzīvotājiem, ka valsts pret kanibāliem uzsākusi nesaudzīgu cīņu un apstākļi, ka kanibāli ir virtuāli, šo cīņas sparū nemazinās.

Protams, tā ir tikai leksikas nianse, taču apstiprina pēdējo gadu tendenci, ka informācijas iegūšana (pat, ja šī informācija atrodas publiskā telpā un pieejama neierobežotam cilvēku skaitam), jautājumu uzdošana vai viedokļa paušana likuma ietvaros jau tiek uztverta kā reāla nozieguma izdarīšana un kā tāda, protams, prasa noteikt atbilstošu sodu arī tajos gadījumos, kad izdarītais noziegums ir kādu aizliegtu domu domāšana vai šīs domas patiesībā nemaz nav domātas, taču lietā apsūdzētais īsti nevar pierādīt, ka neatļautās domas nav domājis.

Līdz ar šādu domāšanas kriminalizāciju arvien vairāk kļūst ne tikai virtuālo kanibālu, bet arī virtuālo pedofilu, pornogrāfijas aplūkotāju (šādu personu apzīmē ar no angļu valodas netulkojamo apzīmējumu *pornographer*), virtuālo šāvēju, interneta teroristu (teroristiska satura mājas lapu aplūkotāju), interneta maniaku un citu ar elektronisko vidi saistītu noziedznieku.

Tā Igaunijā pagājušā gada decembrī tika aizturēts kāds interneta šāvējs jeb jaunietis, kurš sociālajā tīklā bija izteicis draudus sarīkot apšaudi skolā. Pēc aizturēšanas Igaunijas prokuratūras pārstāve gan teica, ka „reāli neviens neesot bijis apdraudēts”⁷³, taču pret jaunieta vienlīga tika ierosināta krimināllieta par draudu izteikšanu.⁷⁴

⁷⁰ Apollo. Pirms koncerta aicina izņemt naudu no Parex bankas un Krājbankas. [Publicēts 21.11.2008., skatīts 25.03.2012.] Pieejams: http://www.apollo.lv/portal/news/82/articles/142170/0?show_inbox=1

⁷¹ BNS. Tiesa noraida savulaik aizturētā ekonomista Smirnova prasību pret valsti, viņš sola vērsties ECT un prognozē četru banku krahu (3).. [Publicēts 06.02.2012., skatīts 25.03.2012.] Pieejams: <http://www.bns.lv/topic/1116/news/40868403/print/true/>

⁷² TVNET. Interneta kanibāls var būt bīstams sabiedrībai. [Publicēts 18.05.2010., skatīts 25.03.2012.] Pieejams: <http://www.tvnet.lv/zinas/viedokli/331209-interneta-kanibals-var-but-bistams-sabiedribai>

⁷³ BNS. Igaunijā aizturēts jaunietis, kurš draudējis sarīkot apšaudi skolā. [Publicēts 17.12.2011., skatīts 25.03.2012.] Pieejams: <http://news.lv/BNS/2011/12/17/Igaunija-aizturets-jaunietis-kurs-draudejis-sarikot-apsaudi-skola>

⁷⁴ Turpat.

Līdzīgs satraukums Latvijā 2008.gadā sacēlās par kāda jaunieša, kurš dēvēja sevi par Veidenbaumu, interneta dienasgrāmatā publicētajām karikatūrām.⁷⁵ Karikatūras ne uz ko neaicināja un arī neko nenosodīja. Tās bija vienīgi primitīvi zīmējumi, kuros atainots nosacīts dzejnieka Veidenbauma tēls, un šis tēls nosacīti it kā šauj ar ierīci, kas attāli līdzinās Kalašņikova sistēmas automātam. Taču neskatoties uz šo nesvarīgo un visai nelielo notikumu, valsts vara bija par to satraukusies, motivējot šajā sakarā notikušās policijas pārbaudes ar savām bažām par to, vai elektroniskais *Veidenbaums* nerada reālus draudus Latvijas sabiedrībai. Jāatzīmē, ka šādām bažām piebalsoja arī neatkarīgie mediji, un tajos pat izskanēja kopīgajam laikmeta garam atbilstošas idejas, ka publikācijas globālajā tīmeklī vajadzētu kontrolēt ar likumu.⁷⁶

Saistībā ar to vēlreiz jāatgādina, ka jau minētā Eiropas Parlamenta 1997. gada 24. aprīļa rezolūcija *Par kaitīgu informācijas saturu internetā* pati par sevi vedina izdarīt kādas nacionālās likumdošanas iniciatīvas par interneta publikāciju cenzūru. Rezolūcijā teikts, ka internets tiek izmantots kaitīgu ar seksu saistītu materiālu izplatībai un, ka, kaut arī cenzūra internetā praktiski neesot iespējama, jāmēģina ierobežot tādu komunikatoru kā pornogrāfijas izplatītāju un aplūkotāju, pedofilu, holokausta noliedzēju, sektu un citu nepatīkamu ziņu radītāju darbību internetā.⁷⁷

Oficiāli šobrīd spēkā ir tēze, ka „vārda brīvība demokrātiskā sabiedrībā ir ļoti plaša un tās ierobežošana iespējama tikai galējos izņēmuma gadījumos. Turklāt vārda brīvība attiecināma ne tikai uz "informāciju" vai "idejām", kas tiek uztvertas labvēlīgi vai neitrāli, bet arī uz tām, kas apvaino, šokē vai uztrauc. Vienlaikus šīs cilvēktiesības tomēr nav absolūtas un nenozīmē visatļautību izteikumos. Valsts šīs tiesības noteiktā kārtībā un apjomā var ierobežot, īpaši tādēļ, ka to īstenošana ir saistīta ar noteiktiem pienākumiem un atbildību.”⁷⁸ Taču jāpiebilst, ka šādi definētu vārda brīvību var kvalificēt kā pastāvošu vienmēr un visos politiskajos režīmos, jo „izņēmuma gadījumi” un tos aizsargājošās vērtības vienmēr tiek definēti un leģitimēti pēc attiecīgā režīma ieskatiem, tādējādi padarot nevērtīgu pašu vārda brīvības principu kā tādu. To apzinoties, gan ASV Konstitūcijā⁷⁹, gan ANO

---

⁷⁵ Apollo. Maniaki Latvijas internetā jeb vai tad nedrīkst vairs stulbi pajokot. [Publicēts 28.10.2008., skatīts 25.03.2012.] Pieejams: <http://www.apollo.lv/portal/news/articles/140231>

⁷⁶ Turpat.

⁷⁷ Eiropas Parlamenta 1997. g. 24. aprīļa rezolūcija *Par kaitīgu informācijas saturu internetā*. 1. punkts [Skatīts 01.12.2011]. Pieejams: <http://www.europarl.europa.eu/sides/getDoc.do?pubRef=-//EP//NONSGML+REPORT+A4-1997-0098+0+DOC+PDF+V0//EN&language=EN>

⁷⁸ Tiesībsarga birojs. Pilsoniskās un politiskās tiesības. [Skatīts 05.05.2012.]

http://www.tiesibsargs.lv/lat/cilvektiesibas/pilsoniskas_un_politiskas_tiesibas/

⁷⁹ ASV Konstitūcija. Tiesību Bilis, 1.labojums. *Latvijas Vēstnesis*. [Andreja Veisberga tulkojums] [Skatīts 04.02.2012.] Pieejams: <http://www.vestnesis.lv/index.php?menu=doc&id=44261>

Cilvēktiesību deklarācijā⁸⁰ vārda brīvība tika definēta kā absolūtas tiesības, ko vara nevar ierobežot.

Dažās Eiropas Savienības dalībvalstīs, piemēram, Apvienotajā Karalistē, jau ir izveidoti tādi informācijas ierobežošanas mehānismi kā īpašs valsts cenzūras dienests, kuru interneta lietotāji var informēt par aizliegtu saturu, un mājas lapu drošības vērtēšanas sistēma, kas, izmantojot dažādas metodes, nepieļauj lietotāja piekļuvi informācijai.⁸¹

It kā sabiedrības **drošības** vārdā arī ASV ir ierosināts likumprojekts, kas interneta pakalpojumu nodrošinātājiem uzliek par pienākumu ievākt un divus gadus uzglabāt datus par to, kādas interneta mājaslapas viņu klienti ir apmeklējuši.⁸²

Savukārt Apvienotajā Karalistē un Vācijā notiek diskusijas, lai uzliktu par pienākumu interneta komunikāciju pakalpojumu sniedzējam ierakstīt lietotāju balss un video sarunas, lai vēlāk ierakstus varētu izmantot policijas vajadzībām un terorisma apkarošanai.⁸³

Tikmēr Latvijā valdība ir atbalstījusi ieceri ļaut tiesām goda un cieņas lietās izprasīt no pakalpojumu sniedzēja savu klientu datus un attiecīgi saukt anonīmos goda laupītājus pie atbildības.⁸⁴

Jāatzīmē, ka liela daļa no vārda brīvību ierobežojošajām darbībām tiek leģitimēta ar mērķi apkarot terorismu un īpašs uzsvars šajā kontekstā tiek likts uz 2001.gada 11.septembra notikumiem ASV.

Argumenti ir izplatīties visās Eiropas kultūras sistēmas valstīs un tiek tik apjomīgi izmantots vārda brīvības ierobežošanai, ka 2005.gadā Eiropas Komisijas tieslietu komisārs Franko Fratīni (*Franco Frattini*) rosina ieviest kopīgu ētikas kodeksu Eiropas medijiem, turklāt pamato to ar visai eksotisku motivāciju: „*lai tie nekļūtu par ieročiem teroristu rokās*”⁸⁵. Fratīni apgalvo, ka „*daļa no mediju izplatītās propagandas palīdz vardarbīgai radikalizācijai [...] Žurnālistiem ir smaga izvēle starp pienākumiem informēt sabiedrību un nespēlēšanu teroristu mērķu labā.*”⁸⁶

⁸⁰ Apvienoto Nāciju Organizācijas Vispārējā cilvēktiesību deklarācija, 19.pants. (10.12.1948.) [Skatīts 25.03.2012.] Pieejams: http://www.tiesibsargs.lv/lat/tiesibu_akti/ano_dokumenti/?doc=49

⁸¹ Eiropas Parlamenta 1997. g. 24. aprīļa rezolūcija *Par kaitīgu informācijas saturu internetā*. VI. sadaļa, a daļa. [Skatīts 01.12.2011.] Pieejams: <http://www.europarl.europa.eu/sides/getDoc.do?pubRef=-//EP//NONSGML+REPORT+A4-1997-0098+0+DOC+PDF+V0//EN&language=EN>

⁸² CNET. FBI wants records kept of Web sites visited.. [Publicēts 5.02.2010., skatīts 25.03.2012.] Pieejams: http://news.cnet.com/8301-13578_3-10448060-38.html

⁸³ BBC. Why crimes on Skype leave witnesses but no evidence. [Publicēts 26.01.2012., skatīts 25.03.2012.] Pieejams: <http://www.bbc.co.uk/news/magazine-16505791>

⁸⁴ Delfi. Valdība atbalsta ieceri ļaut tiesām goda un cieņas lietās izprasīt IP adreses. [Publicēts 05.04.2011., skatīts 25.03.2012.] Pieejams: <http://www.delfi.lv/news/national/politics/valdiba-atbalsta-ieceri-laut-tiesam-goda-un-cienas-lietas-izprasit-ip-adreses.d?id=37820279>

⁸⁵ Diena. Lai apkarotu terorismu, EK rosina glabāt datus par telefonsarunām. [Publicēts 22.09.2005., skatīts 25.03.2012.] Pieejams: <http://www.diena.lv/arhivs/lai-apkarotu-terorismu-ek-rosina-glabat-datus-par-telefonsarunam-12543933>

⁸⁶ Turpat.

Vēl viena joma, kas nenoliedzami uzskatāma par tādu, kas publiski it kā leģitimē interneta satura lustrāciju, vārda brīvības ierobežošanu un visu sabiedrības locekļu uzraudzību kopumā, ir bērnu tiesības. Mūsdienās tās kļuvušas par ļoti nozīmīgu tiesību nozari, un šeit ir svarīgi piebilst, ka šajā gadījumā tiek aizsargātas ne tik daudz ķermeniskas un sataustāmas lietas, tādas kā bērnu tiesības uz pilnvērtīgu uzturu, labu izglītību, derīgu mājokli un medicīnas aprūpi, bet aizsardzība centrēta uz morālām un ar seksuālo uzvedību saistītām vērtībām.

Šajā gadījumā aizsargājamo vērtību skalā īpaša diferenciacija nenotiek, un netiek šķiroti, vai nodarījumi pret nepilngadīgo personu seksuālo neaizskaramību būtu patiešām reāli fiziski vai emocionāli, vai pat tikai nodomāti un eksistējoši tikai kādas personas prātā, tā arī nemaz nejaudājot, vai nepilngadīgais patiešām būtu aizskārums objekts klasisko tiesību izpratnē.

Vairāk šos jaunus tiesību uzstādījumus apskatīsim nākošajā apakšnodaļā, aprakstot morāles regulējumu, bet tagad pievērsīsimies jaunu tiesību subjektu ienākšanai indivīda tiesību jomā.

Konsekvence indivīda rīcībspējas iegūšanā un izpratnē

Kā jau tika minēts, viena no jauno tiesību subjektu grupām ir nepilngadīgie, kuriem it kā nepieciešama kāda īpaša un ļoti pastiprināta tiesiska aizsardzība. Šāds dalījums pēc mehāniskas vecuma pazīmes, lai arī emocionāli ir viegli izskaidrojams, nav racionāls, jo, ja vienā jomā nepilngadīgie tiek uzskatīti par rīcībspējīgiem, bet citā nē, tad pieņemams, ka regulējums nav balstīts uz saprātīgiem argumentiem, jo tādā gadījumā būtu jāregulē visa rīcībspējīgo subjektu grupa, turklāt pēc spriestspējas kvalitātes, nevis nodzīvotā gadu skaita.

Turklāt jāatzīmē, ka augstākminētā nepilngadīgo tiesību aizsardzības sistēma ir izteikti selektīva, visu valsts spēku vēršot ne tik daudz uz aizsardzību no fiziska un materiāli sataustāma kaitējuma, bet gan uz iracionālu un fragmentāru atsevišķu dzimumu atšķirību elementu cenzēšanu.

Konsekvencei rīcībspējas regulējumā būtu jāizpaužas kā pieņēmumam, ka, ja indivīds spēj apzināties noteiktu savu darbību kaitīgumu vienā jomā (par ko iestājas kriminālatbildība), viņam jāpiemīt spējai arī izdarīt izvēli un apzināties citas savas darbības. Ja šāda spēja indivīdam nepiemīt, viņu nedrīkstētu saukt arī pie kriminālatbildības.

Paradoksāli, ka no vienas puses nepilngadīgie netiek uzskatīti par rīcībspējīgiem pieņemt patstāvīgus lēmumus attiecībā uz visu, kas attiecināms uz cilvēka dabisko seksualitāti, un, piemēram, lielā daļā ASV štatu tiem atļauts stāties dzimumattiecībās tikai no

18 gadu vecuma⁸⁷. Tajā pašā laikā lielā daļā ASV štatu nav reglamentēts minimālais vecums, kad personas var stāties laulībā, tikai noteikts, ka par 15 gadiem jaunākām personām tam nepieciešama tiesas atļauja.⁸⁸ Kriminālatbildība tajā pašā laikā 14 ASV štatos personām iestājas vecuma robežās no 6 līdz 10 gadiem, bet 36 štati minimālo kriminālatbildības iestāšanās vecuma robežu nemaz nav noteikuši, bet, balstoties uz vispārējo tiesību praksi, minimālais vecums parasti ir 7 gadi, un maksimālais soda ilgums nepilngadīgajiem ASV ir mūža ieslodzījums.⁸⁹ Turklāt seksuālo attiecību interpretācija ir tik plaša, ka daudzi nepilngadīgie ASV „ir tikuši ierauti juridiskos murgos, pēc tam, kad pa mobilo telefonu pārsūtījuši seksuāli atklātus tekstus vai attēlus”⁹⁰ – arī, ja tie ir bijuši viņu pašu attēli. Šāda darbība tiek uzskatīta par kriminālnozieģumu, un pat ļoti jauni nepilngadīgie tiek ievietoti nepilngadīgo ieslodzījuma vietās un reģistrēti kā dzimumnoziedznieki (*sex offenders*).⁹¹

Turklāt ASV šādā nekonsekventā rīcībspējas noteikšanā nebūt nav izņēmums Eiropas kultūra sistēmā – piemēram, Šveicē kriminālatbildība iestājas no 6 gadu vecuma, Francijā no 7 gadu vecuma, Anglijā – 10 gadu vecuma, bet Nīderlandē – 12 gadu vecuma.⁹² Tikmēr, piemēram, Francijā seksuālas attiecības, jeb, kā definēts Francijas krimināllikuma 2002.gada labojumos, „dzimumpārkāpums bez vardarbības, piespiešanas un draudiem” ar personu zem 15 gadu vecuma tiek sodīts ar 5 gadu cietumsodu⁹³, bet Apvienotajā Karalistē tiek sodītas seksuālas attiecības ar personu zem 16 gadu vecuma, arī ja to izdara cita nepilngadīga persona.⁹⁴ Turklāt likumā seksuālas attiecības tiek definētas kā tīša pieskaršanās, kam ir seksuāls raksturs.⁹⁵ Tikai dažās Eiropas valstīs personas kriminālatbildības vecums atbilst personas seksuālās rīcībspējas vecumam – piemēram, Vācijā, kur tas ir 14 gadi.⁹⁶

Konsekvenču trūkums un tiesību fragmentārisms attiecībā uz nepilngadīgo rīcībspēju visā Eiropas kultūras sistēmā ir vispārējs un hronisks, un tajā ir iespējams gan piecgadīgs

---

⁸⁷ SexLaws.org. project. Answer Board. [Skatīts 25.03.2012.] Pieejams: http://www.sexlaws.org/Answer_Board

⁸⁸ US Marriage Laws. Teens / Minors Marriage License laws. [Skatīts 25.03.2012.] Pieejams: http://usmarriagelaws.com/search/united_states/teen_marriage_laws/index.shtml

⁸⁹ Siegel, Larry, Brandon Welsh. *Juvenile Delinquency: Theory, Practice, and Law*. Wadsworth : Belmont, 2012, p. 634 – 635.

⁹⁰ Autores tulkojums no: Sexlaws.org. project. Sexting Teens facing felony charges for misuse of cell phones. [Skatīts 25.03.2012.] Pieejams:

http://www.sexlaws.org/sexting_teens_facing_felony_charges_for_misuse_of_cell_phones

⁹¹ Turpat.

⁹² Siegel, Larry, Brandon Welsh. *Juvenile Delinquency: Theory, Practice, and Law*. Wadsworth : Belmont, 2012, p. 635.

⁹³ Autores tulkojums no: Criminal Code of the French Republic (English version). Article 227-25. [Skatīts 25.03.2012.] Pieejams: <http://www.legislationline.org/download/action/download/id/1672/file/e4c081a2fe81d7963b6e937113b6.htm/preview>

⁹⁴ [United Kingdom] Sexual Offences Act 2003. Art. 9; Art. 13. [Skatīts 25.03.2012.] Pieejams: <http://www.legislation.gov.uk/ukpga/2003/42/part/1/crossheading/child-sex-offences>

⁹⁵ Turpat, Art. 9 (1).

⁹⁶ German Criminal Code. (English version). Section 19; Section 176. [Skatīts 25.03.2012.] Pieejams: http://www.gesetze-im-internet.de/englisch_stgb/englisch_stgb.html#StGB_000P176

bērns, kas tiek uzskatīts par rīcībspējīgu lai izvēlētos mainīt savu dzimumu,⁹⁷ gan 13 gadus veca meitene ko valsts nežēlīgi represē tikai tāpēc vien, ka tā vēlas sevi realizēt kā personību, vienatnē apbraucot ar jahtu apkārt pasaulei.⁹⁸ Turklāt represijas pret pusaudzi valsts veic neraugoties uz vecāku gribu un viedokli, kas ir simptomātiska pazīme un uzskatāms par visai svarīgu tā saucamo *bērnu tiesību aizsardzības* elementu, no kura savukārt izriet nukleārās ģimenes demontāža. Ģimene klasiskā izpratnē vairs nevar pastāvēt, jo vecāku rīcībspējas apšaubīšana no valsts puses Eiropā jau kļuvusi par konsekventu praksi un arī šajā jomā nevainības jeb labas ticības prezumpciju nomainījusi legālā prezumpcija, kas nozīmē pierādījumu nastas pārceļšanu no apsūdzētāja pleciem uz apsūdzētā pleciem.

Piemēram, valsts var atņemt vecākiem bērnus tikai uz kādu miglainu aizdomu pamata un vecāku pienākums ir pierādīt, ka iedomātais pārkāpums nav noticis. Pavisam nesen Latvijā bāriņtiesa no kādas ģimenes izņēma bērnu, jo „*bāriņtiesas darbinieku rīcībā bija nonākusi ziņa, ka zēnu esot seksuāli izmantojis attāls radnieks*”, taču baumas neapstiprinājās, un pēc divām nedēļām bērnu no slēgtās iestādes tomēr atbrīvoja un ļāva atgriezties ģimenē.⁹⁹ Pie atbildības, neraugoties uz bērnam nodarīto kaitējumu, nevienu nesauca, un, neskatoties uz ciešanām, ko valsts sagādā visām iesaistītajām pusēm, šādu gadījumu skaits arvien pieaug.

Jaunajā ģimenes dekonstrukcijas konceptā Eiropā tiek uzskatīts, ka vecāki ir pārkāpuši bērnu tiesības, ne tikai tad, ja vardarbīgi izturējušies pret bērnu, bet kā bērnu ļaunprātīgu izmantošanu klasificē arī gadījumus, kad vecāki nav izturējušies pret bērniem ar pienācīgo stingrību, kā rezultātā bērni ir patērējuši pārāk daudz pārtikas un tiem ir izveidojies pārāk liels ķermeņa svars. Piemēram, Lielbritānijā pat piecus gadus veci bērni, kam konstatēts šāds svars, tiek izņemti no ģimenēm, turklāt vairāki šādi gadījumi bijuši bez iespējam vecākiem atgūt aprūpes tiesības pār bērnu.¹⁰⁰

Jaunā Eiropas juridiskā sistēma ar pierādījumu nastas pārlikšanu uz pavisam neaizsargātu un nesagatavotu pilsoņu pleciem reti kad ļauj atjaunot taisnīgumu, un šo nastu vissmagāk izjūt tie Eiropas pilsoņi, kurus ekonomiskā situācija spiedusi meklēt darbu citos reģionos. Tā kāda Latvijas pilsoņe Īrijā zaudējusi cīņā par varas iestāžu atņemtās meitas

⁹⁷ Delfi. Piecgadīgs puika oficiāli kļuvis par meiteni. 22. februāris 2012. <http://izklaide.Delfi.lv/divaina-pasaule/sensacijas/piecgadigs-puika-oficiali-kluvis-par-meiteni.d?id=42152004>

⁹⁸ 15 gadu vecumā nīderlandietei Laurai Dekkeri (*Laura Dekker*) tomēr izdevās panākt labvēlīgu tiesas spriedumu un gadu vēlāk viņa kļuva par jaunāko burātāju, kas vienatnē apburājusi apkārt pasaulei. Tomēr 11 tiesas procesus divu gadu laikā, iebiedējošās sociālo darbinieku iztaujāšanas un mūžīgās bailes tikt ieslodzītai slēgtā klīnikā viņa atceras kā biedējošu un traumatisku pieredzi, kā rezultātā vairs nevēlas atgriezties Nīderlandē. (Dekker, Laura. Weblog van Laura. 18-01-2012. [Publicēts 18.01.2012., skatīts 25.03.2012.] Pieejams: <http://www.lauradekker.nl/Basis.aspx?Tid=5019&Sid=5042&Hmi=5042&Smi=0&STARTPOS=5>)

⁹⁹ TVNET. Bērnu ievieto krīzes centrā izplatīto baumu dēļ. 9. janvārī, 2012. [Publicēts 09.01.2012., skatīts 25.03.2012.] Pieejams: <http://www.tvnet.lv/zinas/latvija/406410-berns-ticis-ievietots-krizes-centra-izplatito-baumu-del>

¹⁰⁰ Daily Mail. Child of five taken from parents for being obese: Social workers say they didn't do enough to control weight. [Publicēts 06.12.2011., skatīts 25.03.2012.] Pieejams: <http://www.dailymail.co.uk/news/article-2069986/Child-taken-care-obese-Parents-didnt-control-weight.html>

atgūšanu, jo atteikusies veikt psihiatrisko pārbaudi, kurai pēc Īrijas ierēdņu domām vajadzētu gaisināt šaubas par sievietes pašnāvības draudiem, kuras šie ierēdņi ieguvuši no kāda nezināmas izcelsmes avota.¹⁰¹ Tāpat kādam Latvijas pilsonim bērnus atņēmušas Norvēģijas varas iestādes.¹⁰²

Izmaiņas indivīdu vienlīdzības jēdzienā un izpratnē

Otra jauno tiesību subjektu grupa, kas mūsdienās nonākusi likumdevēju un līdz ar to arī mediju uzmanības lokā, ir dzīvnieku, augu un visas dzīvās dabas tiesības. Atšķirībā no bērnu tiesībām, dzīvnieki un pat augi ir no agrākā tiesību objekta statusa pirmo reizi kļuvuši par tiesību subjektiem. Piemēram, Latvijas krimināllikumā par „*cietsirdīgu izturēšanos pret dzīvniekiem, kuras rezultātā tie gājuši bojā vai sakropļoti, vai par dzīvnieku spīdzināšanu soda ar brīvības atņemšanu uz laiku līdz četriem gadiem [..]*.”¹⁰³ Ar Krimināllikuma 2009.gada 1.jūlija grozījumiem sods tiek paplašināts ar arestu līdz pieciem gadiem, ja minētās darbības izdarītas publiskā vietā vai nepilngadīgā klātbūtnē vai arī citos uzskaitītos vainu pastiprinošos apstākļos. Tāpat arī var tikt piemērots arī aizliegums piecus gadus turēt dzīvniekus.¹⁰⁴

Tā kā ar laiku līdz pieciem gadiem Latvijā soda arī par jaundzimuša (cilvēka) bērna slepkavību¹⁰⁵, par (cilvēka) slepkavību, kas izdarīta piepeša stipra psihiska uzbudinājuma stāvoklī¹⁰⁶, bet līdz diviem gadiem – par (cilvēka) slepkavību, pārkāpjot nepieciešamās aizstāvības robežas vai pārkāpjot personas aizturēšanas nosacījumus¹⁰⁷ (nemaz nerunājot par salīdzinoši niecīgajiem sodiem, kas paredzēti par ievērojamu miesas bojājumu nodarīšanu cilvēkam), var konstatēt, ka Latvijas juridiskajā sistēmā zvēri kļuvuši vērtīgāki par cilvēkiem.

Tiesa gan arī šīs *vērtīgās grupas* aizsardzība ir tikpat fragmentāra kā visi citi jaunie tiesību elementi, jo aizsargātas tiek normā nedefinētu, bet pieņemams, ka *vērtīgu* dzīvnieku tiesības, jo normā nav noteikts, uz kādiem tieši dzīvniekiem un kāda veida cietsirdīgu izturēšanos minētais likuma pants attiecas. Savukārt vērtīgums tiesībsargu un citu iesaistīto subjektu apziņā nonāk no kādiem vispārzināmiem tekstiem, kuros iesaistītajiem dzīvniekiem piemīt kādas cilvēciski vērtīgas īpašības.

Šādā uzstādījumā savukārt visaugstākais vērtīgums piemīt cilvēkam *pietuvinātajiem* zvēriem, tāpēc indivīdus, kuri cietsirdīgi izturas pret kaķiem vai suņiem, nereti pat arestē vai

¹⁰¹Baltic Ireland. Latvijas pilsonē Īrijā zaudē cīņā par meitas aprūpes tiesībām. [Publicēts 01.05.2010., skatīts 25.03.2012.] Pieejams: <http://baltic-ireland.ie/2010/05/14643/>

¹⁰² TVNET. Latvija gaida, ko teiks Norvēģija atņemto bērnu lietā. [Publicēts 14.03.2012., skatīts 25.03.2012.] Pieejams: http://www.tvnet.lv/zinas/latvija/414467-latvija_gaida_ko_teiks_norvegija_atnemto_bernu_lieta

¹⁰³ Krimināllikums: LR likums. [Stājas spēkā 01.04.1999.]230. pants, 1.daļa. [Skatīts 06.04.2012.] Pieejams: http://www.likumi.lv/doc.php?id=88966&version_date=01.01.2012

¹⁰⁴ Turpat, 230.pants, 2.daļa.

¹⁰⁵ Turpat, 119.pants

¹⁰⁶ Turpat, 120.pants

¹⁰⁷ Turpat, 121. un 122. pants.

piespriež tiem cietumsodu,¹⁰⁸ tajā pat laikā par cietsirdīgu apiešanos ar *mazvērtīgiem* zvēriem (žurkām, ežiem, vārnām, ķirzakām u.tml.) parasti nekādu sodu nepiemēro, lai arī no normas eventuālā mērķa – pasargāt dzīvniekus no ciešanām – šādam dalījumam nevajadzētu izrietēt.

Atgriežoties pie Orvela ironiskā izteikuma, ka daži dzīvnieki ir vienlīdzīgāki par citiem, šo ironiju pilnā mērā var arī attiecināt uz tiem dzīvnieku aizsardzības kritērijiem, no kuriem vadās gan likumdevēji, gan tiesību piemērotāji.

Citās Eiropas kultūras sistēmas valstīs dzīvnieku (un arī augu) tiesības ir vēl vairāk attīstījušās. Piemēram, Šveices Konstitūcija kopš 2008.gada aizsargā arī augu tiesības, ieviešot ētisku izturēšanos pret augiem to pašu dēļ (*moral consideration of plants for their own sake*)¹⁰⁹, bet ASV šī gada sākumā plēsoņdelfīni nosaukti par prasītājiem tiesas procesā pret akvaparku, kam tie pieder un kur demonstrē priekšnesumus tūristiem, par pamatu ņemot ASV Konstitūcijas 13.labojumu par verdzības aizliegumu.¹¹⁰

Šajā apakšnodaļā aprakstītie piemēri ir tikai daži no milzīgā tiesību jaunrades klāsta, kuram katru dienu var uzduroties gan Eiropas kultūras sistēmas valstu mediju telpā, gan pētot nacionālos vai starptautiskos tiesību aktus un to labojumus. Tie konsekventi atspoguļo, kā valsts uzņemas atbildību pār indivīdu un indivīda vietā un kā indivīda tiesības un rīcībspēja dažādu iemeslu dēļ tiek nemitīgi samazinātas. Tajā pašā laikā tiesību subjektu loks pieaug tādā apjomā, kas nebūt neveicina indivīda tiesību pieaugumu, bet vēl lielāku varas kontroli pār arvien jaunām indivīda dzīves jomām un darbībām.

Var secināt, uzstādījums, ka valsts ir indivīda īpašums, šodien ir pārvērties savā pretmetā – indivīds (*de facto*) tiek uztverts kā valsts īpašums, un valsts ne tikai kategoriski paredz sev tiesības izdarīt izvēli indivīda vietā, bet arī neatvēr indivīdam pat tik vienkāršas un pašsaprotamas brīvības kā atbildība par savu ķermeni un tiesības ar to brīvi rīkoties un dažādu efemeru apsvērumu dēļ kontrolē, ko indivīds saka un pat tikai domā.

2.2. Individuālās morāles regulējums likumdošanā

Morāle nozīmē kādu noteiktu intelektuālu un vienveidīgu indivīda attieksmi attiecībā pret kādas zināmas kategorijas notikumiem vai objektiem. Vairāku indivīdu līdzīgu attieksmi vienādos vai līdzīgos apstākļos sauc par grupas vai sabiedrības morāli. Neatkarīgi no tā, kas,

¹⁰⁸ Skat., piemēram: TVNET. Par kaķa cietsirdīgu nogalināšanu nonāk cietumā. [Publicēts 2.11.2008., skatīts 25.03.2012.] Pieejams: <http://www.tvnet.lv/zalazeme/animals/article.php?id=79166>;

TVNET. Jelgavnieci tur aizdomās par cietsirdīgu izturēšanos pret dzīvnieku. [Publicēts 15.11.2007., skatīts 25.03.2012.] Pieejams: <http://www.tvnet.lv/zalazeme/animals/article.php?id=73190>

¹⁰⁹ Planetsave. Switzerland places ban on the humiliation of plants. [Publicēts 18.10.2008., skatīts 25.03.2012.] Pieejams: <http://planetsave.com/blog/2008/10/18/switzerland-places-ban-on-the-humiliation-of-plants/>

¹¹⁰ BBC. SeaWorld sued over 'enslaved' killer whales. [Publicēts 07.02.2012., skatīts 25.03.2012.] Pieejams: <http://www.bbc.co.uk/news/world-us-canada-16920866>

kā un ar kādu mērķi iemāca pie kādas grupas piederošiem indivīdiem pret kaut ko vienādi attiekties, paši apmācītie šādas zināšanas gandrīz vienmēr uztver kā pašradītas, patiesas un reālas – t.i., šīs personas patiešām ir pārliecinātas, ka tās pašas ir oriģinālas morāles radītāji, nevis svešas morāles reflektori. Un kā tādas tās parasti nekritiski seko līdzī attiecīgās morāles ģenerāllīnijas svārstībām.

Lielo grupu morāles ir salīdzinoši stabilas un šai ziņā starp grupas dalībnieku skaitu un morāles nemainīgumu pastāv zināma korelācija. Dažādu iemeslu dēļ pašreiz tomēr notiek citādi, un virknē dažādu pasaules kultūras sistēmu (Eiropā tajā skaitā) aktīvi procesi rada tikpat aktīvas morāles izmaiņas.

Kā viens no svarīgiem morāles iemācīšanas instrumentiem ir normatīvo aktu jaunrade, iekļaujot tajos tos elementus, kurus vēlas indoktrinēt jauna morāles priekšstata kvalitātē, un, lai arī pati ideja nav jauna, šodien būtiski atšķiras gan tās realizācijas apjoms, gan piesaistāmie resursi.

Vispirms jāatgādina, ka pats tādas tiesību jaunrades, kas iziet ārpus modernisma paradigmas ietvariem, fenomens ir salīdzinoši nesens un attiecas aptuveni uz pēdējām divām desmitgadēm. Otrkārt, jaunais ir arī tas, ka viens no regulēšanas objektiem ir nevis kāda netieša uzvedība*, bet nepastarpināti regulēta tiek morāle pati, kas, kā zināms, modernisma sistēmas ietvaros nemaz nav iespējams.

Valsts iesaisti morāles regulēšanā mūsdienu Eiropas kultūras sistēmā nosacīti var iedalīt vairākās grupās.

Pirmkārt, tiek identificēti un pēc tam regulēti kādi abstrakti likumdevēja iedomāti kaitējumi, īpaši iedomu tēli jeb tāda virtuālā realitāte, kuras iespējamā atklāšana un intelektuāla transformācija īstā realitātē ļauj to kvalificēt kā deliktu. Tiesa gan, šāda transformācija pati par sevi modernisma ietvaros nav iespējama. Taču tā ir iespējama cita kultūras laikmeta (piemēram, viduslaiku vai renesanses) domāšanas sistēmā, kas nozīmē tikai to, ka tā nav neiespējama vispār.

Otrkārt, notiek intensīvs tekstu interpretācijas, atpazīšanas izlasīšanas un klasifikācijas process, ko iesaistīto starptautisko tiesību subjektu valdības veic nolūkā izdalīt kādas sevišķi vērtīgas tekstu grupas, vai arī piešķirt kādiem īpaši vērtīgiem priekšmetiem šādu tekstu statusu un pēc tam noteikt gan šādu tekstu atļautās lietošanas noteikumus, gan arī to, ka noteiktām darbībām ar šādiem tekstiem (piemēram, izlasīšanai, glabāšanai, valkāšanai, lietošanai, nepareizai lietošanai vai iznīcināšanai) ir delikta raksturs, kam seko arī attiecīga

---

* Netieša uzvedība – tāda uzvedība, kur subjekts izdara darbību, kas pati par sevi bez attiecīgās kultūras sistēmas ietvaros izdarītās interpretācijas nav likuma pārkāpums. Piemēram, Šariata tiesību sistēmas valstīs sievietes atrašanās publiskā vietā bez galvassegas tiek kvalificēta kā neķītra un kā likuma pārkāpums, kaut arī šī darbība pati par sevi neizraisa nekādu deliktu. (Skat. BBC. Crackdown in Iran over dress codes. [Publicēts 27.04.2007.; skatīts 05.05.2012.]. Pieejams: <http://news.bbc.co.uk/2/hi/6596933.stm>)

sankcija. Lai arī pati par sevi arī šī ideja nav gluži jauna, grandiozā iecere, tekstu daudzums, piesaistīto līdzekļu apjoms un plašums, ar kādu tekstu sabiedriski politiskā vērtīguma analīze un noregulēšana tiek realizēta, kā arī sankciju bargums pārkāpumu gadījumā ir patiešām pārsteidzošs.

Un visbeidzot, kā vēl viena no ārpusmodernisma kategorijas regulēšanas lielajām grupām jāmin cilvēka seksualitāte un praktiski viss, kas uz to attiecināms. Jaunais un neparastais šajā regulējumā, līdzīgi divām iepriekš minētajām grupām, ir mēģinājums regulēt nevis uzvedību, bet morāli, kas nozīmē attieksmes regulēšanu. Šajā gadījumā ideja ir oriģināla tajā ziņā, ka valsts kā likumdevējs ne tikai ievieš attiecīgo normu, bet arī dažādu netiešu instrumentu palīdzību aktīvi cenšas noskaidrot, vai starp tās padotajiem nav kāds tāds, kurš noteiktos apstākļos varētu būt pret šo normu morāli nelojāls. Ja uz kādu personu šādas aizdomas krīt, tad tas ir pietiekams pamats uzskatīt, ka persona jau ir delikta izdarītājs, pret kuru var attiecīgi pielietot paredzētās sankcijas.

Virtuālu kaitējumu regulējums un noteiktas uzvedības reglamentēšana

Pievēršoties šim regulējumam, piemēram, var pamanīt, ka Latvijas pašvaldību sabiedriskās kārtības noteikumu jaunās redakcijas reglamentē, kā cilvēkiem jāšēž uz soliņiem un kur un kā vispār ir atļauts vai nav atļauts sēdēt¹¹¹; liek komersantiem uzraudzīt, vai mācību laikā viņu uzņēmumu klientu vidū neatrodas skolēni¹¹²; alkoholiskus dzērienus ļauj lietot tikai pašvaldības akceptētās vietās¹¹³; aizliedz vizināties ar skrituļslidām vai jāt ar zirgu pilsētas teritorijā¹¹⁴; aizliedz uz lodžijām un balkoniem žāvēt veļu, ja tā ir redzama apkārtējiem¹¹⁵, purināt drēbes pa logiem¹¹⁶ un tā joprojām, t.i., regulētas tiek tādas indivīdu darbības, kas ne tikai nav uzskatāmas par kaitējumu, bet modernisma izpratnē ir regulēto subjektu personīgā dzīve, un tādad arī tiesības uzvesties tādā veidā, kas var būt vienai vai vairākām citām personām nesaprotami vai izraisīt tām nepatiku.

---

¹¹¹ Piemēram, Jelgavas domes nesen pieņemtie sabiedriskās kārtības noteikumi Jelgavas pilsētā „*par sēdēšanu sabiedriskā vietā uz atpūtas soliņa atzveltnes un uz ielu brauktuves norobežojošajām konstrukcijām, kā arī staigāšanu vai stāvēšanu uz atpūtas soliņiem vai gulēšanu uz tiem, - izsaka brīdinājumu vai uzliek naudas sodu līdz divdesmit latiem*” (Jelgavas pilsētas sabiedriskās kārtības noteikumi: Jelgavas pilsētas pašvaldības 2010.gada 23.septembra saistošie noteikumi nr.10-15 8.pants., pieejams:

<http://www.jelgava.lv/pasvaldiba/dokumenti/dokumenti0/normativie-akti/>)

Savukārt Rīgas domes 2007.gada 19.jūnija saistošo noteikumu Nr.80 Sabiedriskās kārtības noteikumi Rīgā 6.17.punkts aizliedz sēdēt zālienos (pieejams: <http://www.likumi.lv/doc.php?id=143360>)

¹¹² Sabiedriskās kārtības noteikumi Rīgā: Rīgas domes 2007.gada 19.jūnija saistošie noteikumi Nr.80, 9.pants.

¹¹³ Turpat, 6.13.pants.

¹¹⁴ Rēzeknes pilsētas sabiedriskās kārtības noteikumi: Rēzeknes pilsētas domes 2006.gada 31.jūlija saistošie noteikumi Nr.20 – 3.9.1. pants paredz, ka „*par vizināšanos ar skrituļslidām, skrituļdēļiem, skrejriteņiem un tam līdzīgiem rīkiem pa pilsētas ielām, ietvēm, laukumiem — izsaka brīdinājumu vai uzliek naudas sodu līdz 10 (desmit) latiem.*” Nesaskaņotas izjādes pilsētā aizliedz 3.9.10.pants. (Pieejams: <http://www.likumi.lv/doc.php?id=143360>)

¹¹⁵ Liepājas pilsētas īpašumu, teritoriju uzturēšanas un sabiedriskās kārtības noteikumi: Liepājas pilsētas domes 2006.gada 8.jūnija saistošie noteikumi Nr.13, 1.1.8.5.pants. Pieejams: <http://www.likumi.lv/doc.php?id=141210>

¹¹⁶ Turpat, 1.1.8.6.pants.

Daudzās Latvijas pilsētās valsts vara pat tieši aizliedz „*nepiedienīgi uzvesties*”¹¹⁷, lai ko arī šo jēdzienu varētu saprast. Tāpat aizliedz nodarboties ar zīlēšanu¹¹⁸ vai uzmākties ar buršanu¹¹⁹, kas savukārt attiecas uz kādu iedomu tēlu regulēšanu, jo, kā viegli saprotams, modernajā izpratnē sods par neeksistējoša kaitējuma nodarīšanu nebūtu iespējams vispār. Tāpat kā nebūtu iespējams uzsākt kriminālprocesus pret tā saucamajām *viltus* zīlniecēm, kuras, izsakot biedējošus pareģojumus, liek tām izmaksāt lielas naudas summas, un par to sola izdarīt tā, lai pareģotie notikumi vai nu neiestātos nemaz vai arī to sekas nebūtu tik kaitīgas.¹²⁰ Vispirms jau nevienam nav aizliegts atdot savu naudu, lai notiktu vai nenotiktu kādi zināmi notikumi. Tiesību klauzula¹²¹, kas šādu darījumu varētu apturēt un padarīt neesošu, pati vairs nedarbojas, jeb, precīzāk, tā vispār darbojas tikai modernisma ietvaros, jo tiklīdz valsts regulē buršanu un citas līdzīgas spējas, tā automātiski izriet, ka tādas lietas pastāv un tātad tās, protams, var būt arī par darījuma priekšmetu.

Visos citos līdzīgos gadījumos vēl turklāt jāņem vērā Latvijas Civillikumā iekļautā Romiešu tiesību klauzula, kas pasludina, ka „*tas, kas viltu viegli varējis noskārst, tiesiskā nozīmē nav atzīstams par pieviltu.*”¹²²

Vēl pie iedomāto kaitējumu nodarīšanas var minēt pēdējo desmitgažu praksi Eiropas kultūras sistēmas valstīs tiesas procesos piedzīt milzīgas morālā kaitējuma kompensācijas, sevišķi no tādiem uzņēmumiem, kas finansiāli var tās samaksāt. Tā Latvijā kāda uzņēmuma *McDonald's* darbiniece iesniedza tiesā prasību par 1 miljona latu morālā kaitējuma kompensācijas piedziņu par mitru grīdu uzņēmuma virtuvē, kas bijusi par pamatu viņas paslīdēšanai¹²³, savukārt ASV kāds vīrietis visu Ņujorkas iedzīvotāju vārdā iesniedza tiesā prasību jau pret veseliem četriem šādu uzņēmumu tīkliem, jo ēdiens šajos uzņēmumos esot veicinājis aptaukošanos.¹²⁴

Pats sūdzības fakts kā tāds ir nenožīmīgs, jo ikviena privāta persona var sūdzēties par itin visu, kad vien likumā nav rakstīts pretējais. Tomēr augstāk minētajos piemēros runa nav

¹¹⁷ Skat., piemēram, Liepājas pilsētas domes 2006.gada 8.jūnija saistošo noteikumu Nr.13 4.2.1.pantu.

¹¹⁸ Turpat, 4.2.3. pants.

¹¹⁹ Jelgavas pilsētas sabiedriskās kārtības noteikumi: Jelgavas pilsētas pašvaldības 2010.gada 23.septembra saistošie noteikumi nr.10-15, 4.pants

¹²⁰ Apollo. Noskaidrota viltus zīlnieces personība. [Publicēts 23.10.2008., skatīts 06.04.2012.] Pieejams: <http://www.apollo.lv/portal/news/articles/139907>

¹²¹ „*Par saistību tiesību priekšmetu var būt tikai kas iespējams; pretējā gadījumā darījums nav spēkā. Tomēr nav vajadzīgs, lai darījuma priekšmets jau pastāvētu tā taisīšanas laikā; darījums var attiekties arī uz nākamām lietām.*” (Civillikums. Ceturtā daļa. Saistību tiesības: LR likums. [stājas spēkā 01.03.1993.] 1413.pants. [Skatīts 06.04.2012.] Pieejams: <http://www.likumi.lv/doc.php?id=90220>)

¹²² Civillikums. Ceturtā daļa. Saistību tiesības: LR likums. [stājas spēkā 01.03.1993.] 1460.pants. [Skatīts 06.04.2012.] Pieejams: <http://www.likumi.lv/doc.php?id=90220>)

¹²³ Diena. No McDonald's vēlas piedzīt miljona latu kompensāciju.. [Publicēts 13.07.2011., skatīts 06.04.2012.] Pieejams: <http://www.diena.lv/sabiedriba/zinas/no-mcdonald-s-velas-piedzit-miljona-latu-kompensaciju-13892065>

¹²⁴ ABC News. Obese Man Sues Fast-Food Chains. [Publicēts 26.07.2011., skatīts 06.04.2012.] Pieejams: <http://abcnews.go.com/US/story?id=91427&page=1>

par kādiem cilvēkiem ar īpatnībām, bet gan par valsts varu, kas šādas un līdzīgas sūdzības uzskata par tiesvedības uzsākšanas vērtām.

No šāda uzskata savukārt izriet zināmas loģikas konsekvences. Piemēram, ka valsts varas priekšstats indivīds jau tik lielā mērā ir zaudējis jebkādu spriestspēju, ka nav pat spējīgs saprast kādas sekas izraisīs viņa paša izvēlētas darbības.

Protams, ka tāds subjekts, kura paša pieņemto lēmumu derīgumu jāizvērtē valstij ne tikai nav spējīgs izlemt kādu pārtiku tam patērēt pašam, bet arī nav vairs spējīgs nodrošināt ar dzīvei derīgu pārtiku savus bērnus, kas savukārt ved pie bērnu aptaukošanās un tātad to izņemšanas no ģimenes.¹²⁵

Lai dezorientēto subjektu no šāda likteņa pasargātu, tad viņa (un vienlaikus arī visu citu vecāku vietā) piemērotu pārtikas produktu izvēle jāveic valstij.¹²⁶ Kas savukārt nozīmē, ka diezin vai cilvēks, kura vietā valsts varai jāizvēlas ēšanas režīms, spēs atšķirt pareizus pareģojumus no nepareiziem, un tātad tiks nenovēršami pievilts arī šajā ziņā.

No vispārējās un konsekvētās pievilšanās un pievilšanas nemītīgi pieaug ne tikai indivīdu bailes no pievilšanas, bet arī varas bailes par pievilto indivīdu bailēm, kā rezultātā visas puses jūtas tik apdraudētas, ka sāk baidīties no parastiem ikdienas notikumiem.

Piemēram, ASV kāds 11 gadus vecs zēns ticis arestēts par spēlēšanos ar rotaļu šauteni, ar ko viņš, braucot mašīnā, mērķējis ārā pa logu. Apzinīgie garāmbraucēji izsaukuši policiju, kas zēnu tūliņ pat arestējusi un ievietojuši nepilngadīgo ieslodzījuma vietā, neskatoties uz to, ka zēna tēvs uzstājis, ka zēna darbībās neesot nekā sodāma un pats bērns teicis, ka tēlojis policistu un domājis, ka garāmbraucēji esot smējušies kopā ar viņu. Policija pamatojusi arestu ar izteikumu, ka tas ir **drošības** jautājums un uzsvērusi, ka „*cietušie teica, ka bija nobijušies un [...] rotaļlieta vai nē, apsūdzības ir pamatotas.*”¹²⁷ Tāpat par līdzīgu noziegumu ASV arestēts kāds 10 gadus vecs zēns.¹²⁸ No šiem piemēriem redzams, ka personas tiek uzskatītas par cietušām jau tad, ja tām rodas aizdomas, sajūtas vai emocijas par kādas citas personas darbībām, kurās tās vispār nav iesaistītas, savukārt par noziedzīgām tiek padarītas tādas darbības, kurās nav bijis nedz kaitējuma, nedz arī nodoma tādu nodarīt.

---

¹²⁵ Daily Mail. Child of five taken from parents for being obese: Social workers say they didn't do enough to control weight. [Publicēts 06.12.2011., skatīts 25.03.2012.] Pieejams: <http://www.dailymail.co.uk/news/article-2069986/Child-taken-care-obese-Parents-didnt-control-weight.html>

¹²⁶ Delfi. No skolu ēdienkartēm ar 1.jūniju pazudis frī kartupeļi, majonēze un kečups. [Publicēts 13.03.2012., skatīts 06.04.2012.] Pieejams: <http://www.delfi.lv/news/national/politics/no-skolu-edienkartem-ar-1-juniju-pazudis-fri-kartupeli-majoneze-un-kecupi.d?id=42203020>

¹²⁷ Autores tulkojums no: WFTV. 11-Year-Old Arrested For Using Rubber Band Gun. [Publicēts 06.06.2007., skatīts 06.04.2012.] Pieejams: <http://www.wftv.com/news/news/11-year-old-arrested-for-using-rubber-band-gun/nFB4r/>

¹²⁸ CBS Local. Boy, 10, Arrested In Burbank For Pointing Toy Gun At Woman. [Publicēts 30.01.2012., skatīts 06.04.2012.] Pieejams: <http://losangeles.cbslocal.com/2012/01/30/boy-10-arrested-in-burbank-for-pointing-toy-gun-at-woman/>

Konsekvence tekstu un simbolu regulējumā

Nākošā joma, kuras regulējums mūsdienās ir būtiski pieaudzis, ir tekstu un simbolu lietojums. Pati tekstu un tā elementu – simbolu – vērtīguma noteikšana, un, vēl jo vairāk, to regulācija, no modernisma skatupunkta nav iespējama. Turklāt nav iespējama vienkārši tādēļ, ka teksts nekad neatrodas *miera masas* stāvoklī, t.i., tas ir daudznozīmīgs un katrā izlasīšanas reizē citāds. Tas neapzīmē nedz lietas, nedz notikumus, bet tikai priekšstatus par tiem.

Tādējādi teksta regulācija nav racionāla, kas nenozīmē, ka tā kādā ļoti vienkāršotā loģiskās domāšanas modelī vai iracionālu emociju pārdzīvojumā nav neiespējama vispār.

Tomēr daudzos gadījumos tekstiem un simboliem valsts piešķirtais vērtīgums un tā aizsardzība, izmantojot likumu un sankcijas arī ierobežo personas vārda un izteiksmes brīvību, kas savukārt konfliktē ar par publiski ticamu uzskatīto Džefersona tēzi, ka nevienai valdībai nekādā veidā nebūtu jānodarbojas ar tādas kategorijas indivīda izteikumu izvērtēšanu kā, vai „*ir divdesmit dievu vai Dieva nav vispār*”¹²⁹. Praksē redzams, ka mūsdienu Eiropas kultūras sistēmas valstīs šī klasiskā Džefersona tēze vairs netiek uzskatīta par ticamu.

Piemēram, Lielbritānijā „*aizdomās par kūdīšanu uz rasu naidu*” sešus cilvēkus aiztur par videoieraksta, kur redzama Korāna dedzināšana, ievietošanu vietnē *YouTube*,¹³⁰ bet Francijā kādu personu tiesā par Korāna „*apgānīšanu*”, kā ieraksts arī bijis ievietots *YouTube*¹³¹. Interesanti, ka apgānītājs paziņojis, ka šādi rīkojies brīvības vārdā.¹³² Tāpat arī Lielbritānijā par Korāna dedzināšanas videoieraksta ievietošanu publiski pieejamā interneta vietnē arestē 15 gadus vecu meiteni, un mājas lapas uzturētājiem attiecīgo videoierakstu liek izdzēst.¹³³

Pirms laika medijos izskanēja ziņa, ka ASV mācītāju Teriju Džonsu (*Terry Jones*) varas iestādes aizturējušas pēc tam, kad viņš protestējis pret islāmu¹³⁴. Džonss tiesas sēdē uzstāja, ka viņa „*tiesības protestēt pret islāmu pasargā ASV konstitūcijas 1.pielikums, kas aizliedz likumdošanu, kas veidota tikai kādai konkrētai reliģijai, runas un preses brīvības ierobežošanu un nevardarbīgas pulcēšanās aizliegšanu*”, taču prokurors uzstāja, ka „*protesta*

---

¹²⁹ Skat. izvērstu citātu 24. lpp.

¹³⁰ Delfi. Aizdomās par Korāna dedzināšanu Lielbritānijā aizturēti seši cilvēki. [Publicēts 23.09.2010., skatīts 06.04.2012.] Pieejams: <http://www.delfi.lv/news/world/other/aizdomas-par-korana-dedzinanasan-lielbritanija-aiztureti-sesi-cilveki.d?id=34238377>

¹³¹ Delfi. Francūzi tiesās par Korāna apgānīšanu. [Publicēts 11.04.2011., skatīts 16.01.2012.] Pieejams: <http://www.delfi.lv/news/world/other/francuzi-tiesas-par-korana-apganisanu.d?id=37947621>

¹³² Turpat.

¹³³ British National Party. Would Someone be Arrested for Burning a Bible? [Skatīts 06.04.2012.] Pieejams: <http://www.bnp.org.uk/news/would-someone-be-arrested-burning-bible>

¹³⁴ Delfi. Īslaicīgi aizturēts mācītājs, kura rīkotā Korāna dedzināšana izraisīja vardarbīgos protestus Afganistānā. [Publicēts 23.04.2011., skatīts 06.04.2012.] Pieejams: <http://www.Delfi.lv/news/world/other/islaicigi-aizturets-macitajs-kura-rikota-korana-dedzinanasana-izraisija-vardarbigos-protestus-afganistana.d?id=38154781>

*akcijai nav nekādas saistības ar konstitūcijas 1.pielikumu un tā apdraud sabiedrisko mieru un drošību.*¹³⁵

Ņemot vērā, ka visas augšminētās varas sankcijas pret miermīlīgajiem demonstrantiem juridiskā izpratnē ir ne tikai nelikumīgas, bet arī antikonstitucionālas, interesi izraisa apstākļi, ka attiecīgo valdību griba un vēlme kādus tekstus aizsargāt ir tik stipra, ka tā ievērojami pārsniedz tiesiskās iespējas.

Pēdējais apstākļi savukārt rada situāciju, kurā valsts varai kādu represīvu rezultātu sasniegšanai jālieto acīmredzami nederīgas nodarījumu kvalifikācijas, jo saistīt kādu reliģiju ar rasi un viedokļa paušanu ar sabiedriskās drošības apdraudējumu nav pamata. Šajā saistībā ļoti simptomātisks šķiet saistībā ar Teriju Džonsu pieņemtais tiesneša spriedums noteikt vainīgajam sabiedriskās drošības apdraudētājam vienu dolāru lielu naudas sodu, kas diez vai ir uzlūkojams kā citādi kā vien simbolisks tiesneša protests pret viņam uzlikto pienākumu veikt prettiesiskas darbības un vienlaikus arī oficiāls apliecinājums, ka attiecīgais ASV konstitūcijas pants zināmos apstākļos vairs nedarbojas.¹³⁶

Galvenais apstākļi, kas ir pamatā svešu kultūras sistēmu tekstu *aizsardzībai*, ir deformēti priekšstati par cēloņsakarībām. Tā, piemēram, vairums Rietumeiropas politiķu ir pārliecība, ka agresīvā attieksme no citām kultūras sistēmām piederošo subjektu puses sakņojas eiropiešu nepietiekamajā tolerancē pret šo subjektu kultūras vērtībām, nevis apstākļi, ka modernisma un nemodernisma vērtības nav savietojamas vispār. Jo augstāka kļūst Eiropas tolerance pret nemodernisma vērtībām, jo vairāk pieaug ļoti aktīvas ārējās prasības pēc arvien jaunu svešas kultūras elementu iekļaušanas Eiropas sistēmā, un kopumā Eiropa agresīvo ārvalstu kultūrām piederīgo subjektu spiediena rezultātā uzsāk samiernieciskuma politiku.

Ja piemēram, pēc starptautiskā skandāla, kad kādā dāņu avīzē tika publicētas pravieša Muhameda karikatūras, Dānijas premjerministrs musulmaņu kopienai atteicās atvainoties par karikatūru publicēšanu, motivējot savu atteikumu ar to, ka Dānijā ir vārda un preses brīvība¹³⁷, tad tajā pašā laikā nevar nepamanīt, ka Eiropas Padome nevis šādu nostāju atbalsta, bet tieši otrādi, kritizē Dānijas valdību par to, ka tā it kā atsakoties uzsākt rīcību pret *apvainojošajām* karikatūrām¹³⁸.

Šāda neadekvāta Eiropas reakcija ir raksturīga ne tikai reģionālām institūcijām, bet tādā pat veidā reaģē arī citi nacionālie reģioni. Piemēram, šajā pašā sakarā pret kādu Kembridžas

¹³⁵ Delfi. Īslaicīgi aizturēts mācītājs, kura rīkotā Korāna dedzināšana izraisīja vardarbīgos protestus Afganistānā. [Publicēts 23.04.2011., skatīts 06.04.2012.] Pieejams: <http://www.Delfi.lv/news/world/other/islaicīgi-aizturets-macitajs-kura-rikota-korana-dedzinasana-izraisija-vardarbigos-protestus-afganistana.d?id=38154781>

¹³⁶ Turpat.

¹³⁷ Autores tulkojums no: The Times. Timeline: the Muhammad cartoons. [Publicēts 06.02.2006., skatīts 06.04.2012.] Pieejams: <http://www.timesonline.co.uk/article/0,,3-2021760,00.html>.

¹³⁸ Zaman. Strasbourg Warning to Copenhagen's 'Freedom of Press' Thesis. [Publicēts 19.12.2005., skatīts 06.04.2012.] Pieejams: <http://www.zaman.com/?bl=international&alt=&trh=20051220&hm=27685>.

studentu avīzes redaktoru tiek ierosināta disciplinārieta par vienas no Muhameda karikatūrām pārpublicēšanu¹³⁹, Somijas Nacionālais izmeklēšanas birojs uzsāk izmeklēšanu par karikatūru pārpublicēšanu kāda somu kultūras žurnāla elektroniskajā mājas lapā, bet ASV vēstnieks Dānijā pauž savu prieku par apstākli, ka lielākie ASV laikraksti nav augšminētās karikatūras pārpublicējuši¹⁴⁰.

Tiesa, nav pamata uzskatīt, ka pat tik fundamentālā jautājumā kā vārda brīvība Eiropa būtu pilnīgi vienota, jo tajā pašā laikā, kad pret Dāniju tiek vērsta kritika, Vācijas kanclere pasniedz Preses Brīvības balvu Muhameda karikatūras autoram.¹⁴¹

Balvu kanclere pasniedz, lai pozicionētu vērtības. Viņa uzsver, ka „*Eiropa ir vieta, kur karikatūristam ir atļauts zīmēt ko tādu [...] Mēs šeit runājam par viedokļa brīvību un preses brīvību [...] Nav svarīgi, vai mēs šīs karikatūras uzskatām par gaumīgām vai nē un vai mēs uzskatām, ka tās bija nepieciešamas un vērtīgas vai nē. Jautājums ir par ko citu: vai viņš to drīkstēja zīmēt? Jā, viņš drīkstēja.*”¹⁴²

Tajā pašā laikā Vācijā nopērkamajā Hitlera *Manas cīņas (Mein Kampf)* anotētajā izdevumā viss autora teksts ir aizkrāsots, un lasītāji varēs iepazīties tikai ar vēsturnieku komentāriem, jo teksta reproducēšana pārkāpjot autortiesību likumu.¹⁴³

Tomēr visā šajā tekstu regulējumā šķiet veltīgi meklēt Eiropas racionālismu svarīgāko vērtību aizsardzībā, jo vēl salīdzinoši nesen, kad Lielbritānijā musulmaņu kopiena publiskā demonstrācijā sadedzina Salmana Rušdi (*Salman Rushdie*) grāmatas *Sātaniskās vārsmas*¹⁴⁴ eksemplārus, britu varas iestādes to ne tikai kvalificē kā indivīdu leģitīmās tiesības uz vārda un izteiksmes brīvību, bet vēl arī Lielbritānijas lielākais grāmatu tirgotājs *WH Smith* izņem publiski dedzināto grāmatu no tirdzniecības¹⁴⁵.

Citiem vārdiem runājot, tekstu regulējums ir fragmentārs, un ieinteresētais subjekts no augstāk un zemāk aprakstītajiem precedentiem var uzzināt tikai to, ka Eiropas kultūrā daži teksti ir ļoti vērtīgi (piemēram, *Mein Kampf*, Korāns vai Salmana Rušdi sacerējumi), bet no to vērtīguma nevar atvasināt nekādas juridiskas konsekvences, t.i., nav nosakāms, vai un kad tos drīkst vai nedrīkst mainīt, glabāt, citēt, lasīt, dedzināt vai kā citādi iznīcināt vai, tieši otrādi, pavairot.

¹³⁹ Varsity. Danish cartoon printed at Clare. [Skatīts 06.04.2012.] Pieejams: <http://www.varsity.co.uk/news/105>

¹⁴⁰ Ironic Surrealism. Timeline of the Jyllands-Posten Muhammad Cartoons Violent Aftermath. [Skatīts 06.04.2012.] Pieejams: <http://ironicsurrealism.com/timeline-of-the-jyllands-posten-muhammad-cartoons-aftermath/>

¹⁴¹ Neatkarīgā Rīta Avīze. Merkele uzteic Muhameda kariķētāju. [Publicēts 10.09.2010., skatīts 06.04.2012.] Pieejams: <http://nra.lv/pasaule/30836-merkele-uzteic-muhameda-kariketaju.htm?act=print>

¹⁴² Turpat.

¹⁴³ Leta. Vācijas kioskos nopērkamajā “Mein Kampf” izdevumā Hitlera teksts būs aizkrāsots. [Publicēts 25.01.2012., skatīts 06.04.2012.] Pieejams: <http://www.leta.lv/lat/news/world/>

¹⁴⁴ Middle East Issues. Timeline of the Salman Rushdie Affair Over "The Satanic Verses". [Skatīts 06.04.2012.] Pieejams: <http://middleeast.about.com/od/religionsectarianism/a/me080923.htm>

¹⁴⁵ Turpat.

Interesanti atzīmēt, ka mūsdienu Eiropas kultūras sistēmas valstīs ne tikai vairs nav kritēriju tekstu vērtīguma noteikšanai, bet virknē gadījumu par nevērtīgiem tiek uzskatīti pat teksti, kas kā tādi joprojām daudzās Eiropas valstīs (Eiropas Savienības *satversmi* ieskaitot) kalpo gan par konstitucionālo, gan vispārīgo tiesību avotiem. Tā, piemēram, kristīgo tekstu kodificētais kanons Bībele vairs ne tikai neatrodas politiskajā degpunktā, bet pat tās dedzināšana nav aplikta ar sankcijām, kas acīmredzot nozīmē, ka tā savu sakrālumu valsts skatījumā ir zaudējusi.¹⁴⁶

Tāds pats iracionāls juridiskais haoss valda arī citu *vērtīgo* tekstu regulējumā.

No vienas puses, indivīds ir apkrauts ar abstraktiem aizliegumiem, un tam zem visdažādāko sankciju draudiem aizliegts izdarīt kādas nenoteiktas darbības vai uzvesties kaut kā tā, ka to varētu uzskatīt par rasu naida kurināšanu, necieņu, zaimošanu un citām netīkamām darbībām. No otras puses valsts vara tajā pašā laikā nodarbojas ar nepārprotamu pilsonisko brīvību nolaupīšanu, realizējot šādas savas darbības ar normu nosaukumu pārkvalifikāciju vai nu uz tādu, kas tieši ved maldināšanā vai arī vienkārši no precīziem uz daudznozīmīgiem un miglainiem.

Citiem vārdiem runājot, precīzās modernisma normas (it īpaši kriminālsodu normas) nomainījušas vispārīgas abstrakcijas, piemēram, *zaimošana*, *nepiedienīga uzvedība*, *noliegšana*, *atzīšana*, *nepareizs pieskāriens*, *neķītras darbības*, *netiklība* un citas, kas modernisma uzstādījumos ir nesavienojamas ar kriminālo un jebkādu citu represīvo normu burtu un garu.

Praksē tas izpaužas kā nekonsekvence tādā veidā, ka reliģiska satura drukātu tekstu dedzināšana kādās mūsdienu Eiropas kultūras sistēmas valstīs tiek sodīta, un tātad it kā tiek aizsargāti svešas kultūras elementi, bet tajā pašā laikā var noniecināt citus tādas pašas kultūras elementus. Valsts var ar likumu aizliegt zināmu apģērba gabalu valkāšanu vai rotaslietu nēsāšanu, sākot ar sieviešu galvassegām, apmetņiem un pat peldkostīmiem, un beidzot ar jebkādu priekšmetu, ko varētu uztvert kā simbolu, atklātu demonstrāciju.¹⁴⁷

Šajā gadījumā Francijas parlamenta paziņojums, ka musulmaņu reliģijai piederīgo sieviešu sejas plīvuri „*ir aizvainojums [franču] nācijas cilvēka cieņas un vienlīdzības vērtībām*”¹⁴⁸ netika uzskatīts nedz par vērsanos pret citu kultūru piederīgajiem vērtīgām vērtībām, nedz arī par vienkāršu cilvēktiesību aizskārumu.

---

¹⁴⁶ The Silent Majority. Burn a flag or a Bible, no problem. Burn a Quran, hate crime. [Publicēts 08.09.2010., skatīts 06.04.2012.] Pieejams: <http://silentmajority09.com/2010/09/08/burn-a-flag-or-a-bible-no-problem-burn-a-quran-hate-crime/>

¹⁴⁷ Skat. Francijas, Itālijas, Beļģijas, Dānijas un citu valstu piemērus: BBC. The Islamic veil across Europe. [Publicēts 15.06.2010., skatīts 06.04.2012.] Pieejams: <http://news.bbc.co.uk/2/hi/5414098.stm>

¹⁴⁸ Autores tulkojums no: BBC. The Islamic veil across Europe. [Publicēts 15.06.2010., skatīts 06.04.2012.] Pieejams: <http://news.bbc.co.uk/2/hi/5414098.stm>

Protams, ka spēkā šajā gadījumā ir arī tēze, ka reiz atvērta iracionāliem un nemoderniem labojumiem, normatīvā bāze kļūst fragmentāra un vairs nav argumentu, kāpēc gan šo procesu neturpināt. Piemēram, Francijas parlaments apstiprina likumu, kas kriminalizē armēņu genocīda noliegšanu¹⁴⁹, savukārt ASV valsts pārvalde aizliedz saviem karavīriem un ierēdņiem lasīt publiskā interneta telpā esošus, bet pārvaldei nepatīkamus dokumentus¹⁵⁰, bet Lielbritānijā vairāki Vācijas pilsoņi tiek kvalificēti kā teroristi un notiesāti, piespriežot reālu cietumsodu, par to, ka viņu īpašumā bijuši raksti no organizācijas *Al Qaeda* žurnāla¹⁵¹.

Fragmentārisms valda ne tikai attiecībā uz atsevišķiem gadījumiem, tas kļūst aktuāls arī attiecībā uz atsevišķu valstu stratēģiju motivāciju. Kamēr, piemēram, Francijā publiska reliģisku simbolu demonstrēšana tiek vairāk vai mazāk konsekventi aizliegta, tādējādi it kā sekularizējot publisko telpu, bet patiesībā nelikumīgi ierobežojot indivīda privātās izpausmes, tikmēr Lielbritānijā attiecībā uz šo pašu regulējumu ir iestājies vispārējs haoss.

Tā, piemēram, vēl pavisam nesen Lielbritānijas premjerministrs publiski paziņoja, ka Lielbritānija ir kristīga valsts, kurai „*nav jābaidās aizsargāt kristīgās vērtības, lai pretotos valsts „morālajam sabrukumam”*”¹⁵², taču pēkšņā kristīgo vērtību atskārsmē ir pilnīgi atrauta no tās politikas, ko jau gluži pretējā virzienā ilgstoši realizē Lielbritānijas valsts pārvalde, cenžot gan mācību grāmatas, gan arī aizliedzot kādas senas skolu tradīcijas, ko varētu saistīt ar kristīgo konfesiju.¹⁵³

No premjerministra teiktā tā arī nekļuva skaidrs, vai valsts regulējums attiecībā uz kristīgajiem simboliem Lielbritānijā tuvākajā laikā varētu mainīties un ceļu atpakaļ uz skolu soliem varētu atrast gan pazaudētais Vinnijs Pūks, gan aizliegtās Lieldienu smalkmaizītes.

Morāles regulējumi izpaužas arī attiecībā uz simboliem, kuri tiek pasludināti par svētiem. Piemēram, Latvijas Krimināllikuma 93. pants paredz sodu ar brīvības atņemšanu uz laiku līdz trim gadiem vai ar piespiedu darbu, vai ar naudas sodu līdz piecdesmit minimālajām mēnešalgām par „*Latvijas valsts ģerboņa vai Latvijas valsts karoga noraušanu, saplēšanu,*

---

¹⁴⁹ BNS. Francijas parlamenta apakšpalāta pieņem likumprojektu, kas kriminalizē armēņu genocīda noliegšanu. (2) [Publicēts 22.12.2012., skatīts 06.04.2012.] Pieejams: <http://www.bns.topic/1121/news/40594953/print/true>

¹⁵⁰ Delfi. ASV armija Irākā cenšas karavīrus atturēt no 'WikiLeaks' publicēto dokumentu lasīšanas. [Publicēts 04.12.2010., skatīts 06.04.2012.] Pieejams: <http://www.delfi.lv/news/world/other/asv-armija-iraka-censas-karavirus-atturet-no-wikileaks-publiceto-dokumentu-lasisanas.d?id=35546933>

¹⁵¹ Delfi. Apsūdzības par terorismu Lielbritānijā notiesāti divi vācieši. [Publicēts 07.02.2012., skatīts 06.04.2012.] Pieejams: <http://www.delfi.lv/news/world/other/apsudzibas-par-terorismu-lielbritanija-notiesati-divi-vaciesi.d?id=42113092>

¹⁵² LatvijasAvīze. Kemerons: Lielbritānija ir kristīga valsts. [Publicēts 17.12.2011., skatīts 16.01.2012.] Pieejams: http://la.lv/index.php?option=com_content&view=article&id=336563:kemerons-lielbritnija-ir-kristga-valsts&Itemid=99

¹⁵³ Skat.aprakstu par grāmatas *Vinnijs Pūks* izņemšanu no skolu programmām un Lieldienu smalkmaizīšu aizliegšanu britu skolās (Berdņikovs, Andrejs, Gatis Puriņš, Uģis Šulcs. Tolerance versus sekulārisms? *Latvijas universitātes raksti*. 2005. Vol. 686. Politikas zinātne. 101.-102.lpp.)

salašanu, iznīcināšanu vai par citādu šo valsts simbolu zaimošanu, kā arī par Latvijas valsts himnas publisku zaimošanu.”¹⁵⁴

Izmaiņas izpratnē par seksuālās morāles regulējumu

Pievēršoties trešajai minētajai morāles regulējuma jomai – seksuālajai uzvedībai jeb indivīda tikumībai – var redzēt, ka no vienas puses mainās varas attieksme pret šo indivīda dzīves jomu, regulējums palielinās un kļūst puritāniskāks. No otras puses, līdz ar regulējuma pieaugumu un tā atspoguļojumu medijos, mainās sabiedrības attieksme par akceptējamo uzvedību.

Tikumības regulējums pastiprinās, sākot ar to, ka ASV advokātei bez krūstura neļauj iet cietumā, lai satiktu klientu¹⁵⁵, un beidzot ar to, ka kādā Itālijas reģionā tiek izcirsti meži, lai ierobežotu prostitūciju, jo mežos ir grūtāk izkontrolēt tur *plaukstošo prostitūcijas nelegālo biznesu*.¹⁵⁶

Savukārt par *politiski nekorektiem* izteikumiem tiek sodīti ne tikai pieaugušie, bet arī bērni, piemēram, ASV kāds deviņus gadus vecs zēns ticis uz laiku izslēgts no skolas par nepiedienīgu uzvedību, jo sarunā ar klasesbiedru lietojis *nepiemērotus izteicienus* par savu skolotāju (nepiemērotais izteiciens bija skolotājas nosaukšana par pievilcīgu), ko varot klasificēt kā „*seksuālu uzmākšanos*” (*sexual harrasment*).¹⁵⁷ Kā seksuāla uzmākšanās ASV tiek klasificēts arī gadījums, kad septiņgadīgs zēns, aizstāvoties no huligāna, iespēris viņam pa kājstarpī.¹⁵⁸

Vispārējā sabiedrības *tikumizācījas* gaisotne, savienota ar jau iepriekšējā apakšnodaļā aprakstīto bērnu tiesību nesistemātisko izcelšanu (pārsvarā tikumības aizsardzības jomā), leģitimē lielu varas publisko kontroli un padara lielāko daļu sabiedrības locekļu, ieskaitot pašus bērnus, par potenciāliem noziedzniekiem. Ar mērķi „*gribam tikai pasargāt bērnus*”¹⁵⁹ tiek leģitimēta cenzūra internetā (lai „*aizsargātu jauniešus no kaitīgas un nelikumīgas interneta izmantošanas*”¹⁶⁰) un varas iejaukšanās ģimenē, un radīta aizdomu un uzraudzības gaisotne sabiedrībā. Šajā gaisotnē māti var arestēt un atņemt aprūpes tiesības pār bērniem par

¹⁵⁴ Krimināllikums: LR likums. [Stājas spēkā 01.04.1999.]93. pants. [Skatīts 06.04.2012.] Pieejams: http://www.likumi.lv/doc.php?id=88966&version_date=01.01.2012

¹⁵⁵ Delfi. ASV advokātei bez krūstura neļauj satikt klientu. [Publicēts 14.06.2010., skatīts 06.04.2012.] Pieejams: <http://woman.delfi.lv/dzivesveids/darbs/asv-advokatei-bez-krustura-nelauj-satikt-klientu.d?id=32501185>

¹⁵⁶ Delfi. Itālijā izcirtis mežus, lai ierobežotu prostitūciju. [Publicēts 17.11.2010., skatīts 06.04.2012.] Pieejams: <http://www.delfi.lv/news/world/other/italija-izcirtis-mezus-lai-ierobezotu-prostituciju.d?id=35223719>

¹⁵⁷ Gaston Gazette. Mother says 9-year-old suspended for calling teacher cute. [Publicēts 03.12.2011., skatīts 06.04.2012.] Pieejams: <http://www.gastongazette.com/articles/mother-64325-says-calling.html>

¹⁵⁸ Townhall Magazine. Insanity: Seven Year Old Kid Accused of Sexual Harrasment for Kicking Bully in the Groin. [Publicēts 04.12.2011., skatīts 06.04.2012.] Pieejams: <http://townhall.com/tipsheet/katiepavlich/2011/12/04/insanity-seven-year-old-kid-accused-of-sexual-harrasment-for-kicking-bully-in-the-groin>

¹⁵⁹ Delfi. 'Delfi' pēta: bērnodārzos mutes ciet skapīšiem un darbiniekiem. [Publicēts 22.02.2012., skatīts 06.04.2012.] Pieejams: <http://woman.delfi.lv/gimene/berni/Delfi-peta-bernodarzos-mutes-ciet-skapisiem-un-darbiniekiem.d?id=42150392>

¹⁶⁰ Drošs internets. Par mums. [Skatīts 06.04.2012.] Pieejams: <http://www.drossinternets.lv/page/74>

savu bērnu nofilmēšanu vannā¹⁶¹ vai personu var arestēt par meiteņu svārku fotografēšanu, kas arī tiek uzskatīts par dzimumnoziegumu.¹⁶²

Likumiskā bāze šādai varas rīcībai ir pēdējās desmitgadēs pieņemtie likumi par bērnu pornogrāfijas apkarošanu gan Eiropas Savienībā, gan ASV. Eiropas Savienībā kā bērnu pornogrāfiju klasificē ne tikai materiālus, kur nepārprotami mazgadīgas personas iesaistītas nepārprotami seksuālās darbībās, bet arī **īstu personu bērna izskatā** (t.i., pilngadīgu personu, kas izskatās pēc bērna), kas iesaistīta vai iesaistījies seksuālās darbībās, un reālistiskus attēlus ar **neesošu bērnu**, kas iesaistīts vai iesaistījies minētajās darbībās.¹⁶³

Latvijas likumdošanā minētā Eiropas Savienības norma pārnesta vēl krasāk, pieņemot 2007.gada Pornogrāfijas ierobežošanas likumu, kur, atšķirībā no Eiropas Savienības normas, bērnu pornogrāfijas klasificējumā ievietoti arī tādi materiāli, kur attēlots vai **aprakstīts** bērns, kas iesaistīts seksuālā darbībā, bērns pilnīgi vai daļēji bez apģērba **seksuālā pozā** vai **neķītra rakstura tērpā**¹⁶⁴, pie šiem materiāliem klasificē arī tos, kur minētajās darbībās, tērpā vai pozā attēlota vai aprakstīta **persona bērna izskatā** vai reālistiskos attēlos parādīts **reāli neeksistējošs bērns**.¹⁶⁵

ASV savukārt ir kriminalizēti jebkādi bērnu pornogrāfijas materiāli (zīmējumi, multiplikācijas filmas, skulptūras), ietverot tajos arī attēlus, kur redzama **šķietami nepilngadīga persona** un attēlus, kas attēlo nepilngadīgu personu izteikti seksuālā uzvedībā un ir **neķītri**.¹⁶⁶ Turklāt likumā norādīts, ka, pārkāpuma satura konstatācijai nav nepieciešams, lai attēlotā nepilngadīgā persona reāli eksistētu.¹⁶⁷ Jāpiebilst, ka tik strikti ierobežojumi ASV tikuši pieņemti 2003.gadā¹⁶⁸, kas aptuveni sakrīt ar cīņas pret *domu noziedzniekiem* sākumu Eiropas Savienībā.

Daļa Eiropas kultūras sistēmas valstu likumdošana aizliedz ne tikai iegādāties vai lejupielādēt bērnu pornogrāfiju, bet arī to aplūkot vai glabāt. Piemēram, Latvijas

---

¹⁶¹ The Local. Mother arrested for filming her kids in the tub. [Publicēts 04.03.2011., skatīts 06.04.2012.]

Pieejams: <http://www.thelocal.se/32400/20110304/>

¹⁶² The Free Library. Sir filmed up girls' skirts; COURTS: Perv teacher suspended after taking dirty pics. [Skatīts 06.04.2012.] Pieejams: <http://www.thefreelibrary.com/Sir+filmed+up+girls%27+skirts%3B+COURTS%3A+Perv+teacher+suspended+after...-a0177727003>

¹⁶³ Eiropas Padomes 2003.gada 22.decembra pamatlēmums *Par bērnu seksuālās izmantošanas un bērnu pornogrāfijas apkarošanu* 2004/68/TI, 1. pants. *Eiropas Savienības Oficiālais Vēstnesis*, 19/7. sēj.

¹⁶⁴ Pornogrāfijas ierobežošanas likums: LR likums. [Stājas spēkā 01.06.2007.], 1.pants, 2.daļa. [Skatīts 06.04.2012.] Pieejams: <http://www.likumi.lv/doc.php?id=157638>

¹⁶⁵ Turpat.

¹⁶⁶ The Code of Laws of the United States of America, Title 18. Crimes and criminal procedures, Chapter 71, Sec.1466A. Obscene visual representations of the sexual abuse of children, a punkts. [Skatīts 06.04.2012.]

Pieejams: <http://www.law.cornell.edu/uscode/text/18/1466A>

¹⁶⁷ Turpat, c punkts.

¹⁶⁸ Prosecutorial Remedies and Other Tools to End the Exploitation of Children Today Act of 2003. THOMAS - Bill Summary and Status, p.151. [Skatīts 06.04.2012.] Pieejams: <http://hdl.loc.gov/loc.uscongress/legislation108s151>

Pornogrāfijas ierobežošanas likumā aizliegts arī **glabāt**¹⁶⁹ materiālus, kas ir: „*bērnu pornogrāfija, [...]kuros aprakstītas vai attēlotas cilvēku seksuālās darbības ar dzīvniekiem, nekrofilija vai dzimumtieksmes apmierināšana vardarbīgā veidā.*”¹⁷⁰ Vēl pirms desmit gadiem likumdevēja formulējums bija tikai aizliegt glabāt materiālus izplatīšanas nolūkā¹⁷¹, bet nevarēja „*saukt pie kriminālatbildības personu, kas, piemēram, sava prieka pēc zīmē attēlu, kurā attēlotas seksuāla rakstura darbības ar dzīvniekiem, vai savām vajadzībām raksta stāstu, kurā attēlota bērnu seksuāla izmantošana*”.¹⁷²

Savukārt no šobrīd esošajiem aizliegumiem izriet, ka cilvēki jau tiek sodīti par nepareizām seksuālām domām, turklāt ar ļoti bargiem sodiem, kas Latvijas Krimināllikumā ir ar brīvības atņemšanu uz laiku līdz trim gadiem vai ar piespiedu darbu, vai ar naudas sodu līdz piecdesmit minimālajām mēnešalgām, konfiscējot mantu vai bez mantas konfiskācijas,¹⁷³ bet citās Eiropas kultūras sistēmas valstīs pat vēl daudz bargāki. Piemēram, ASV par bērnu pornogrāfijas saņemšanu un glabāšanu var piespriest līdz pat 30 gadus ilgu cietumsodu ar tam sekojošu mūža uzraudzību (*life term of supervised release*) un pusmiljonu dolāru lielu naudas sodu¹⁷⁴.

No modernisma viedokļa nebūtu iespējams arī sodīt indivīdu par kādā veidā seksuāli neķītru multiplikācijas filmu vai zīmējumu radīšanu vai aplūkošanu, jo vienīgais iespējams veids, kā kvalificēt šādu darbību kā noziegumu, ir izveidot priekšstatu, ka līdzīgi kā ar kristīgo grēksūdzes institūtu, varai ir jākontrolē indivīdu domas.

Šāda likumdošana jau ir radījusi augļus un, piemēram, Austrālijas (kas arī atrodas Eiropas kultūras sistēmas ietekmes zonā) Augstākā tiesa 2008.gadā par bērnu pornogrāfiju pasludina *Simpsonu* multiplikācijas filmas pakaļdarinājumu, kur *Simpsonu* varoņi attēloti veicot seksuālas darbības.¹⁷⁵ Persona, kuras datorā minētās multiplikācijas filmas tika atrastas, tika sodīta par bērnu pornogrāfijas glabāšanu. Tiesas spriedumā tika arī atzīts, ka kaut arī *Simpsonu* varoņu „*sejas ir ievērojami un nepārprotami atšķirīgas no cilvēcīgiem vaibstiem,*

---

¹⁶⁹ Pornogrāfijas ierobežošanas likums: LR likums. [Stājas spēkā 01.06.2007.] 1.pants, 3.daļa. [Skatīts 06.04.2012.] Pieejams: <http://www.likumi.lv/doc.php?id=157638>

¹⁷⁰ Turpat. 4.pants, 1.daļa.

¹⁷¹ Mežulis, Dainis. *Personas krimināltiesiskā aizsardzība*. Rīga : Zvaigzne ABC, 2001, 353. lpp.

¹⁷² Turpat, 353-355 lpp.

¹⁷³ Krimināllikums: LR likums. [Stājas spēkā 01.04.1999.] 166. pants. [Skatīts 06.04.2012.] Pieejams: http://www.likumi.lv/doc.php?id=88966&version_date=01.01.2012

¹⁷⁴ Federal Bureau of Investigation. Norco Man Arrested and Charged with Receipt of Child Pornography. [Publicēts 07.03.2012., skatīts 06.04.2012.] Pieejams: <http://www.fbi.gov/neworleans/press-releases/2012/norco-man-arrested-and-charged-with-receipt-of-child-pornography>

¹⁷⁵ ABC News. Fake Simpsons cartoon is child porn, judge rules. [Publicēts 09.12.2008., skatīts 06.04.2012.] Pieejams: <http://www.abc.net.au/news/2008-12-08/fake-simpsons-cartoon-is-child-porn-judge-rules/233562>

fakts, ka [Simpsonu] varoņi nav dzīvu būtņu reālistiski attēlojumi, nenozīmē, ka tos nevar uzskatīt par cilvēkiem.”¹⁷⁶

Lai cik dīvaini tas arī šodien nešķistu, bērnu pornogrāfija (un pat tās radīšana, izplatīšana, parādīšana, nerunājot nemaz par glabāšanu) vēl pirms trīsdesmit gadiem bija legāla, pat neņemot vērā, ka pornogrāfijas definīcija tad bija krietni sašaurinātāka, un nekādu histēriju sabiedrībā neizraisīja, piemēram, populārā vācu žurnāla *Der Spiegel* vāks 1977.gadā, uz kura attēlota kaila nepilngadīga meitene ar seksuāla rakstura aksesuāriem¹⁷⁷ vai 1978. gada Luija Mala (*Louis Malle*) filma *Saldā mazulīte* ar Brūkas Šildsas (*Brooke Shields*) tēloto mazgadīgo prostitūtu, kas, starp citu, saņēma galveno balvu Kannu kino festivālā. 2009.gadā tās pašas Brūkas Šildsas 1975.gada kailfoto žurnālam *Playboy Press* izraisa skandālu pēc izstādīšanas Londonas mākslas galerijā *Tate Modern*, un pēc policijas draudiem ierosināt lietu par bērnu pornogrāfijas propagandu steidzīgi tiek izņemtas.¹⁷⁸

Tomēr mūsdienās, kā tika minēts iepriekšējā apakšnodaļā, radīt, izplatīt un glabāt bērnu pornogrāfiju aizliegts arī pašiem nepilngadīgajiem. Piemēram, ASV trīs pusaudzes aizturētas pēc tam, kad skolēniem konfiscētos telefonos atrastas šo pusaudžu divus gadus agrāk uzņemtās fotogrāfijas, kur viņas pašas sevi nofotografējušas apakšveļā. Māte vienai no aizturētajām meitenēm iebilst pret apsūdzībām, jo provokatīvākas fotogrāfijas esot atrodamas pat apakšveļas ražotāja *Victoria's Secret* katalogā.¹⁷⁹

Valda vispārējs oficiāls uzstādījums, ka bērnu pornogrāfijas **aplūkošana** viktimizē jeb moka vai padara par cietušo bērnu (*victimizes child*). Piemēram, recenzijā par kādu Šveices pētījumu par bērnu pornogrāfijas iedarbību recenzijas autors min, ka „*bērnu pornogrāfijas aplūkošana vairākos veidos ir pārkāpums pret bērnu, pat, ja aplūkotājs nekad fiziskā kontaktā ar bērnu nenonāk. Bērnu pornogrāfijas aplūkošana noteikti ir attēlotā bērna atkārtota mocīšana [re-victimization – atkārtota padarīšana par cietušo]*”.¹⁸⁰

Nav racionāli izskaidrojams šis sarežģītais domāšanas kalambūrs, kur attēla aplūkošana rada atkārtotas ciešanas attēlotajai personai līdzīgi kā citās domāšanas paradīgās reālas ciešanas rada personificētas *voodoo* lelles raustīšana vai durstīšana ar adatām. Attīstot šo domu, aplūkojot līķa fotogrāfiju, mēs to vēlreiz noslepkavojam un, aplūkojot karadarbības ainas, esam līdzvainīgi kara izraisīšanā. Tāpat neizskaidrojama ir tiesībsubjektības piešķiršana

¹⁷⁶ Autores tulkojums no: Metro News. Fake Simpsons cartoon is 'child porn'. [Skatīts 06.04.2012.] Pieejams: <http://www.metro.co.uk/news/436091-fake-simpsons-cartoon-is-child-porn#ixzz1pJcn75Sh>

¹⁷⁷ *Der Spiegel*, Nr.22., 23.05.1977.

¹⁷⁸ Delfi. Brūka Šildsa komentē bērnbības kailfoto. [Publicēts 29.04.2010., skatīts 06.04.2012.] Pieejams: <http://izklaide.delfi.lv/archive/bruka-sildsa-komente-bernibas-kailfoto.d?id=31565119>

¹⁷⁹ News OK. US court on 'sexting': Child porn or child's play? [Publicēts 15.01.2010., skatīts 06.04.2012.] Pieejams: <http://newsok.com/us-court-on-sexting-child-porn-or-childs-play/article/3432301>

¹⁸⁰ Autores tulkojums no: Silverberg, Cory. Examining the effects of child pornography. [Publicēts 15.07.2009., skatīts 06.04.2012.] Pieejams: <http://sexuality.about.com/b/2009/07/15/examining-the-effects-of-child-pornography.htm>

tekstiem (multiplikācijas filmu varoņiem) un kriminālpārkāpumi pret neeksistējošu cietušo, kad, aplūkojot *Simpsonu* tēlus seksuālās pozās, sagādājam atkārtotas mokas dzeltenajām zīmētajām lellēm, jo tās noteikti jūt un cieš tāpat kā mēs pārējie.

Šādā kontekstā neizbrīna ASV policijas konstatējums, ka šobrīd pieaug bērnu pornogrāfijas noziegumi, ko izdarījuši paši bērni,¹⁸¹ jo no likumdevēja definīcijas izriet, ka jau ieskatoties vannas istabas spogulī vien, bērni aplūko bērnu pornogrāfiju un padara sevi reizē par noziedzniekiem un cietušajiem, un, ja viņi redzēto ir, piemēram, nofotografējuši, uzreiz ir krimināli sodāmi.

Arī visi pieaugušie tiek padarīti par aizdomās turamiem un potenciāliem noziedzniekiem. Tā kādam vīrietim Lielbritānijā aizliegts atrasties vienatnē ar savu meitu pēc tam, kad viņš ziņojis policijai, ka viņa datorā lejupielādētas mūzikas failu vietā parādījušies pornogrāfiski attēli ar bērniem.¹⁸² Kanādā kādam vīrietim ar spēcīgiem kustību traucējumiem tikai tiesneses līdztiesības dēļ par bērnu pornogrāfijas glabāšanu piespriests minimālais iespējamais cietumsods, kā arī trīs gadus aizliegts strādāt darbā ar bērniem līdz 16 gadu vecumam vai internetā komunicēt ar jebkuru personu, kam ir mazāk kā 16 gadu.¹⁸³

Definējot šo jauno dzimumnoziegumu izpratni, ir mainījies semantiskais lietojums tādiem vārdiem kā: bērns, pusaudzis un jaunietis; izvarošana un pavadināšana; cietušais; seksuāla vardarbība; seksuāla uzmākšanās; kā arī pašam vārdam *dzimumnoziegums*. Ir radīti jauni jēdzieni, kā, piemēram, „seksuālais plēsoņa” (*sexual predator*)¹⁸⁴.

Ja septiņgadīgi bērni tiek sodīti par seksuālu uzmākšanos, ja pusaudži tiek padarīti par dzimumnoziedzniekiem un *seksuālām plēsoņām* par savu pašu uzņemto fotoattēlu glabāšanu, kuros kāds varas noteikts eksperts saskata seksuālu raksturu, ja par vardarbību tiek nosaukta attēlu aplūkošana, ja cietušie ir multfilmu varoņi, bet par izvarošanu nosauc draudu izteikšanu internetā¹⁸⁵, tad neglābjami ir mainījusies ne tikai sabiedrības izpratne par minētajiem vārdiem, procesiem un konsekvencēm, bet arī īsta, taustāma, fiziska varmācība, seksuāla uzmākšanās un izvarošana tradicionālā izpratnē, kur ir īsti cietušie, iejūk visu virtuālo un netveramo izdarīto noziegumu grupā, un to izpratne stipri nonivelējas.

---

¹⁸¹ Nashville's News 2. Police see rise in child porn cases committed by children [Publicēts 19.08.2011., skatīts 06.04.2012.] Pieejams: <http://www.wkrn.com/story/15293199/police-see-rise-in-child-porn-cases-committed-by-children>

¹⁸² BBC. Council bans daughter contact over child images. [Publicēts 06.03.2012., skatīts 06.04.2012.] Pieejams: <http://www.bbc.co.uk/news/uk-england-humber-17274848>

¹⁸³ Ottawa Citizen. Judge reluctantly sentences severely disabled man to mandatory minimum term for possessing child porn. [Publicēts 04.01.2012., skatīts 06.04.2012.] Pieejams: <http://www.ottawacitizen.com/news/Judge+reluctantly+sentences+severely+disabled+mandatory+minimum+term+possessing+child+porn/5941899/story.html#ixzz1oLoWsYlc>

¹⁸⁴ News OK. US court on 'sexting': Child porn or child's play? [Publicēts 15.01.2010., skatīts 06.04.2012.] Pieejams: <http://newsok.com/us-court-on-sexting-child-porn-or-childs-play/article/3432301>

¹⁸⁵ Blogger News Network. Internet Rapist Arrested. [Publicēts 17.11.2006., skatīts 06.04.2012.] Pieejams: <http://www.bloggernews.net/12222>

Sabiedrībā savukārt tiek sāktas *raganu medības* un nevainīgās, ikdienišķās darbībās tiek saskatīts seksuāls raksturs, kur seksuāls zemteksts tiek piešķirts pat autiņu mainīšanai zīdainim. Šādus gadījumus kādā izdevuma *Wall Street Journal* rakstā apraksta žurnāliste Lenora Skenaci (*Lenore Skenazy*)¹⁸⁶. Piemēram, kādā ASV bērnudārzā vienīgajam vīrietim, kas tur strādā, ir aizliegts mainīt bērnu autiņus un viņam pat tiek likts atstāt telpu, kad notiek autiņu maiņa. Savukārt Britu Mūziķu savienība brīdinājusi savus biedrus, ka tie vairs nedrīkst pieskarties bērnu pirkstiem, pat, lai tos pareizi novietotu uz klavieru taustiņiem. Bet kādā publiskā peldbaseinā Austrālijā nepilngadīgiem zēniem aizliegts pārgērbties vienā ģērbtuvē ar vīriešiem, turklāt to bailēs no nepatiesiem apvainojumiem ierosinājuši paši vīrieši. Lielbritānijā savukārt kāds vīrietis nav apstājies, kad ieraudzījis pāris gadus vecu bērnu vienu pašu ejam gar ceļmalu, jo baidījies, ka viņu apvainos bērna nolaušanās. Bērns savukārt iekrita dīķī un noslīka.¹⁸⁷ Latvijā tikmēr laikmeta garā tiek diskutēts, ka 14 gadus vecas meitenes modeļu skatē nedrīkst demonstrēt peldkostīmus.¹⁸⁸

Tiek radīti propagandas video, kur visi sabiedrības locekļi tiek parādīti kā aizdomās turamie. Piemēram, islandiešu bērnu tiesību organizācijas *Blatt afram* video ar moto „*Tu viņam tici, bet tavs bērns viņu pazīst labāk nekā tu. Vai tavs bērns ir drošās rokās?*”¹⁸⁹ rāda mūzikas skolotāju, kas pieskaras bērnam, parādot, kā pareizi jāelpo, sporta skolotāju, kas pieskaras bērnam, lai palīdzētu saglabāt līdzsvaru un citas *aizdomīgas* ainas, par ko vecākiem būtu jāuztraucas, jo visā šajā ikdienišķajā komunikācijā un darbībās var būt paslēpies *sliktais pieskāriens*.¹⁹⁰

Ņemot vērā vispārējo paternālisma tendenci, vecāki nav spējīgi ne atbildēt par saviem bērniem, ne arī viņiem pašiem ir atļauts izlemt par savu bērnu tikumisko audzināšanu, pilngadīgi cilvēki arī vairs netiek uzskatīti par rīcībspējīgiem savā seksuālajā dzīvē un darbībās, un valsts tos aizsargā no pašu gribas aktiem. Piemēram, Latvijas Krimināllikumā atrodams interesants formulējums, ka ar brīvības atņemšanu uz laiku līdz sešiem gadiem soda „*par personas nosūtīšanu ar tās piekrišanu seksuālai izmantošanai*”.¹⁹¹

---

¹⁸⁶ Skenazy, Lenora. Eek! A Male! Wall Street Journal. [Publicēts 12.02.2011., skatīts 06.04.2012.] Pieejams: http://online.wsj.com/article/SB10001424052748703779704576073752925629440.html?mod=WSJ_newsreel_opinion#articleTabs_comments

¹⁸⁷ Turpat.

¹⁸⁸ TVNET. Strīds: vai 14 gadus vecai meitenei jādemonstrē peldkostīmi? 14. aprīlī, 2011 [Publicēts 14.04.2011., skatīts 06.04.2012.] Pieejams: http://www.tvnet.lv/zinas/viedokli/373832-strids_vai_14_gadigai_meitenei_jademonstre_peldkostimi

¹⁸⁹ Autores tulkojums no: YouTube. Blatt afram – is your child in safe hands? [Publicēts 04.05.2011., skatīts 06.04.2012.] Pieejams: http://www.youtube.com/watch?v=o6ri4Wre4Gk&feature=player_embedded

¹⁹⁰ YouTube. Blatt afram – is your child in safe hands? [Publicēts 04.05.2011., skatīts 06.04.2012.] Pieejams: http://www.youtube.com/watch?v=o6ri4Wre4Gk&feature=player_embedded

¹⁹¹ Krimināllikums: LR likums. [Stājas spēkā 01.04.1999.]165. pants. [Skatīts 06.04.2012.] Pieejams: http://www.likumi.lv/doc.php?id=88966&version_date=01.01.2012

Šajā apakšnodaļā aprakstītie indivīdu seksuālās morāles regulējumi ir no modernisma racionālā skatupunkta tik neiedomājami, un reizē tie ir tik ātri iegājušies sabiedrībā kā nepārprotami ētiski, it kā vienmēr eksistējuši un no bioloģiskā skatupunkta nepieciešami, ka jebkura opozīcija tiem automātiski izsauc asu pretreakciju.¹⁹² To redzot atliek tikai citēt pirmā afroamerikāņu cilvēktiesību aktīvista Frederika Duglāsa (*Frederick Douglass*) vārdus: „*Atrodiet tikai to mazumiņu, kam visi cilvēki klusiņām pakļausies, un jūs būsiat atraduši tieši to netaisnības līdzekli, kas viņiem tiks uzspiests.*”¹⁹³

Var secināt, ka morāles regulējums pēdējās desmitgadēs ir stipri pieaudzis, arvien sašaurinot indivīda privātās dzīves telpu, regulējot indivīda attieksmi pret noteiktiem tekstiem, notikumiem un parādībām, kā arī regulējot ne tikai indivīda seksuālo dzīvi, bet arī personīgo seksuālo morāli.

2.3. Manifestētās un faktiskās varas un indivīda attiecības

Oficiālais indivīda un varas attiecību uzstādījums kopš apgaismības nav būtiski mainījies. Tomēr, kā atspoguļots abās iepriekšējās apakšnodaļās, tuvāk ieskatoties redzams, ka faktiskais indivīda tiesiskais regulējums un arī sabiedrības izpratne par šāda regulējuma nepieciešamību ir krasi atšķirīgi no deklarētā.

Minētās atšķirības var apskatīt vairākos veidos, kaut vai salīdzinot konstitūcijās un starptautiskās konvencijās deklaratīvi garantētās tiesības ar tiesību praksi, taču šāds salīdzinājums ir gan pārāk apjomīgs, gan arī neatspoguļo kādu būtisku iezīmi – izmaiņas varas garantēto tiesību jēdzieniskajā izpratnē. Tāpēc šajā apakšnodaļā indivīda un valsts attiecības tiks apskatītas galvenokārt no lingvistiskā (valodspēļu) skatupunkta, kas ļauj parādīt izmaiņas, kas deklaratīvi, šķiet, nemaz nav notikušas, bet praktiski ir jau pilnīgi jauna valsts un indivīda attiecību modeļa iezīmes.

Nodaļas sākumā tika minēts, ka arī mūsdienās netiek apšaubīts konkrētu modernisma institūtu vērtīgums – tādu, kā brīvība, demokrātija, vienlīdzība, drošība, tiesību racionālisms, laba ticība u.c. Vairākiem no tiem šajā nodaļā jau pieskāriem, un no aprakstītajiem piemēriem varējām redzēt, ka, piemēram, varas deklarētā vienlīdzība praksē pārvēršas nevienlīdzībā, rīkošanās labā ticībā vietā ienāk totālas kontroles sabiedrība, vispārēja varas neuzticība indivīdam un no tās izrietošas pārbaudes, bet visu minēto modernisma institūtu kopu pieņemts apzīmēt ar vārdu *demokrātisks*, līdz nepazīšanai izmainot tā sākotnējo jēgu.

---

¹⁹² Skat. lasītāju komentārus šajā apakšnodaļā atsaucēs minētajiem rakstiem medijos par seksuālās morāles regulējumu, piemēram, TVNET. Strīds: vai 14 gadus vecai meitenei jādemonstrē peldkostīmi? Pieejams: <http://www.tvnet.lv/zinas/viedokli/373832-strids-vai-14-gadigai-meitenei-jademonstre-peldkostimi>

¹⁹³ Autorenes tulkojums no: Douglass, Frederick. *Two Speeches by Frederick Douglass*. Rochester, N.Y. : O.P.Dewey, 1857, p. 22.

Tomēr viskrasākās pārmaiņas, kas spēcīgi ietekmē izpratni par indivīda tiesībām, ir notikušas divu fundamentālu jēdzienu – drošība un brīvība – lietojumā. Pašķirot atpakaļ šī darba lapas, var redzēt, ka vārds **drošība** (iezīmēts treknrakstā) vairakkārt atkārtojas dažāda veida indivīda un varas attiecību regulējumos – drošības jautājums ir gan bērna spēlēšanās ar rotaļu ieroci, gan miermīlīgas protesta akcijas, gan personas privātās dzīves nemitīga fiksēšana, gan kontrole pār to, kur attiecīgā persona atrodas.

Arī, piemēram, jaunajā Līgumā par Eiropas Savienību, kas koncentrēti atspoguļo vesela reģiona vēlamo varas un indivīda attiecību modeli, Savienības mērķos nemitīgi figurē vārds *drošība*. Līguma apskate norāda, ka tā noslēdzēji ir:

APŅĒMUŠĪES īstenot kopējo[..] drošības politiku un APŅĒMUŠĪES ... nodrošinot savu tautu drošību [..] lai veicinātu, [..] drošību un progresu Eiropā un pasaulē, izveidojot telpu, kurā valda [..] drošība un tiesiskums.¹⁹⁴

Savienība piedāvā [..] drošības [..] telpu.¹⁹⁵

Attiecībās ar citām pasaules daļām Savienība atbalsta un veicina [..] drošību.¹⁹⁶

Izlaidumi citātā izdarīti, lai paspilgtinātu jēdziena *drošība* prioritāti Eiropas Savienības tiesību un vērtību sistēmā, tomēr tie nav izdarīti tādā veidā, kas mainītu teksta jēgu, un tāpēc var pieņemt, ka šodienas Eiropas Savienības un līdz ar to arī Eiropas kultūras sistēmas viena no lielākajām prioritātēm ir drošība.

Kā politiskais termins šādā kontekstā un nozīmē *drošība* tiek lietots tikai pēdējā laikā, un modernismā ticis pārsvarā lietots tikai vārdu savienojums *starptautiskā drošība*, kas nozīmē gluži ko citu¹⁹⁷, savukārt indivīda tiesību aizsardzības jomā termins *drošība* tradicionāli ticis lietots tikai personas rīcības brīvības pasargāšanas kvalitātē, piemēram, ANO Vispārējā cilvēktiesību deklarācijā personas drošība domāta „kā brīvība no valsts vai citu subjektu iejaukšanās personas integritātē”.¹⁹⁸

Jaunajam vārda *drošība* lietojumam ir jau cita nozīme, un tai ir divas variācijas, viena no kurām ir sadzīves skaidrojums un paredzēta *ierindas pilsonim*. Tas nozīmē apsolījumu, ka nekas slikts ar pilsoni neatgadīsies.

Taču mūs interesē otrs skaidrojums, kur, kā jau postmodernajā saziņas sistēmā bieži gadās, binārās opozīcijas netiek vis atmestas, bet gan maina zīmes, kas starp citu, pilnā mērā piemīt arī pirmsmodernisma kultūrai. Pats bināro zīmju maiņas process, saglabājot iepriekšējo

¹⁹⁴ Līgums par Eiropas Savienību (Konsolidētā versija, 2009). *Oficiālais Vēstnesis*, C 83, 30.03.2010., preambula.

¹⁹⁵ Turpat, 3.pants, 2.punkts.

¹⁹⁶ Turpat, 3.pants, 5.punkts.

¹⁹⁷ Skat., piemēram, jau minētos Apvienoto Nāciju Organizācijas statūtus, kur vārds *drošība* lietots tikai starptautiskās drošības kontekstā.

¹⁹⁸ Ziemele, Ineta, Egils Levits, Sandra Garsvāne u.c. *Cilvēktiesības pasaulē un Latvijā*. Rīga : Izglītības soļi, 2000, 73. lpp.

nosaukumu, ir gluži maģisks. Lieta pati par sevi it kā nemainās, jo apzīmējošais vārds joprojām ir tāds pats, tomēr ar to mēs saprotam jau kaut ko pavisam citu. Pirsmmodernismā, piemēram, kristīgajā kultūras sistēmā Kristus bija visus atbrīvojis, tāpēc katram bija pienākums tam visu mūžu kalpot, lai atstrādātu atbrīvošanu, un par brīvību sāka saukties verdzība, par īsto bagātību – nabadzība utt. Līdzīgā veidā arī šodien gadu tūkstošiem lietotais jēdziens *drošība* vairumā gadījumu apzīmē tieši pretējo – bailes un nedrošību.

Drošība nozīmē izmaiņas jau par tradīciju kļuvušajos modernisma likumos, kas ir vērstas uz pilsoņa brīvību un tiesību atņemšanu drošības interesēs. Vara drīkst personu kratīt ielas vidū jebkurā diennakts laikā, var atņemt tās naudu, transporta līdzekli, ieslodzīt to cietumā, savākt visus datus par viņu un glabāt tos bez viņa ziņas un jebkurā brīdī izmantot pret viņu, filmēt, fotografēt, caurskatīt ar rentgenu, rādīt viņu televīzijā un žurnālos vēl pirms jebkādas apsūdzības izvirzīšanas, sniegt padomus tiesai par vēlamo spriedumu, izteikt publisku sašutumu par nepietiekami bargiem tiesas spriedumiem, iesniegt tiesā sūdzības par seksuālu uzmākšanos, kas notikusi internetā vai arī notikusi 30 gadus atpakaļ, un vinnēt šīs lietas.

Drošība nozīmē biezas metāla durvis, skenerus, caurskati un pirkstu nospiedumu noņemšanu iestādēs, skolās, bērnudārzos. *Drošība* nozīmē policijas klātbūtni restorānos un ēdnīcās, nebeidzamas dokumentu pārbaudes un sabiedrisku vietu filmēšanu ar policijas kamerām un šādu materiālu uzglabāšanu neierobežotu laiku, kā arī korespondences caurskati un apsūdzēšanu noziegumā par nemorālu saraksti. *Drošība* nozīmē arī to, ka valdība labāk par pilsoņiem zina, kādus medikamentus tiem jālieto, kad un ar ko tiem jāstājas dzimumattiecībās, un kad tas ir stingri aizliegts. Šāds jēdziena *drošība* lietojums nenozīmē, ka kāds uzbrūk vai pastāv kādi reāli draudi, taču baiļu un nedrošības sajūta sabiedrībā tikai pieaug.

Augstākminētais vedina domāt, ka pilsoņu brīvības un tiesības Eiropas telpā ir krietni samazinājušās, toties parādīties tik daudz morāles, ka (kā būs redzams nākošajā apakšnodaļā) cietumos jau sāk trūkt vietu, kur turēt nemorālos pilsoņus, kuri stājas nelikumīgās dzimumattiecībās, lieto nelikumīgas vielas, lasa nelikumīgu literatūru, skatās nelikumīgas filmas, nelikumīgi sazinās internetā, pārvadā nelikumīgus priekšmetus vai izplata nelikumīgas un nemorālas idejas.

Pievērsoties vārda *drošība* sadzīviskajai izpratnei, arī tai ir radusies jauna nianse – jau iepriekš aprakstītā indivīda rīcībspējas atņemšana, lai pasargātu viņu no pašam savas nepareizas rīcības.

Piemēram, 2007. gadā Eiropas Savienībā ir izveidotas veselas trīs komitejas, kas nodarbojas ar indivīdu aizsardzību dažādās jomās: Patēriņa preču zinātniskā komiteja,

Veselības un vides apdraudējuma zinātniskā komiteja un Iespējamā un jaunatklātā veselības apdraudējuma zinātniskā komiteja.¹⁹⁹ Pēdējā nodarbojas ar pētījumiem, kā, piemēram, cik skaļu mūziku ir droši klausīties MP3 atskaņotāju austiņās. Tā rezultātā Eiropas Komisija 2009. g. septembrī pieņēmusi lēmumu par drošiem skaļuma līmeņiem mūzikas atskaņotājos, kas nosaka „*drošus skaņas līmeņus produkta standartiestatījumos*” jeb to, cik skaļi turpmāk būs iespējams klausīties mūziku portatīvajos atskaņotājos.²⁰⁰ Tādējādi ne tikai bērnu pareiza audzināšana vai medikamentu iegāde, bet pat tik triviāla lieta kā mūzikas skaļuma izvēle tiek no indivīda atbildības pārnesta uz valsts atbildību. Jāpiebilst, ka šajā gadījumā apšaubīts tiek nevis pētniecības un sabiedrības informēšanas lietderīgums, bet kārtējā ar tiesību normu nostiprinātā izvēles atņemšana indivīdam.

Var atkal citēt Kantu, kura pirmsapgaismības laikmeta sabiedrības vērtējums stipri līdzinās stāvoklim mūsdienās: „*Ikvienam cilvēkam ir grūti izstrādāt sevi ārā no nepilngadības [t.i., domāšanas un rīcības atkarības no kādas paternālas varas – L.K.], kas gandrīz vai kļuvusi par tā iedabu. Viņš to pat ir iemīlējis un patlaban patiešām nespēj izmantot pats savu sapratni, jo nekad to nav ļāvuši izmēģināt. Nolikumi un formulas, šie savas dabas dāvanu saprātīgās vai drīzāk jau ļaunprātīgās izmantošanas mehāniskie darbarīki, ir nepilngadības pastāvīgās važas.*”²⁰¹ Var domāt, ka cilvēki vairs nereflektē par savu iespējamo rīcības patstāvību, un sabiedrības lielākajai daļai šobrīd tiešām šķiet pareizi un vēlami valsts ierobežojošie un indivīda drošību nodrošinošie pasākumi.

Savukārt runājot par attiecībām starp drošību un brīvību jeb indivīda brīvībām, var secināt, ka iekšējā aizsardzībā Eiropā indivīdam tiek atņemta brīvība gadījumos, kad runa iet par drošību, bet runa par drošību iet vienmēr, kad vien kāds indivīds ierunājas par kādām savām konstitucionālajām modernisma tiesībām. Piemēram, indivīds gatavojas brīvi paust kādas idejas vai dedzināt grāmatas. Šādos gadījumos arī Eiropas Savienības līmenī tūlīt parādās norma: „*Savienība cenšas nodrošināt augstu drošības līmeni ar noziedzības, rasisma un ksenofobijas novēršanas un apkarošanas pasākumiem, un, vajadzības gadījumā, ar krimināllikumu tuvināšanu.*”²⁰² Citiem vārdiem izsakoties, juridisko aizliegumu paust, paturēt un izplatīt kādas idejas jau saradies tik daudz, ka drīzāk ir jārunā par atļauto ideju paušanas sarakstu.

¹⁹⁹ Esiet sveicināti. *Veselība ES*. Nr. 78, 2011.g. oktobris. [Skatīts 06.04.2012.] Pieejams:

http://ec.europa.eu/health-eu/newsletter/78/newsletter_lv.htm

²⁰⁰ Europa. Preses relīzes. ES rīkojas, lai ierobežotu personisko mūzikas atskaņotāju skaļuma radīto veselības apdraudējumu. [Publicēts 28.09.2009., skatīts 06.04.2012.] Pieejams: <http://europa.eu/rapid/pressReleasesAction.do?reference=IP/09/1364&format=HTML&aged=1&language=LV&guiLanguage=lv>

²⁰¹ Kants, Imanuels. *Kas ir apgaismība?* Tulk. Igors Šuvajevs. Rīga : Zvaigzne ABC, [200X], 14. lpp.

²⁰² Līgums par Eiropas Savienības darbību (Konsolidētā versija, 2009). *Oficiālais Vēstnesis*, C 83, 30.03.2010. 67.pants, 3.punkts.

Šajā saistībā var minēt 2011.gada Eiropas Padomes Parlamentārās asamblejas rezolūcijā par cilvēktiesību pārkāpumiem nacionālās drošības vārdā teikto, ka mūsdienās vara jau (nepamatoti) *a priori* uzskata, ka drošība ar brīvību nav savietojamas, un ka negatīvās konsekvences šajā jaunajā uzstādījumā ir tādas, ka drošībai vienmēr tiek dota prioritāte pār pilsoniskajām brīvībām, tādējādi nonākot pretrunā gan ar cilvēktiesību principiem, gan tiesisku valsti nodrošinošajiem varas dalīšanas un līdzsvaru un pretsvaru (*checks and balances*) principiem.²⁰³ Līdzīgu vērtējumu jauno drošības uzstādījumu nesavietojamībai ar cilvēktiesībām Eiropas Savienības Drošības studiju institūta publikācijā pauž arī politologs Torstens Veclings (*Thorsten Wetzling*), piebilstot, ka šī problēma līdz šim pārāk reti ir tikusi apspriesta oficiālās diskusijās vai politikas nostādnēs.²⁰⁴

Jāatgādina, ka ne tikai apgaismības filozofi vai ASV konstitūcija, bet arī Eiropas Cilvēktiesību tiesa ir uzsvērusi, ka „vārda brīvība ir viens no demokrātiskas sabiedrības pamatiem un, ka tā aizsargā arī tādas idejas, kas aizskar, šokē vai satrauc valsti vai kādu iedzīvotāju daļu.”²⁰⁵ Tas vēlreiz apliecina, ka deklaratīvi indivīda brīvības joprojām ir prioritāras, un, kaut arī Eiropa pazīstama kā reģions ar daudz dažādām brīvībām un tiesībām, ko valsts ievēro, no šajā nodaļā aprakstītajiem piemēriem un likumdošanas pretrunām redzams, ka praksē tas klaji netiek ievērots.

Ne tikai indivīda brīvība un drošība, bet arī jēdziens *vienlīdzība* praksē pārvēršas savā pretstatā, kaut arī deklaratīvi joprojām tiek ievērots. Piemēram, Līguma par Eiropas Savienības darbību 3.pantā minēts, ka, „veicot savas darbības, Savienība tiecas novērst nevienlīdzību starp **sievietēm un vīriešiem un sekmēt vienlīdzību.**”²⁰⁶ Šī deklarācija konfrontē ar šī paša līguma 83.pantu, kas vēsta: „Eiropas Parlaments un Padome, pieņemot direktīvas [...] var paredzēt noteikumu minimumu noziedzīgu nodarījumu un sankciju definēšanai attiecībā uz... šād(ām) noziegumu jom(ām): terorisms, cilvēku tirdzniecība un **sieviešu un bērnu seksuāla izmantošana.**”²⁰⁷ Ja pat tik nozīmīgā dokumentā pastāv acīmredzama nekonsekvence, uzskatāms, ka vienlīdzība starp sievietēm un vīriešiem nedarbojas visos gadījumos.

Jēdzieniskās izpratnes par indivīda brīvību, drošību, vienlīdzību, aizsardzību un morāli izmaiņu dēļ ir mainījusies arī Eiropas liberālās labklājības sabiedrības izpratne, un arī šeit

²⁰³ Draft resolution of European Council Parliamentary Assembly. Abuse of state secrecy and national security: obstacles to parliamentary and judicial scrutiny of human rights violations, p.18. (07.09.2011.) [Skatīts 05.05.2012.] Pieejams: http://www.assembly.coe.int/CommitteeDocs/2011/State%20secrecy_MartyE.pdf

²⁰⁴ Wetzling, Thorsten. What role for what rule of law in EU-US counterterrorism cooperation? *The EU-US Security and Justice Agenda in Action. Chailot Papers*. Nr. 127. December 2011, p. 40.

²⁰⁵ Ziemele, Ineta, Egils Levits, Sandra Garsvāne u.c. Cilvēktiesības pasaulē un Latvijā. Rīga : Izglītības solī, 2000, 80. lpp.

²⁰⁶ Līgums par Eiropas Savienības darbību (Konsolidētā versija, 2009). Oficiālais Vēstnesis, C 83, 30.03.2010., 3.pants, 2.punkts.

²⁰⁷ Turpat, 83.pants, 1.punkts.

postmoderno bināro opozīciju gaisotnē pastāv jēdzienu antinomija, kur liberālā labklājības valsts nebūt nav moderno brīvību un tiesību valsts, bet pārvēršas totālas kontroles rīkā un mūžīgā paternālā sargā pār saviem iedzīvotājiem. Bez jau minētajiem piemēriem tieši totālās kontroles elements šobrīd arvien vairāk izpaužas mūsdienu Eiropā.

Kontrole Eiropas kultūras sistēmas *liberālajās* labklājības pieaugusi līdz tādām apjomam, ka Lielbritānijā policija iznīcina tūristu uzņemtas fotogrāfijas, kur fotografēts pilsētas transports²⁰⁸, Eiropas Komisija grib aizliegt „*Jaunprātīgu tirgus izmantošanu*”²⁰⁹, ASV Federālais izmeklēšanas birojs paziņo, ka novēros interneta sociālās saziņas vietnes²¹⁰, bet, kad Latvijā pilsoņi izmanto savas konstitūcijā paredzētās tiesības rīkot tautas nobalsošanu, Saeimas priekšsēdētāja paziņo, ka Satversmes tiesai šīs tiesības ir jāaptur²¹¹, savukārt Latvijas tieslietu ministrs paziņo, ka pilsonību Latvijas pilsoņiem vajadzētu atņemt arī ar politisku, nevis tikai tiesas lēmumu²¹².

No minētā ir redzama konsekvence, ka, modernisma jēdzieniem pašiem nemainoties, bet piešķirot tiem jaunu nozīmi, var nemanāmi izmainīt pat pašus pārvaldības pamatprincipus, zem kuriem, kad ir aizmirsts modernisma stāsts, var brīvi attīstīt dažādus tiesību samazināšanas elementus.

Šajā nodaļā aprakstītajos piemēros arī redzams, ka mūsdienu indivīda un varas attiecībās notiek spēles ar vārdiem – agrāk atļauta indivīda rīcība tiek pārsaukta jaunā vārdā un pēkšņi kļūst aizliegta, lielākajai sabiedrības daļai šo pārmaiņu nemaz nepamanot, jo deklarētā tiesība oficiāli joprojām saglabājas, bet aizliegts it kā ir kaut kas pavisam cits.

2.4. Priekšstats par noziegumu un izmaiņas sodīšanas koncepcijā

Izmaiņas izpratnē par indivīda tiesībām un to regulējumu rada būtiskas izmaiņas arī priekšstatā par to, kādas darbības būtu uzskatāmas par noziedzīgām un līdz ar to sodāmām. Šādu izmaiņu notikšanas faktu varējām jau nojaust no šajā darbā iepriekš aprakstītajiem indivīda rīcībspējas un morāles regulējuma piemēriem, bet šajā apakšnodaļā tiks sniegts strukturēts ieskats, kādas tieši konsekvences tās radījušas varas un sabiedrības izpratnē par

²⁰⁸ The Guardian. Police delete London tourists' photos 'to prevent terrorism' 16 April 2009. [Publicēts 16.04.2009., skatīts 06.04.2012.] Pieejams: <http://www.guardian.co.uk/uk/2009/apr/16/police-delete-tourist-photos>

²⁰⁹ Delfi. EK rosina noteikt vienotas sankcijas iekšējās informācijas tirdzniecībai. [Publicēts 20.10.2011., skatīts 06.04.2012.] Pieejams: <http://bizness.delfi.lv/pasaule/ek-rosina-noteikt-vienotas-sankcijas-ieksejas-informācijas-tirdzniecībai.d?id=41300787>

²¹⁰ BBC. FBI plans social network map alert mash-up application. [Publicēts 26.01.2012., skatīts 06.04.2012.] Pieejams: <http://www.bbc.co.uk/news/technology-16738209>

²¹¹ Leta. Āboltiņa: Satversmes tiesas atzinums par valodas referendumu ļaus aizsargāt mūsu valstiskumu no turpmākiem uzbrukumiem. [Publicēts 14.01.2012., skatīts 06.04.2012.] Pieejams: <http://www.leta.lv/lat/news/>

²¹² Leta. Tieslietu ministrs: Latvijas pilsonības atņemšana nākotnē varētu būt politisks lēmums. [Publicēts 02.03.2012., skatīts 06.04.2012.] Pieejams: <http://www.leta.lv/lat/news/>

noziedzumu, kā arī kādas izmaiņas modernisma vērtību dekonstrukcija ienesusi sodīšanas koncepcijā.

Kā aprakstīts pirmajā nodaļā, modernismā par deliktu tiek uzskatīta indivīda ielaušanās cita indivīda suverenitātes robežās pretēji šī subjekta gribai, turklāt kā noziedzumu nevar kvalificēt tādu darbību, kas ir tikai morāla (sastāv tikai no attieksmes paušanas) vai kurā trūkst kādas no ziedzuma pazīmēm. Krimināltiesību teorijā par tādām tradicionāli tiek uzskatītas četras pazīmes, un, lai kādu darbību kvalificētu kā deliktu, ir jāpastāv tām visām: aizskāruma **objektam** (personas aizskartajām interesēm); objektīvajai pusei jeb noziedzuma ārējai izpaušmei, kam jāpastāv no **cēlonsakarīgām** darbībām, kas izraisījušas fiziski konstatējamas kaitīgās sekas; **rīcībspējīgam** subjektam un subjektīvajai pusei jeb faktam, ka subjektam jāapzinās savas darbības kaitīgums un iespējamās ļaunās sekas, turklāt lielākoties tas nozīmē **tīšu** subjekta vēlmi, lai kaitīgās sekas iestātos²¹³ (netiešs nodoms, noziedzīga neuzmanība u.c. subjektīvie elementi šeit netiks apskatīti).

Var novērot, ka reālu, tīšu ielaušanos cita indivīda suverenitātes robežās par noziedzīgu un sodāmu vēstures gaitā ir uzskatījušas lielākā daļa iekārtu un sabiedrību, taču priekšstatī par to, kāda morāle (attieksme vai uzvedība) ir sodāma, laika gaitā nemitīgi mainās un ir atšķirīgi katrā laikmetā un sabiedrībā, kas tikai vēlreiz atspoguļo morālo nodarījumu relativitāti un nepiemērotību definēšanai tiesību aizskārumu kvalitātē.

Piemēram, vēl 1903.gada Krievijas impērijas sodu likumā par noziedzumu uzskatīja dzimumattiecības ar sava laulātā radnieku (ko dēvēja par asinsgrēku) vai kāda subjekta pievēršanu citai ticībai.²¹⁴ Citi un līdzīgi abstrakti morāles pārkāpumi joprojām tiek bargi sodīti tradicionālisma valstīs.

Mūsdienu tiesību praksē var novērot, ka indivīdi tiek sodīti arī par darbībām, kurām acīmredzami trūkst kādas no delikta pazīmēm vai arī nosauktās pazīmes ir iracionālas un tās nav iespējams definēt.

Kā viegli var nojaust, sodot par pārkāpumiem, kuriem ir tikai morāls raksturs, visbiežāk trūkst paša aizskāruma objekta. Ne grāmatu dedzināšana, ne demonstrācijas pret šādu dedzināšanu, ne *šaušana* vai *kanibālisms* internetā, ne kādu nemorālu attēlu aplūkošana pati par sevi nevar tikt kvalificēta kā noziedzums, jo tai trūkst aizsargājamā objekta – turklāt par aizsargājamiem objektiem nedrīkst padarīt nedefinējamus jēdzienus, piemēram, kā aizsargājamās intereses ļoti grūti kvalificēt *sabiedrības intereses*, *sabiedrības tikumību* vai *sabiedrības drošību*. Savukārt tāds izvedums, ka attēla aplūkošana nodara ciešanas

---

²¹³ Mežulis, Dainis. *Personas krimināltiesiskā aizsardzība*. Rīga : Zvaigzne ABC, 2001, 38.-39.lpp.

²¹⁴ Turpat, 21.-22.lpp.

attēlotajam (pat uzzīmētajam) objektam²¹⁵ ir iracionāla viduslaiku domāšanas iezīme, kur cēloņsakarības ir pilnīgi apvērstas. Pat, ja ir iespējams saprast leģitīmo mērķi, kas ir pamatā šādai likumdevēja rīcībai attiecīgajos sabiedrības priekšstatos, tomēr personas notiesāšana par darbību, kurai trūkst aizskāruma objekta un kas vēl pie tam ir tikai morāla, un vienos apstākļos tiek uzskatīta par noziegumu, bet citos – nē, ir neiedomājama modernisma tiesību izpratnē.

Vēl neiedomājamāks šķiet fakts, ka par noziegumu varētu uzskatīt personas **vēlēšanos** vai nodomu apskatīt kādu attēlu, kad pati attēla apskate nav notikusi. Un pavisam neiedomājami, ja šāda nodoma rašanos būtu radījusi pati tiesībsargājošā iestāde, un tad par attiecīgo vēlēšanos personu uzreiz arī bargi sodītu. Tomēr kultūras sistēmā, kur modernisma priekšstatu izpratne mazinās ar katru dienu, arī tas ir iespējams. Tā, piemēram, ASV Federālais izmeklēšanas birojs ir izvietojis internetā neīstas saites uz bērnu pornogrāfijas attēliem, uz kurām nospiežot attēls neatveras, bet pārkāpēja dati tiek fiksēti un tam draud līdz pat 10 gadu cietumsods par mēģinājumiem ielādēt neatļautos attēlus.²¹⁶ Kāds vīrietis, kas 2007.gadā apsūdzēts šādā pārkāpumā, jau gandrīz piecus gadus tiesājas ar Amerikas Savienotajām Valstīm, un līdz šim divas tiesu instances viņu atzinušas par vainīgu.²¹⁷

Biedējoši, ka šāda varas prakse mākslīgi radīt nozieguma sastāvu izplatās. Tā, piemēram, ASV Federālais izmeklēšanas birojs šogad arī arestējis kādu personu, kas mēģinājusi sarīkot terora aktu, uz ko viņu pamudinājuši biroja aģenti, kas izlikušies par teroristu grupējuma *Al Qaeda* kaujiniekiem. Tā kā šāda prakse pēdējā desmitgadē Eiropas kultūras sistēmas valstīs ir visai izplatīta, pret to jau sākuši protestēt arī cilvēktiesību aktīvisti.²¹⁸

Iracionāla kļuvusi arī nozieguma objektīvās puses noteikšana, kam modernismā jābalstās uz tiešiem, neapgāžamiem pierādījumiem, bet šobrīd, nosakot noziedzīga nodarījuma izpausmes, var balstīties pat tikai uz netiešiem pierādījumiem un rīcībnespējīgu subjektu liecībām. Uzstādījuma maiņu parāda, piemēram, Latvijas ģenerālprokuratūras virsprokurora komentārs pēc vairākiem augstākas instances tiesas attaisnojošiem spriedumiem slepkavību lietās, ka Latvijas Augstākā tiesa pierādījumu pietiekamības latīņu uzlikusi pārāk

---

²¹⁵ ABC News. Fake Simpsons cartoon is child porn, judge rules. [Publicēts 09.12.2008., skatīts 06.04.2012.] Pieejams: <http://www.abc.net.au/news/2008-12-08/fake-simpsons-cartoon-is-child-porn-judge-rules/233562>

²¹⁶ The Guardian. FBI posts fake hyperlinks to snare child-porn suspects. [Publicēts 20.03.2008., skatīts 06.04.2012.] Pieejams: <http://www.guardian.co.uk/technology/blog/2008/mar/20/fbipostsfakehyperlinkstos>

²¹⁷ Skat. lietu U.S. v. Vosburgh, Case No. 08-4702 (C.A. 3, Apr. 20, 2010). [Skatīts 06.04.2012.] Pieejams: <http://www.ca3.uscourts.gov/opinarch/084702p.pdf>

²¹⁸ BBC. FBI 'anti-terror' arrest near US Capitol. [Publicēts 18.02.2008., skatīts 06.04.2012.] Pieejams: <http://www.bbc.co.uk/news/world-us-canada-17080940>

augstu, un, lai iestātos notiesājošs spriedums, jābūt daudz tiešiem pierādījumiem.²¹⁹ Kā redzams, Latvijas Augstākajā tiesā vēl saglabājies modernisma gars, bet citās institūcijās tas vairs netiek reflektēts. Redzams, ka arī pats tiesas process ir kļuvis mazāk objektīvs un, lai indivīdu atzītu par vainīgu, vairs nav nepieciešami neapgāžami pierādījumi un tiesas liecības. Līdz ar to notiek izmaiņas arī modernisma konceptā, ka pieļaujāmāk ir attaisnot vainīgo, nevis notiesāt nevainīgo.

Arī jaunajā Latvijas Kriminālprocesa likumā jau ir ierakstīti panti, kas ļauj personu aizturēt, balstoties tikai uz netiešiem pierādījumiem un nedefinējamiem, subjektīviem varas priekšstatiem. Piemēram, 264.pants Aizturēšanas nosacījumi vēsta, ka var „aizturēt arī personu, kura **klaiņo un slapstās nozieguma izdarīšanas vietā vai tās apkārtnē**”²²⁰, vai, ka var aizturēt personu, ja „uz personu kā noziedzīga nodarījuma izdarītāju norāda cietušais vai cita persona, kura redzējusi notikumu vai citādā veidā tieši ieguvusi šādu informāciju”.²²¹ Šāds formulējums, kas nepastāvēja līdz 2005.gadam spēkā esošajā Latvijas Kriminālprocesa kodeksā, ļauj aizturēt personu bez konkrēta iemesla vai pēc trešo personu norādēm, kas nav bijušas nozieguma aculiecinieki.²²²

Jāpiebilst arī, ka sodos par *domu noziegumiem* tieši pierādījumi vispār nevar tikt iegūti, jo nozieguma sastāvu kvalificē tikai varas iedomātais priekšstats par to, ar kādu nodomu vai attieksmi persona izdarījusi kādas darbības (piemēram, nospiežot uz kādas interneta saites, publicējot kādu karikatūru vai publiski saplēšot kādu grāmatu).

Arī par nozieguma subjektu var padarīt personu, kas citos likumā noteiktos gadījumos netiek atzīta par rīcībspējīgu, piemēram, bērnu. Savukārt nozieguma subjektīvā puse jeb ļaunais nodoms, kā aprakstīts apakšnodalā par morāles regulējumu, daļā pārkāpumu kļuvis par galveno nozieguma sastāva elementu, bet citā daļā vispār netiek ņemts vērā, ka nekāda ļaunā nodoma personai nav bijis (piemēram, mātei, kas filmējusi bērnus vannā, bet nav to darījusi ar mērķi radīt pornogrāfiskus materiālus, vienalga tiek atņemtas aprūpes tiesības pār bērniem²²³; bērnu arestē par spēlēšanos ar rotaļu ieroci²²⁴ u.c.)

Interesanti, ka personu var sodīt arī, ja spēkā nav neviena no nozieguma sastāva pazīmēm. Viens no šādiem gadījumiem, ir, piemēram, jau aprakstītais vienpadsmitgadīga

---

²¹⁹ Skat. interviju ar Latvijas Ģenerālprokuratūras virsprokuroru Alēnu Mīckeviču 2012.gada 30.marta raidījumā Panorāma (Sižets pieejams: <http://www.diena.lv/latvija/zinas/menesa-laika-dazadas-slepkavibas-lietas-bijusis-tris-attaisnojosi-lemumi-13939724>)

²²⁰ Kriminālprocesa likums: LR likums. 264.pants, 3.punkts. [Stājas spēkā 01.10.2005.] [Skatīts 06.04.2012.] Pieejams: <http://www.likumi.lv/doc.php?id=107820>

²²¹ Turpat, 2.punkts

²²² Strada-Rozenberga, Kristīne, Aizturēšanas kriminālprocesuālā būtība un izpausme. *Jurista vārds*. [Publicēts 25.04.2006., skatīts 06.04.2012.] Pieejams: <http://archive.politika.lv/temas/cilvektiesibas/20536/>

²²³ The Local. Mother arrested for filming her kids in the tub. [Publicēts 04.03.2011., skatīts 06.04.2012.]

Pieejams: <http://www.thelocal.se/32400/20110304/>

²²⁴ WFTV. 11-Year-Old Arrested For Using Rubber Band Gun. [Publicēts 06.06.2007., skatīts 06.04.2012.]

Pieejams: <http://www.wftv.com/news/news/11-year-old-arrested-for-using-rubber-band-gun/nFB4r/>

bērna arests par spēlēšanos ar rotaļu ieroci²²⁵, kur bērna rīcībā no tiesību teorijas viedokļa raugoties nozieguma sastāvu nav iespējams atrast vispār.

Taču mūsdienās ir ne tikai paplašinājies par noziedzīgām uzskatāmu darbību skaits, bet arī mainījies izpratne par indivīda sodīšanu, sodīšanas procesu un pielietojamiem soda mēriem.

Vispirms jau paši soda mēri daudzos gadījumos ir kļuvuši bargāki. Lēnām tiek aizmirsta modernisma tēze, ka ir aizliegts nodarīt indivīdam **veltīgas** ciešanas, t.i., nodarīt ciešanas, ja tam nav racionāla, samērīga mērķa un pamata – piemēram, pasargāt citus indivīdus no reāla kaitējuma, ja sodāmā persona ir bīstama apkārtējiem.

Mūsdienās brīvības atņemšana, kas ir ārkārtīgi bargs soda mērs un ko kā tādu vajadzētu galvenokārt piespriest kā drošības līdzekli, lai pasargātu citus indivīdus, tiek piespriesta vienkārši sodīšanas (nevis drošības līdzekļa) kvalitātē, kas rada veltīgas ciešanas sodāmajam indivīdam un sabiedrībai, kam šis indivīds ir uz sava rēķina jāuztur. Ar brīvības atņemšanu tiek sodīti tādi pārkāpumi kā, piemēram, neatļauta zivju zvejošana²²⁶, valsts karoga saplēšana²²⁷, autortiesību pārkāpšana²²⁸, apzināti nepatiesu ziņu sniegšana par (finanšu) līdzekļu piederību²²⁹ vai neatļautu labumu pieņemšana²³⁰. Minētie piemēri ir no Latvijas Krimināllikuma, bet daudzi līdzīgi piemēri ir sastopami citu Eiropas kultūras sistēmas valstu krimināltiesībās. Grūti kvalificēt minēto pārkāpumu veicējus kā tik bīstamus sabiedrībai, ka tiem ir jāpiespiež brīvības atņemšana, ja daudz lietderīgāki soda mēri būtu kādi restitūcijas veida ieguvumi, piemēram, materiāla atlīdzība vai darbs sabiedrības labā.

Daudzos gadījumos sodu smagums ir nesamērīgs ar nodarījumu vai leģitīmo sodīšanas mērķi. Bez jau minētajiem bargajiem sodiem par morāles pārkāpumiem Eiropas kultūras sistēmas valstīs, piemēram, ASV nesen ar 40 gadu ilgu cietumsodu par seksuālām attiecībām ar 14 gadus vecu zēnu ir sodīta kāda skolotāja²³¹, bet kāda cita skolotāja arestēta par seksuālām attiecībām ar 19 gadus vecu skolēnu.²³²

To, ka soda mēriem Eiropas kultūras sistēmā ir tendence kļūt bargākiem, parāda arī krimināllikumu grozījumu pieņemšana, kas paredz ilgākus sodus par dažādiem noziegumiem.

---

²²⁵ WFTV. 11-Year-Old Arrested For Using Rubber Band Gun. [Publicēts 06.06.2007., skatīts 06.04.2012.]

Pieejams: <http://www.wftv.com/news/news/11-year-old-arrested-for-using-rubber-band-gun/nFB4r/>

²²⁶ Krimināllikums: LR likums. [Stājas spēkā 01.04.1999.]110.pants, 1.punkts. [Skatīts 06.04.2012.] Pieejams: http://www.likumi.lv/doc.php?id=88966&version_date=01.01.2012

²²⁷ Turpat, 93.pants.

²²⁸ Turpat, 148.pants.

²²⁹ Turpat,195.pants.

²³⁰ Turpat, 198.pants.

²³¹ News Australia. Teacher jailed 40 years for sex with student aged 14. [Publicēts 18.02.2012., skatīts 06.04.2012.] Pieejams: <http://www.news.com.au/world/teacher-jailed-40-years-for-sex-with-student-aged-14/story-e6frfkyl-1226274481370>

²³² Bild. US-Lehrerin (23) nach Sex mit Schüler (19) verhaftet. [Publicēts 23.12.2011., skatīts 06.04.2012.] Pieejams: <http://www.bild.de/news/ausland/sexuelle-belaestigung/us-lehrerin-nach-sex-mit-schueler-verhaftet-21736494.bild.html>

Piemēram, jauns krimināllikums, kas paredz bargākus sodus par dažādiem pārkāpumiem, pieņemts 2003.gadā Lielbritānijā²³³, arī Latvijas 2009.gada Kriminālsodu politikas koncepcija paredz bargāku soda mēru ieviešanu.²³⁴

Bargo soda mēru dēļ neizbrīna fakts, ka Lielbritānijā jau cietumos trūkst vietu, kur izvietot visus ieslodzītos²³⁵, bet ASV ir lielākais ieslodzīto skaits pasaulē – 2011.gadā tas bija 2 266 832 cilvēku jeb 730 cilvēku uz 100 000 iedzīvotājiem.²³⁶ Jāpiebilst, ka pēdējo 20 gadu laikā cietumnieku skaits ASV ir pieaudzis par vairāk kā 30 procentiem, jo vēl 1992.gadā tas bija 501 cilvēks uz 100 000 iedzīvotājiem.²³⁷ Piemēram, Latvijā šī skaitliskā attiecība ir 304 cilvēki; Anglijā un Velsā – 155 cilvēki; Vācijā – 86 cilvēki, bet Dānijā – 71 cilvēks no 100 000 iedzīvotājiem.²³⁸ Eiropas valstīs pēdējo divdesmit gadu laikā pārsvarā vērojams cietumnieku skaita pieaugums, kaut arī šai tendencei ir vairāki izņēmumi, piemēram, Dānija un Latvija, kur cietumnieku skaits palicis relatīvi nemainīgs.²³⁹

Taču arī Latvijā aizturēt personu ir kļuvis vieglāk kā vēl pirms 10 gadiem. Izmaiņas aizturēšanas kriminālprocesuālajā būtībā un izpausmēs Latvijā ir aprakstījusi Kristīne Strada-Rozenberga laikrakstā *Jurista Vārds*, kur viņa norāda uz nepilnībām jaunajā Latvijas Kriminālprocesa likumā, kas mainījis aizturēšanas procesa būtību, nesamērīgi samazinot indivīda tiesības. Kriminālprocesa likumā, piemēram, bez jau iepriekš darbā minētajiem ieviests jaunievedums, ka personu var aizturēt arī tad, „ja par attiecīgā noziedzīgā nodarījuma izdarīšanu ar brīvības atņemšanu saistīts sods nav paredzēts”²⁴⁰ vai arī „agrāk kriminālprocesuālā kārtībā meklēšanā varēja izsludināt tikai apsūdzētu personu, taču šobrīd tas iespējams arī attiecībā uz aizdomās turēto.”²⁴¹

Strada-Rozenberga uzsver, ka „vēlme nodrošināties pret noziedzīgu nodarījumu izdarīšanu, izolēti vērtējot, nevarētu būt pietiekams iemesls preventīvas brīvības atņemšanas īstenošanai” un, ka subjektīvo faktoru (*slapstās, klaiņo*) ierakstīšana likumā var tikt apšaubīta „no tās atbilstības vispārātzūtai cilvēktiesību prasībai, ka likumam ir jānosaka konkrētas

²³³ TVNET. Britu cietumos trūkst vietu. [Publicēts 11.10.2006., skatīts 06.04.2012.] Pieejams:

http://www.tvnet.lv/zinas/arvalstis/259558-britu_cietumos_trukst_vietu

²³⁴ Valsts kanceleja. Politikas plānošanas dokumentu datu bāze. Kriminālsodu politikas koncepcija, 11.un 36.lpp. [Skatīts 06.04.2012.] Pieejams: <http://polsis.mk.gov.lv/view.do?id=2891>

²³⁵ TVNET Britu cietumos trūkst vietu. [Publicēts 11.10.2006., skatīts 06.04.2012.] Pieejams:

http://www.tvnet.lv/zinas/arvalstis/259558-britu_cietumos_trukst_vietu

²³⁶ International Centre for Prison Studies. Entire world - Prison Population Rates per 100,000 of the national population. United States of America. [Skatīts 06.04.2012.] Pieejams:

http://www.prisonstudies.org/info/worldbrief/wpb_country.php?country=190

²³⁷ International Centre for Prison Studies. Entire world - Prison Population Rates per 100,000 of the national population. [Skatīts 06.04.2012.] Pieejams:

http://www.prisonstudies.org/info/worldbrief/wpb_country.php?country=190

²³⁸ Turpat.

²³⁹ Turpat.

²⁴⁰ Strada-Rozenberga, Kristīne, Aizturēšanas kriminālprocesuālā būtība un izpausme. *Jurista vārds*. 25.04.2006. <http://archive.politika.lv/temas/cilvektiesibas/20536/>

²⁴¹ Turpat.

situācijas, kurās personai var tikt liegta brīvība. [...] Nedrīkst pieļaut situācijas, ka personas tiek aizturētas tāpēc vien, ka tās atrodas notikuma vietā.”²⁴²

Tomēr subjektīvo faktoru nostiprināšana likumdošanā tikai paplašinās, piemēram, kopš 2011.gada Latvijā „policistiem būs tiesības pārbaudīt **aizdomīgas personas bērnu izglītības iestāžu tuvumā, un [...] Ceļu policijas patruļu darbinieki varēs [dzimumnoziedznieku] reģistrā pārliecināties, vai autovadītājs nav tiesāts par dzimumnoziegumiem pret nepilngadīgajiem un mazgadīgiem bērniem. Tas radīs iespēju policistiem veikt preventīvo darbu, lai novērstu jaunu noziegumu.**”²⁴³

Izmaiņas mūsdienās notikušas arī izpratnē par pašu sodu kā tādu – ir iespējams personas sodīt preventīvi, pirms kāds noziegums vispār vēl ir izdarīts, sodu var piespriest automatizēti un var arī personai kādas tiesības atņemt vai ierobežot uz mūžu, turklāt šāda rīcība nemaz netiek uzskatīta par sodu.

Piemēram, jau minētajā Latvijas Kriminālsodu politikas koncepcijā sniegta atsauce uz Anglijas tiesību praksi, kas ļauj noteikt preventīvus soda mērus: „Saskaņā ar Anglijas tiesību aktiem var tikt noteikta arī tādas personu uzraudzība, kura, kaut **nav izdarījusi seksuāla rakstura noziegumu, bet ir pamats uzskatīt, ka viņai ir tieksme tādu noziegumu izdarīt.**”²⁴⁴

Pašu sodu savukārt var piespriest automatizēti, kas pirms gadiem trīsdesmit šķita iespējams tikai zinātniskās fantastikas romānos par antiutopisku nākotnes sabiedrību. Arī Latvijā sodu jau sākuši piespriest roboti (fotoradari), turklāt, kā viegli noprotams, par robota lēmumu ir grūti sūdzēties, to ir grūti pārsūdzēt un pati sodīšana kļūst par nehumānu, mehānisku darbību, kur netiek ņemta vērā pārkāpuma būtība vai kādi sevišķi apstākļi. Turklāt, ja pastāv šāds precedents, kāpēc gan neievieš arī citas automatizētas pārkāpumus fiksējošas un sodus nosakošas ierīces, piemēram, roboti varētu arī testēt, vai telpās nesmēķē un piespriest sodus par neatļauto smēķēšanu, pie ieejām darbavietās pārbaudīt, vai darbinieki nav alkohola reibumā, un veikt citas līdzīgas kārtības sargu funkcijas.

Savukārt kādas personas tiesības ierobežot vai noteikt tai sabiedriskās drošības piespiedu līdzekļus iespējams bez noilguma, turklāt vispārējās jēdzienu antinomijas gaisotnē šādas darbības nemaz netiek uzskatītas par sodu. Latvijas Kriminālsodu politikas koncepcijā minēts, ka tā kā „**sabiedriskās drošības piespiedu līdzekļi*** nav atzīstami par sodiem, nevar

---

²⁴² Strada-Rozenberga, Kristīne, Aizturēšanas kriminālprocesuālā būtība un izpausme. *Jurista vārds*. 25.04.2006. <http://archive.politika.lv/temas/cilvektiesibas/20536/>

²⁴³ TVNET. Bāriņtiesa: pedofilu reģistram jābūt pieejamam arī sabiedrībā. [Publicēts 09.03.2011., skatīts 06.04.2012.] Pieejams: <http://www.tvnet.lv/zinas/latvija/369080-barintiesa-pedofilu-registram-jabut-pieejamam-ari-sabiedriba>

²⁴⁴ Valsts kanceleja. Politikas plānošanas dokumentu datu bāze. Kriminālsodu politikas koncepcija, 53.lpp. [Skatīts 06.04.2012.] Pieejams: <http://polsis.mk.gov.lv/view.do?id=2891>

uzskatīt, ka persona ilgā laika posmā izcieš sodu”.²⁴⁵ Atsevišķos gadījumos personai kādas tiesības var atņemt uz mūžu, joprojām nekvalificējot to kā sodu, piemēram, par noziegumiem pret tikumību un dzimumneaizskaramību un noziegumiem pret satiksmes drošību.²⁴⁶ Savukārt vairākās Eiropas kultūras sistēmās atsevišķu noziedznieku reģistrs (parsvarā dzimumnoziedznieku) ir publiski pieejams²⁴⁷, bet ASV „ir paredzēta to personu reģistrācija pēc dzīvesvietas, kuras izdarījušas seksuāla rakstura noziegumus. Varas institūcijas ir tiesīgas informēt vietējos iedzīvotājus par faktu, ka viņiem blakus dzīvo persona, kura atzīta par seksuālu psihopātu.”²⁴⁸ Personu var iekļaut publiski pieejamā dzimumnoziedznieku reģistrā uz visu mūžu. Piemēram, kāds vīrietis ASV ir uz mūžu iekļauts šādā reģistrā kā 15 gadus veca bērna izmantotājs (*victimizer*), jo 19 gadu vecumā viņam bijušas intīmas attiecības ar savu vēlāko sievu. Kaut arī meitene atteicās liecināt pret savu *izmantotāju*, vīrietis sodīja ar septiņiem gadiem nosacīta cietumsoda, aizliedza dzīvot kopā ar savu 12 gadus veco māsu, tuvoties jebkādam nepilngadīgām personām un satikties ar savu *upuri* līdz meitenes pilngadībai, un arī pēc abu laulībām viņam bija aizliegts vest savus bērnus uz publiskiem rotaļu laukumiem vai izņemt tos no bērnudārza un strādāt jebkādā darbā, kur varētu būt jebkāds kontakts ar bērniem.²⁴⁹

Šādas izmaiņas aizturēšanas nosacījumos un sodīšanas koncepcijā, kur turklāt vēl daļa soda mēru netiek uzskatīti par sodiem, bet vienkārši likumīgu tiesību ierobežošanu, vedina domāt, ka ikkatrs sabiedrības loceklis varas acīs jau tiek uztverts kā potenciāls noziedznieks, turklāt šādas varas aizdomas nav nepieciešams ne objektīvi pierādīt, ne arī jebkādā veidā racionāli leģitimēt ciešanu nodarīšanu indivīdam.

---

²⁴⁵ Valsts kanceleja. Politikas plānošanas dokumentu datu bāze. Kriminālsodu politikas koncepcija, 102.lpp.

[Skatīts 06.04.2012.] Pieejams: <http://polsis.mk.gov.lv/view.do?id=2891>

* *Sabiedriskās drošības piespiedu līdzekļi nozīmē valsts institūciju tiesības uzraudzīt personas uzvedību, prasot un saņemt no viņas informāciju par dzīvesvietu un tās ilglaicīgu atstāšanu, darba vietu, ienākumu avotiem, dzīves apstākļiem utt., kā arī iespēju uzlikt personai noteiktos pienākumus, piemēram, konsultēties pie ārsta, psihologa vai sociālā darbinieka, [...] preventīvas drošības naudas iemaksāšana, pienākums nesazināties ar noteiktai cilvēku grupai piederīgām personām, nepiedalīties noteiktos pasākumos u. tml.* (Kriminālsodu politikas koncepcija, 51. un 52. lpp.)

²⁴⁶ Valsts kanceleja. Politikas plānošanas dokumentu datu bāze. Kriminālsodu politikas koncepcija, 92.–93. lpp.

[Skatīts 06.04.2012.] Pieejams: <http://polsis.mk.gov.lv/view.do?id=2891>

²⁴⁷ TVNET. Bāriņtiesa: pedofilu reģistram jābūt pieejamam arī sabiedrībā. [Publicēts 09.03.2011., skatīts

06.04.2012.] Pieejams: [http://www.tvnet.lv/zinas/latvija/369080-](http://www.tvnet.lv/zinas/latvija/369080-barintiesa-pedofilu-registram-jabut-peejamam-ari-sabiedriba)

[barintiesa-pedofilu-registram-jabut-peejamam-ari-sabiedriba](http://www.tvnet.lv/zinas/latvija/369080-barintiesa-pedofilu-registram-jabut-peejamam-ari-sabiedriba)

²⁴⁸ Valsts kanceleja. Politikas plānošanas dokumentu datu bāze. Kriminālsodu politikas koncepcija, 53.lpp.

[Skatīts 06.04.2012.] Pieejams: <http://polsis.mk.gov.lv/view.do?id=2891>

²⁴⁹ ABC News. The Age of Consent: When Young Love Is a Sex Crime. [Publicēts 07.03.2008., skatīts 06.04.2012.] Pieejams: <http://abcnews.go.com/2020/Stossel/story?id=4400537&page=1>

3. BŪTISKĀKIE IEMESLI INDIVĪDA TIESĪBU REVĪZIJAI

Modernismā par ticamu uzskatītā stāsta par zinātnes un emancipācijas progresu ietvaros šķīstu, ka beidzot kādā laika nogrieznī pēc revolūcijām, zinātnes evolūcijas, kariem un brīvības cīņām, un nebeidzama un mokoša sociālo modeļu eksperimenta cilvēce būtu sasniegusi kādu noteiktu nepazaudējamu zināšanu krājumu jeb tādus uzvedības noteikumus, kuru ietvaros tā varētu veidot savstarpējas racionālas un humānas attiecības.

Tomēr aprakstītā realitāte rāda, ka bieži vien ne tikai trūkst rīcībspējīgo subjektu, kas gribētu uzņemties atbildību un tādējādi varētu brīvi veidot šādas attiecības, bet spēkā arī vairs nav stāstījums par zinātnes, emancipācijas, progresa vai citu modernisma institūtu augsto vērtīgumu, cilvēka brīvības un rīcībspēju ieskaitot. 20.gadsimta vidū Eiropā valdošo tendenci pēc arvien lielāka indivīda brīvību pieauguma, praksē ir nomainījusi tendence vēlēties arvien lielāku varas uzraudzību pār sevi.

Nevienā no šādu lielo sistēmu aprakstiem nav iespējams pateikt, vai pašreizējā atteikšanās no veselas modernisma brīvību garantiju paketes ir kāda jauna uzstādījuma un laikmeta pazīme vai arī novērojama vienkārši cikliska vērtību fluktuācija vēstures ainā, kurā kā parasti mijas racionāli un iracionāli laikposmi un kultūras.

Tāpat arī jāatrunā, ka jebkādas šeit aprakstītās vērtību maiņas un jaunu vērtību rašanās var būt gan nejaušas, gan likumsakarīgas, gan arī vadītas, taču tā kā šajos procesos ir ļoti liels mainīgo skaits, tad pieņemams, ka jebkuriem skaidrojumiem par vērtību maiņas cēloņiem vienmēr būs spekulatīvs raksturs.

Šajā darbā aprakstītajām izmaiņām indivīda tiesībās iespējams minēt vairākus cēloņus, ko nosacīti var sadalīt divās lielās grupās.

Pirmā cēloņu grupa ir dažāda līmeņa globālo procesu ekspansija – globālās darījumu telpas un līdz ar to globalizētā kapitālisma ietekmes pieaugums, kas, saistībā ar informācijas telpas paplašināšanos un iespējām apmainīties ar informāciju, ļauj šajā telpā jebkurus notikušus (vai nenotikušus) notikumus tūlīt daudzkārt un daudzveidīgi rezonēt.

Pie šiem pašiem cēloņiem var pieskaitīt tādas parādības kā notikušās (un joprojām notiekošās) izmaiņas pasaules politiskajā kartē un pasaules demogrāfiskajos procesos, ekonomisko labumu pārdalījumu, kas norisinājies pēdējos divdesmit gados, un ar to saistītos visai dinamiskos un apjomīgos migrācijas procesus, kuru rezultātā radusies vesela virkne mijiedarbīgu kultūras sistēmu izraisītu fenomenu.

Otrā svarīgā cēloņu grupa ir ar pirmo cieši saistīta domāšanas koncepta maiņa, kurā, pastāvot tekstu (pasaules interpretāciju) relativitātei, neglābjami tiek apšaubīti iepriekš par

vērtīgiem vai ticamiem uzskatīti teksti, tāpat kā apšaubīts tiek agrāk nevērtīgo un neticamo tekstu nevērtīgums un neticamība.

Šāda tipa domāšanas koncepts rada vēl kādu tajā neplānotu un tīši negribētu fenomenu – tradicionālo bināro opozīciju apvēršanu. Piemēram, zinātnes validitātes revīzijas rezultātā okultisms, astroloģija un citas marginālās *zinātnes* ir kļuvušas tikpat vērtīgas kā akadēmiskā un par oficiālu uzskatītā zinātne, savukārt vēsā un bezkaislīgā tiesību racionālisma primātu nomainījis jūdeokristīgās ētikas un morāles iracionālisms, bet fragmentārisms un spontanitāte kļuvuši tikpat nozīmīgi kā sistēmiskums un harmonija.

Tādā pašā veidā ir apvērstas tādas binārās opozīcijas kā *realitāte* un *izdoma*, ļaujot radīt tādu virtuālu realitāti, kurai piemīt pārliecīgs *realitātes* daudzums un kura patiesībā uz īsto realitāti iedarbojas visai destruktīvi. Ar šādu realitāti var manipulēt, to var modificēt, simulēt, un var veikt vēl lielu daudzumu citu darbību, kuras pēc savas būtības modernisma ietvaros vairāk piederētos literārās izdomas un fantāzijas jomai.

Līdz ar pēdējo minēto apvērsumu visai izplūdis un fragmentārs kļūst tāds nozīmīgs jebkuras kultūras elements kā priekšstats par taisnīgumu, kas modernismā vienmēr ir cieši saistīts ar priekšstatu par patiesā (jeb īstās realitātes) atklāsmi.

Šajā nodaļā tiks sīkāk apskatītas iespējamās cēloņsakarības starp izmaiņām indivīda tiesību regulējumā un minētajiem procesiem, kas varētu būt regulējuma maiņas pamatā, sadalot tās piecās nosacītās vienībās – izmaiņas vērtību priekšstatos, ko radījis postmodernais domāšanas modelis, kombinācijā ar pasaules politiskās telpas pārstrukturizāciju, strauja un dinamiska patērētāju sabiedrības attīstība, kas notiek līdz ar globālās darījumu telpas ekspansiju, un, visbeidzot, multikulturālisma eksistences problēma un nepieciešamais regulējums, lai atšķirīgas kultūras sistēmas varētu pastāvēt vienā ģeopolitiskā telpā.

3.1. Postmodernais domāšanas modelis un pasaules politiskās telpas pārstrukturizācija

Postmodernā domāšanā būtībā ir modernisma sastāvdaļa, bet tās galvenā atšķirība no modernās domāšana pēc pašu postmodernisma teorētiķu teiktā ir pilnīgs pamatojuma zudums dažu tekstu (pasaules interpretāciju) lielākai ticamībai, kas modernismā tika pamatoti ar kādu visaptverošu stāstu jeb metanaratīvu, kas pats par sevi tika uzskatīts par tik vispārticamu, ka tālākus skaidrojumus un pierādījumus tas vairs ne tikai neprasiņa, bet pat nemaz it kā nepieļāva.²⁵⁰

---

²⁵⁰ Liotārs, Žans Fransuā. *Postmodernais stāvoklis. Pārskats par zināšanām*. Rīga : Laikmetīgās mākslas centrs, 2008, 7.-8. lpp.

Postmodernisma sākotnējā intence savukārt bija vispirms pārbaudīt metanaratīvu ticamību, bet vēlīnākā – atskārta, ka nekāda ticamība universālā izpratnē nepastāv vispār, kā rezultātā visi teksti ne tikai bija kļuvuši relatīvi, bet šai relativitātei arī parādījās kaut kas tāds, ko nosacīti varētu nosaukt par relativitātes daudzslāņainību, t.i., parādījās atskārta, ka teksta izlasīšanā piedalās milzīgs daudzums mainīgo (subjekts, laikmets, vide, kultūra u.tml.), kas, stingri ņemot, neļauj tekstu izlasīt daudzkārt vienādi vienam un tam pašam subjektam, nemaz nerunājot par atšķirīgiem un vēl jo vairāk ļoti daudziem subjektiem. Tādējādi visi teksti ir kļuvuši par tik relatīviem, ka tie tiek saprasti kādā noteiktā veidā un darbojas tikai kādā nosacīti norobežotā sabiedriskās apziņas sektorā.

To, ka šāda tekstu relativitāte nav tikai kāda abstrakta teorija, bet ir uztverama visai nopietni, apliecina tādi fenomeni kā antropocentriskā pasaules modeļa revīzija, kuras rezultātā cilvēks kā nozīmes un realitātes veidotājs zaudē savu suverēno vietu kosmosā ar visām no tā izrietošajām sekām, kas savukārt nozīmē ne tikai to, ka cilvēks vairs nav visu lietu mērs, bet arī to, ka cilvēcisko realitāti un identitāti veido vienīgi teksts.²⁵¹

Apziņa par tekstu relativitāti ienāk arī tiesību izpratnē. Viena no sekām šai parādībai ir tāda, ka tiesību interpretācija un pielietojums vairs nepretendē uz absolūtu taisnīguma izpratni. Tā kā viedokļu par taisnīgumu ir diezgan daudz, un dažādām grupām tie ir diezgan konfliktējoši un vēl turklāt tiek uzskatīti par relatīviem, neizdalot kādu *a priori* absolūti *pareizāku* priekšstatu, taisnīguma panākšanas svarīgums likumdevēja apziņā tiek nedaudz nobīdīts malā, tā vietā izmantojot principu, ka, aizsargājot kādas mērķa grupas intereses, svarīga ir tūlītēja un pēc iespējas lielāka normas un tās leģitīmā mērķa efektivitātes panākšana.

Līdz ar šādu (visdrīzāk nereflektētu) nostāju novārtā tiek atstāta attiecīgās normas spēja iekļauties taisnīgu* principu sistēmā, kur kāda (iepriekš par patiesu vai taisnīgu uzskatīta) tās elementa izņemšana vai mainīšana rada nekonekvenci vai izjauc līdzsvaru visā struktūrā, kā arī rada precedentu citu sistēmu veidojošu un līdz ar to savstarpēji atkarīgu elementu maiņai, kura savukārt agri vai vēlu izraisa vispārēju neticību tiesas spriestspējai un taisnīgumam.

Piemēram, modernisma tiesībās par taisnīgu tiek uzskatīts princips, ka personai ir tiesības uz domas un apziņas brīvību²⁵², un tas savu spēku nezaudē arī tad, ja šīs personas

---

²⁵¹ *The Cambridge Companion to Postmodernism*. Steven Connor, ed., Cambridge University Press, 2004, p. 21-23.

*Jēdziens *taisnīgums* šajā darbā tiek saprasts kā grupas viedoklis, kas tiek vispārēji uzskatīts par taisnīgu, ja atrodas tās kultūras paradigmas ietvaros, kas ir pasaules uztveri reglamentējoša attiecīgā laikmetā vai apgabalā. Jebkuru elementu var kritizēt kā netaisnīgu, ja tas iziet ārpus paradigmas ietvariem. Savukārt uz vairāku paradigmu sadursmes slietkšņa veidojas fragmentārisms, kas vienmēr ir netaisnīgs pats par sevi.

²⁵² ANO Vispārējā cilvēktiesību deklarācija. [Pieņemta 10.12.1948.], 18.pants. [Skatīts 25.03.2012.] Pieejams: http://www.tiesibsargs.lv/lat/tiesibu_akti/ano_dokumenti/?doc=49

domas ir atšķirīgas attiecībā pret kādu vispārējo priekšstatu par pareizumu. Ja par šādām domām pret personu piemēro kādas soda sankcijas, tad šāds akts tiek uztverts kā netaisnīgs, jo paradigmas ietvaros personu var sodīt tikai par pierādāmām darbībām, kuras izraisījušas kādam fiziski konstatējamu kaitējumu. Turpretī, ja šāda kaitējuma nav vai tam nav nekāda sakara ar veiktajām darbībām, vai pats kaitējums pastāv tikai iedomās, bet vara vienalga meklē kādus vainīgos, tā sabiedrības acīs pati pazemina savu ticamību un zaudē autoritāti.

Piemēram, 2008.gadā Latvijā tika izvietota operas *Leļļu opera* reklāma ar kaila bērna attēlu, kuras autore visticamāk neapzinājās iespējamo reklāmas pornogrāfiskumu, kas likuma izpratnē kā „neķītrs”²⁵³ jau pats par sevi konkrētai definēšanai vispār nepadodas. Par reklāmu uzsāka kriminālprocesu, jo citi sabiedrības locekļi neķītrību nepārprotami saskatīja.²⁵⁴ Lai arī konkrētā lieta tālāku attīstību neguva, tomēr stingri noteikti un tiesiski ņemot, izveidojās tāda juridiska situācija, kurā, atklājot reklāmas atbilstību bērnu pornogrāfijas kritērijiem, pie atbildības būtu saucamas arī visas tās personas, kas ne tikai izplatīja, bet arī skatījās, jo likums jau nemaz neprasa, lai šāda skatīšanās izraisītu kādas patīkamas sajūtas. Tāpēc tālākas konsekvences, ko šāda likuma norma²⁵⁵ izraisa, ir nepieciešamība pēc vispārējas tekstu pārvērtēšanas un katra sabiedrības locekļa domu un attieksmes (morāles) pārbaudes nepieciešamība. Piemēram, ja kā pornogrāfisku var definēt *Leļļu operas* zēnu vai par seksuālu vardarbību uzskatīt „nevis seksuālu vēlmju apmierināšanu, bet **emocionālu vēlmju apmierināšanu**”²⁵⁶, un likumdošanā ietvertās pornogrāfijas un dzimumnoziegumu definīcijas²⁵⁷ pieļauj plašas interpretāciju iespējas, kā bērnu pornogrāfiju iespējams klasificēt arī lielu mūsdienās pasaulē populāru literāru darbu un mākslas filmu klāstu (piemēram, 116 miljonos kopiju pārdoto Stefānijas Meieres (*Stephenie Meyer*) grāmatu sēriju *Krēsla*, kur aprakstītas 90 gadus veca vīrieša un 17 gadus veca bērna seksuālās attiecības²⁵⁸, vai Viljama Šekspīra (*William Shakespeare*) slaveno lugu *Romeo un Džuljeta*, kur, lietojot neķītru valodu²⁵⁹, aprakstītas 14 gadus vecu bērnu attiecības). Dīvainā kārtā vara šo darbu neuztver kā

²⁵³ Skat.tiesību aktu piemērus šī darba 55.un56.lpp.

²⁵⁴ TVNET. Sāk kriminālprocesu par Operas reklāmu, kurā izmantots bērna kailfoto. [Publicēts 01.02.2008., skatīts 20.04.2012.] Pieejams: <http://www.tvnet.lv/zinas/kriminalzinas/288769-sak-kriminalprocesu-par-operas-reklamu-kura-izmantots-berna-kailfoto>

²⁵⁵ Pornogrāfijas ierobežošanas likums: LR likums. [Stājas spēkā 01.06.2007.], 1.pants, 2.un3.daļa. [Skatīts 06.04.2012.] Pieejams: <http://www.likumi.lv/doc.php?id=157638>

²⁵⁶ Apollo. Pedofili – ne tikai dusmīgi, bārdaini onkuļi saulesbrillēs. [Publicēts 15.06.2010., skatīts 06.04.2012.] Pieejams: <http://www.apollo.lv/portal/news/articles/206031>

²⁵⁷ Skat.tiesību aktu piemērus šī darba 55. lpp. un 41. lpp.

²⁵⁸ Publishers' Weekly. Little, Brown to Publish Official 'Twilight' Guide. [Skatīts 30.04.2012.] Pieejams: <http://www.publishersweekly.com/pw/by-topic/childrens/childrens-book-news/article/44733-little-brown-to-publish-official-twilight-guide.html>

²⁵⁹ Skat.piemēram, *Romeo and Juliet*, II.v.38–42. vai II.v.24–26 (Shakespeare, William, *Romeo and Juliet* (1595), pieejams: <http://www.gutenberg.org/cache/epub/1112/pg1112.html>) vai arī Džeja Halio grāmatu *Romeo and Juliet: A Guide to the Play*, kas cita starpā analizē atsauces uz homoseksualitāti lugā (Halio, Jay, *Romeo and Juliet: A Guide to the Play*, Westport: Greenwood Press, p.85-86.)

bērnu pornogrāfiju, kaut arī pēc likumdevēja definīcijas, piemēram, Lielbritānijā izstrādātās 2002.gadā pieņemtās *COPINE (Combating Paedophile Information Networks in Europe)* skalas indikatīvs rādītājs personas nepareizām domām ir pat arī „*neerotiski un neseksuāli attēli, kuros attēloti bērni apakšveļā vai peldkostīmos un kas nākuši no komerciāliem avotiem vai ģimenes albumiem. Attēli ar bērniem, kas spēlējas parastā vidē, bet kur attēlu izkārtojums vai konteksts norāda uz nepiedienību.*”²⁶⁰

Gribot pēc iespējas efektīvāk aizsargāt personas līdz 18 gadu vecumam no seksuālas vardarbības un likvidēt šāda vecuma personu kā seksuālu būtņu uztveri sabiedrībā, likumdevējs ir radījis būtisku sistēmisku kļūdu tiesībās, kur ne tikai vairs nav spēkā ANO Cilvēktiesību deklarācijas 18.pants (domu un apziņas brīvība), bet kur sistēmas ietvaros nav iespējams ticami definēt, kas ir pārkāpums un kas nav, jo attieksmi ietveroši apzīmējumi (*neķītrs, tikumīgs*) pastāv tikai noteiktā kultūras sistēmā un tai piederīgo subjektu iedomās, bet nekāds fiziski konstatējams tiesību aizskārums nav konstatējams.

Turklāt vienas šādas morālas normas ieviešana likumdošanā rada precedentu daudzu citu ieviešanai citās jomās, jo, ja ar augstākminēto tiesību un noziegumu izpratnes piemēru palīdzību sabiedrībai rodas priekšstats, ka domas un attieksmi vajag kontrolēt un regulēt, tad katrs nākamais domu regulācijas akts arī mazāk jūtīgās jomās kā bērnu tiesības tiks uztverts kā taisnīgs, kas savukārt var novest pie totalitāras valsts iekārtas un sabiedrības izveidošanās.

Tas, ka postmodernisms reanimē modernistu kritizētos viduslaikus un to domāšanas sistēmas vērtīgumu, kur neīstām lietām (piemēram, Debesu valstībai vai buršanai) piemita vēl lielāks īstums kā fiziski konstatējamām lietām, arī izraisa sekas tiesībās. Piemēram, arī viduslaikos pavisam tiesiskā procesā, ievērojot visas procesuālās normas, bet nepastāvot nošķīrumam starp īstu un neīstu (neeksistējošu darbību, kas nevar izraisīt sekas) bargi sodīja tūkstošiem personu par citiem nodarīto kaitējumu:

Līdzekļi, lai burvjus pieķertu viņu ļaundarbībā, ir šādi. Pirmkārt, divu vai triju dievbijīgu, godīgu un neparitijisku liecinieku liecība. Ja viņi paši savām acīm redzējuši un var ar apliecināt, ka tā vai cita persona nodarbojusies ar buršanu un kaitniecību un ļaunums tūdaļ sekojis, tad tas ir drošs pierādījums.

Otrkārt, ir paša (vainīgā) atzīšanās [..], ko attiecīgā persona labprātīgi sniegusi.

*Trešais ir pats izdarītais darbs, kas liecina pret attiecīgo cilvēku.*²⁶¹

Morālu normu ieviešana likumdošanā arī izraisa tieši tādu situāciju, kas ir aprakstīta 17.gadsimta raganu sprediķos. Bargi un ticami tiek sodītas personas par nodarījumiem, kuras

²⁶⁰ Autore tulkojums no: Copine typology, level 1. Meridian, Wilson, Boer. *Empirical validation of the COPINE scale as a research tool*. [Skatīts 30.04.2012.] Pieejams: http://ulincoln.academia.edu/HannahMeridian/Papers/940257/Empirical_validation_of_the_COPINE_scale_as_a_research_tool

²⁶¹ Samsons, Hermans. Deviņi atlasīti un labi pamatoti raganu sprediķi (1626). Grāmatā: *Ideju vēsture Latvijā: no pirmsākumiem līdz XIX gs. 90. gadiem* : antoloģija, 1. sēj., Rīga: Zvaigzne ABC, 1995, 64.-65.lpp.

nav izraisījusi viņu darbība, vai kas vispār nav īsti nodarījumi, bet kuriem, neīsto apziņā attiecinot uz reālo, piedēvē īstu kaitējumu:

Par buršanu runājam tad, kad cilvēki sabiedrojušie ar sātanu un ar tā palīdzību Dieva radību citādi izlieto un meklē tajā citu iedarbību, nekā Dievs noteicis — vai nu lai palīdzētu, vai kaitētu. Āboliņu ar četrām lapiņām [...] Jāņu vakarā mēdz iespraust sienā (starp baļķiem). Ja tas zaļo, tad uzskata, ka cilvēks, kura vārdā tas iesprausts, šajā gadā dzīvos. Ja tas (šajā naktī) savīst, tad šim cilvēkam jāmirst. [...]
*Šie grēki priekšniecībai jāso da ar ugunsnāvi.*²⁶²

Neviļus rodas jautājums, ar ko, vadoties pēc reāli nodarītā kaitējuma, sodīšana par āboliņa lapas iesprašanas izraisītu cilvēka nāvi atšķiras no sodīšanas par grāmatas dedzināšanas izraisītiem vardarbīgiem protestiem citā pasaules malā²⁶³. Jāpiebilst, ka leģitīmi mērķi attiecīgās domāšanas paradigmas ietvarā ir abām aizsargātajām vērtībām. Var rasties arī jautājums, ar ko atšķiras apsūdzības pamatotība gadījumā, kad persona, ieraugot nokaltušo āboliņa lapu, nobīstas un pārdzīvo negatīvas emocijas, no tās, kad persona nobīstas un pārdzīvo līdzīgas negatīvas emocijas, kad ierauga bērnu tēmējot ar šauteni²⁶⁴ (ne viena, ne otra persona nezina, ka lieta nav īsta).

Šo piemēru mērķis ir parādīt, ka neīstas lietas, kas konstatējamās tikai kā kādas personas iedomātā attieksme, izraisa situāciju, kad sodīt var par jebko, ko intelektuālā transformācijā var pieņemt kā cēloņsakarīgu un reāli eksistējošu. Kā jau minēts (un kas arī parādīts ar darba otrajā nodaļā atlasītajiem piemēriem), vienas šādas sistēmā nederīgas normas ieviešana ir precedents citu līdzīgu normu ieviešanai. Turklāt, ja viduslaiku domāšanas paradigmas ietvaros šāda norma iederējās attiecīgajā tiesību sistēmā, tad modernismā tā ir ārpus sistēmas elements, kura izplatība ir vēlama tikai tad, ja mēs vēlamies pāriet uz viduslaiku tiesību sistēmu pilnībā.

Apskatījuši vairākas domāšanas koncepta maiņas izraisītās sekas tiesību izpratnē, pievērsīsimies citiem cēloņiem, kas veicinājuši izmaiņas modernisma tiesību sistēmā.

Viens no šiem cēloņiem ir bipolārās pasaules sabrukums, kas vismaz daļā Eiropas kultūras sistēmas valstu bija liberālisma garants un motivācija indivīda brīvību pieaugumam. Nevar noliegt, ka, pastāvot bipolārai politiskai telpai, kapitālistiskās Eiropas nometnē norisinājās rosība, ieviešot vienu sociālistisko institūtu pēc otra, turklāt vēl paralēli palielinot

²⁶² Samsons, Hermans. Deviņi atlasīti un labi pamatoti raganu sprediķi (1626). Grāmatā: *Ideju vēsture Latvijā: no pirmsākumiem līdz XIX gs. 90. gadiem* : antoloģija, 1. sēj., Rīga: Zvaigzne ABC, 1995, 64.lpp.

²⁶³ Delfi. Īslaicīgi aizturēts mācītājs, kura rīkotā Korāna dedzināšana izraisīja vardarbīgos protestus Afganistānā. [Publicēts 23.04.2011., skatīts 06.04.2012.] Pieejams: <http://www.delfi.lv/news/world/other/islaicigi-aizturets-macitajs-kura-rikota-korana-dedzinasana-izraisija-var darbigos-protestus-afganistana.d?id=38154781>

²⁶⁴ WFTV. 11-Year-Old Arrested For Using Rubber Band Gun. [Publicēts 06.06.2007., skatīts 06.04.2012.] Pieejams: <http://www.wftv.com/news/news/11-year-old-arrested-for-using-rubber-band-gun/nFB4r/>

jau tā lielo indivīda brīvību apjomu. Taču, kā norāda britu diplomāts Roberts Kūpers (*Robert Cooper*), 1989.gada notikumu rezultātā spēku līdzsvaru sistēma Eiropā pati par sevi beidza pastāvēt, tā vietā nākot arvien lielākai savstarpējai atkarībai²⁶⁵, kas, kā min Kūpers, varētu būt veiksmīgs priekšnoteikums miera uzturēšanai reģiona iekšienē²⁶⁶, taču negatīvā puse šāda starptautiska spēku līdzsvara zudumam ir tāda, ka tas izraisa arī viedokļu un ideoloģiju līdzsvara zudumu, tā vietā ienākot vienai homogēnai ideoloģijai visā reģionā. Šis viedokļu jeb akceptēto metanaratīvu homogēnisms arvien palielinās arī Eiropas Savienībā, līdz ar tās kompetenču palielināšanos un arvien lielāko tiesību harmonizāciju. Ir zudusi ideoloģiju (metanarratīvu, akceptēto pasaules interpretāciju) cīņa un konkurence, kas ļauj ātri pamanīt vājās vietas un trūkumus konkurējošajā stāstā, un tādējādi ļauj to uzlabot un trūkumus novērst. Pārfrāzējot modernistu Kantu, var teikt, ka progresa virzītājspēks ir viedokļu antagonisms sabiedrībā,²⁶⁷ bet homogēnā sistēmā šāds antagonisma un skatījuma no *otras puses* iztrūkst.

Tāpat, lai arī ar atrunām, varētu apgalvot, ka pati Varšavas bloka valstu pastāvēšana bija spēcīgs stimulants un sava veida katalizators Eiropas modernisma attīstībā, jo PSRS tiesību sistēma (ja neskaita sociālā konstruktīvisma ceļā radušos uzsvāra pārlikšanu no individuālā uz kolektīvā vērtību), bija viena no modernākajām (modernisma izpratnē) pasaulē. Sociālisma tiesības nesaudzīgi un pilnā mērā „*eliminēja no atbilstošo filozofisko spriedumu struktūrām*” gan „*transcendentāli dievišķo saprātu*”²⁶⁸, gan visus dievišķās morāles elementus, atsevišķus no tiem aizstājot ar jaundarinātiem sociālās morāles substitūtiem, taču no atsevišķiem elementiem atsakoties pilnībā, piemēram, izskaužot no likumdošanas jebkādas atsauces uz pārdabisko vai atsakoties no sievietes nevienlīdzības ar vīrieti izglītības iegūšanā vai profesijas izvēlē, atkarības vai pakļautības radnieku gribai vai izvēlei, kā arī no kaitīgām vai aprobežojošām sekām, kuras varētu radīt sievietes ģimenes stāvoklis.

Saistībā ar to varētu pat minēt, vai tāds fundamentāls institūts kā sieviešu balsstiesības būtu ieviests visā Eiropā, ja zināms, ka Šveicē tas nebija ieviests vēl 1971. gadā, bet Francijā kapitālisti to atņēma tūlīt pēc Lielās franču revolūcijas un atdeva tikai 1944. gadā pēc spēcīga PSRS un ASV spiediena.

Taču līdz ar PSRS sabrukumu zuda gan iemesls varas garantēto indivīda tiesību pieaugumam (parādīt liberālisma nometnes pievilcību), gan arī pretspars tradicionālās morāles ienākšanai likumdošanā.

---

²⁶⁵ Cooper, Robert. *The post-modern state and the world order*. (Demos, 2000), p.7. Pieejams: <http://www.demos.co.uk/files/postmodernstate.pdf?1240939425>

²⁶⁶ Turpat, p.34-35.

²⁶⁷ Kants, Imanuels. *Kas ir apgaismība?* Tulk. Igors Šuvajevs. Rīga : Zvaigzne ABC, [200X], 25. lpp

²⁶⁸ Skat.modernisma definīciju 11.lpp.

Kā vēl vienu iemeslu indivīda tiesību revīzijai var minēt šobrīd notiekošās pārmaiņas ekonomisko labumu un līdz ar to politikās ietekmes dalījumā visā pasaulē. Valstis, kas atrodas ārpus modernisma sistēmas vai pārņēmušas tikai tos tā elementus, kas attiecas uz ražošanas efektivizāciju (Indija, Brazīlija, Dienvidaustrumāzijas reģiona u.c. valstis) sasniedz arvien augstāku ekonomisku izaugsmi un arvien vairāk piedalās globālās un reģionālās politikas veidošanā. Tādējādi, ja, piemēram, tradicionālo valstu veiksmīgas lobēšanas rezultātā ANO notiktu demokrātisks balsojums par kādu modernisma elementu izslēgšanu no Vispārējās cilvēktiesību deklarācijas, ļoti iespējams, ka šobrīd tajā balsu pārsvaru gūtu tradicionālisma reģioni, tādējādi mainot oficiālos vērtību uzstādījumus arī Eiropas kultūras sistēmā.

Var secināt, ka indivīda tiesību regulējums palielinās, jo tiesības kļūst arvien fragmentārākas, zaudējot kopsakarībās balstīto iekšējo loģiku. Netiek reflektēts, kādas konsekvences attiecīgas normas iekļaušana tiesībās rada, vai apzināts, ka parasti morāles normu iekļaušana rada sistēmisku tiesību defektu, kas eskalē un maina izpratni par tiesībām un likumdošanas normām vispār, kolīdz fragmentārisms un citas (nemoderisma) paradigmas elementu tiesībās kļūst vairāk. Postmodernā sabiedrība savukārt vispārējās tekstu relativitātes un tolerances apstākļos šādai ārēju elementu ienākšanai arī ideoloģiski nav spējīga pretoties.

Tādējādi var secināt, ka izmaiņas domāšanā, pilnīgi relativizējot jebkādu pasaules nolāstījumu un reizē kritizējot modernisma metanaratīvu pareizību, tiem pretstatā liekot marginālu grupu naratīvus, iziet ārpus akadēmiskās filozofijas diskursa un maina tiesību un politikas telpu, ienāk tiesību jaunradē un līdz ar to mūsu ikdienas domāšanā. Šādas izmaiņas veicina arī bipolarās pasaules telpas izzušana, kuras pastāvēšana pati par sevi lielā mērā bija modernisma garants tiesību veidošanā.

Savukārt šobrīd tiesības kļūst atvērtas nemitīgai fragmentārai revīzijai, kas gan izraisa nestabilitāti dzīves telpu sakārtojošās vērtībās, gan prasa lielu sabiedrības locekļu elastību, spiežot pielāgoties strauji mainīgajiem pareizuma priekšstatiem. Šāds stabilitātes zudums var būt priekšnoteikums sabiedrības izveidei, kur liela daļa tās locekļu dzīvo nemitīgās bailēs un nedrošībā, un sāk uzskatīt, ka vara spēj spriest daudz labāk par viņiem pašiem, jo viņu uzskati un zināšanas jau atkal nesakrīt ar mainīto oficiālo pareizuma priekšstatu. Tas savukārt veicina arvien lielāku nepieciešamību atbildību un riskus pārnest no indivīda uz kolektīva un valsts pleciem.

Tomēr, lai mūsdienu sabiedrība nākotnē nepārvērstos tādā, kur katru tās locekli, lietojot Hermana Samsona piemēru, var sadedzināt uz sārta par āboliņa lapas nolikšanu aizliegtā veidā un vietā, ir svarīgi konsekventi ievērot modernisma tiesību uzstādījumu, ka nevienu nevar sodīt par morālu kaitējumu, t.i., tādu kaitējumu, kas nav tieši izraisīts, un nav reāli,

taustāmi pierādāmas tā sekas un to (zinātniski akceptējama) cēloņsakarība ar izdarītāja darbībām.

3.2. Globālās darījumu telpas nostiprināšanās un patērētāju sabiedrības morāle

Izmaiņas indivīda tiesībās lielā mērā var saistīt arī ar sekām, kas izriet no kapitālisma straujās globalizācijas, un Eiropas kultūras sistēmas valstīs izveidojušos patērētāju sabiedrību, kā ietekmē mainās vērtības un arī vairāki fundamentāli sabiedrības institūti. Patērētāju sabiedrību definē tās kopējais mērķis pēc iespējas vairāk un efektīvāk patērēt, kā arī izpratne par kolektīvā progresa un individuālās laimes pieaugumu tieši proporcionāli patērēšanas apjomam.²⁶⁹

Tāpēc dominējošais skatījums uz mūsdienu Eiropu kā visu liberālo tiesību spektru garantu (ar humānismu priekšgalā) ir nepilnīgs, jo nesatur būtisku elementu, kas ir universāls visiem modernisma kultūras sistēmas elementiem. Dažādu iemeslu dēļ atklāti nenosaukts paliek modernisma tiesību jaunrades gala mērķis – patērētāju sabiedrības konstruēšana ar gluži saprotamu un racionālu mērķi – patērēt pēc iespējas vairāk un labāk. Tāpat nevar izbrīnīt fakts, kāpēc modernisma kultūrā šāds, it kā visai piezemēts, mērķis ir izveidojies, jo atbilstoši sākotnējai definīcijai „...*eliminējot no atbilstošo filozofisko spriedumu struktūrām transcendentāli dievišķo saprātu...*”²⁷⁰ patiesībā nekāda cita grupas mērķa izvēle nemaz neatliek.

Tas arī ir visu Eiropas modernisma darināto doktrīnu – klasiskā liberālisma, marksisma, komunisma, sociālisma, nacionālsociālisma u.c. – svarīgais vienojošais serdenis, kas pēc savas būtības ir gluži vienkārša patērēšanas sistēmas uzlabošanas izstrāde un ieviešana.

---

²⁶⁹ *Patērētāju sabiedrība* šajā darbā tiek lietota tādā izpratnē, kādu to ieviesis sociologs un psihoanalītiķis Ēriks Fromms (*Erich Fromm*). Jēdziens raksturo tādu sociālo attiecību kopumu, kas orientēts uz individuālā patēriņa principu. Fromms uzskata, ka modernā sabiedrība radījusi jaunu cilvēka identitātes tipu, *homo consumens*, kura galvenā interese ir patērēt. (Skat., piemēram, Fromm, Erich. *On being human*. London: Continuum, 1997, 180 p.)

Kā patērētāju sabiedrību raksturojošais faktors bieži tiek minēta masveidīga materiālu labumu patērēšana. Patērētāju sabiedrība izveidojas dinamiskas zinātnes attīstības rezultātā, strauji pieaugot preču apjomam un tādējādi samazinoties preču izmaksām, kas savukārt rada arvien lielāku pievienotās vērtības daudzumu arvien lielākam šajā sistēmā iesaistītam cilvēku skaitam. Tādējādi arvien samazinās laiks, kas nepieciešams vitālo vajadzību apmierināšanai un arvien vairāk izbrīvības laiks materiālu labumu baudīšanai.

Patērētāju sabiedrība sadzīvīskā izpratnē bieži vien nepamatoti šauri tiek uztverta kā kapitālistisku ražošanas attiecību produkts un kā atsevišķu lietu patērēšanas konveijers. Taču pēc Fromma uzskatiem patērētāju sabiedrības jēdziens būtu jāsaprot daudz plašāk: „*Visas lietas un gandrīz ikviens cilvēks ir „izlikts pārdošanai”.* *Ne tikai preces un pakalpojumi, bet arī idejas, māksla, grāmatas, personas, pārliecības, sajūtas, smaidi – tie visi ir tikuši pārvērsti precēs. Un tāpat ir ar visu cilvēcisko, ar visām cilvēka īpašībām un spējām.*” (Autores tulkojums no: Fromm, Erich. *On being human*. London: Continuum, 1997, p. 38-39.)

Tādējādi šodienas kontekstā ar patērētāju sabiedrību var saprast ļaužu kopumu, kuram ir līdzekļi un brīvs laiks, lai modelētu dzīvesveidu un vērtības pēc iespējas atbilstoši saviem priekšstatiem par labu un patīkamu lietu patērēšanu. Turklāt ar lietām šeit jāsaprot *lietas* ne tikai sadzīvīskā, bet arī Fromma aprakstītajā nozīmē, savukārt ar patērēšanu nevajadzētu saprast vienīgi *patērējamās lietas* Romiešu lietu tiesību izpratnē.

²⁷⁰ Skat. modernisma definīciju 11. lpp.

Un, lai arī šodien pārsvarā visas šīs *variablās* doktrīnas (atskaitot klasisko liberālismu un vēl dažas citos reģionos) ir salīdzinoši neaktīvas, tad tomēr galvenais modernisma (un, protams, Eiropas) mērķis laikam ejot, šķiet, saglabājies visai nemainīgs.

Ja mēs strikti šodien prasītu, kas ir Eiropas paradigma, kāds ir Eiropas modernisms tagad vai, ko mēs sagaidām no Eiropas Savienības, tad laikam jau godīgā atbildē nevarētu teikt, ka mēs sagaidām vairāk brīvības, vairāk cilvēktiesību, vairāk racionālisma, vairāk nacionālo interešu vai, galu galā, vairāk morāles un taisnīguma. Mēs vienkārši gribam vairāk patērēt, ko arī sagaidām no atrašanās Eiropas Savienības politiskajā sistēmā.

Līdz ar to svarīgākā un skaidri definētā Eiropas kultūras sistēmas un arī Eiropas Savienības un jēga un būtība ir patērētāju sabiedrības stiprināšana un ikviena iesaistītā subjekta intensīvākas patērēšanas veicināšana, vienlaikus arī manifestējot galveno patērētāju – indivīdu – kā patērēšanas pienākuma cēloni un patērēšanas tiesību jaunrades pilnvardevēju vienā personā.

Taču līdz ar tirgus spēka nostiprināšanos, tas ātri ir aptvēris visas dzīves jomas un arī visu kultūras produkcijas apjomu, padarot visu par patēriņa priekšmetu. Ne tikai informācija, izglītība, morāle, cilvēka ķermenis, veselība vai ekoloģija, bet pat cilvēka tiesības kļūst par patēriņa priekšmetu un tirgu regulējošu faktoru. Cilvēktiesību ievērošana tādējādi bieži atkāpjas efektivizācijas un peļņas priekšā, piemēram, šī darba otrajā nodaļā aprakstītajos gadījumos par pirkstu nospiedumu kontroles ieviešanu skolās vai automatizētu sodu uzlikšanu²⁷¹ to ieviešanas motivācija ir pēc iespējas lielākas efektivitātes panākšana gan izmaksu, gan risku samazinājumā. Cēloņsakarīgi mainās arī pati cilvēktiesību izpratne, ekonomiskajām un sociālajām tiesībām gūstot prioritāti pār pirmās paaudzes (ASV Konstitūcijā un Francijas Cilvēka un pilsoņa tiesību deklarācijā ierakstītajām) cilvēktiesībām, kas garantēja indivīda autonomiju un brīvības, bet risku uzņemšanos (par ko būs runa vēlāk) pārlietot no indivīda uz valsts pleciem, tādējādi samazinot indivīda rīcībspēju.

Modernisma kritiķi Horkheimers un Adorno apraksta šo likumsakarīgo indivīda autonomijas zudumu līdz ar ražošanas efektivizācijas pieaugumu: „*Saimnieciskās produktivitātes kāpināšana, radīdama noteikumus taisnīgākas pasaules tapšanai, reizē piešķir tehniskajam aparātam un tām grupām, kuru rīcībā šis aparāts atrodas, nesamērīgu pārākumu pār visām citām iedzīvotāju grupām. Individuālais tiek pilnībā anulēts iepretim ekonomiskajiem spēkiem. [..] Kamēr atsevišķais indivīds pazūd apkalpojošā aparāta priekšā,*

---

²⁷¹ Skat.piemērus šī darba 33. un 71. lpp.

šis aparāts viņu apgādā labāk nekā jebkad iepriekš. Šādā netaisnīgā situācijā masas bezspēcība un vadāmība pieaug līdz ar tai atvēlēto preču daudzumu.”²⁷²

Kā vēl vienu indivīda tiesību redukcijas cēloni var minēt cilvēces aizmirstās zināšanas par apgaismību un pirmās paaudzes cilvēktiesību nozīmi. Kā norāda Horkheimers un Adorno, „brīvība sabiedrībā nav šķirama no apgaismojošās domāšanas [...]. Kamēr progresa destruktīvo elementu pārdomāšana tiek atstāta ienaidnieku ziņā, tikmēr akli pragmatizētā domāšana zaudē savu atceļojošo raksturu un līdz ar to saikni ar patiesību. Tehnoloģiski uzaudzināto masu mīklainā gatavība ļauties kura katra despotisma valdzinājumam, tās pašnāvnieciskā līdzība ar tautisko paranoju – viss šis neapjēgtais neprāts apliecina mūsdienās valdošo teorētiskās izpratnes vājumu.”²⁷³

Teiktais nav zaudējis aktualitāti arī šodien, kad brīvības tiek uztvertas par tik pašsaprotamām, ka, šķiet, tās nav iespējams atņemt, un tādēļ nemaz nav jāsargā. To, vai vara ievēro indivīda brīvības, vairs nav katru dienu jāpārbauda, par tām nav jācīnās (un diez vai uz mierīgu patērēšanu orientētais sabiedrības vairākums to vispār vairs spētu darīt), līdz ar to brīvību samazināšanās vispār gandrīz netiek pamanīta.

Šāds refleksijas trūkums ir skaidrojams arī ar izglītības kļūšanu par patēriņa precī un sērijveida ražošanas priekšmetu. Līdz ar sērijveida ražošanas globālo attīstību, kas preces padarījusi neekskluzīvas un viegli pieejamas, arī izglītība kļuvusi tāda pati, reizē būtiski ciešot tās kvalitātei. Tāpat kā sarežģītas un augsti kvalitatīvas lietas nav iespējams saražot sērijveidā, arī sērijveida augstskolās nav iespējama fundamentāla izglītības kvalitāte. Augstākā izglītība, kas no pieciem vai sešiem gadiem saīsināta līdz trim, tagad sniedz tikai noteiktas darba tirgum pielāgotas efektivizētas zināšanas noteiktā nozarē, atmetot dažādas neefektīvas lietas, sākot no latīņu valodas apguves līdz Romiešu tiesību, kas ir fundamentāls modernisma tiesību pamats, apguvei jurisprudences studijās vai pašas apgūstamās zinātnes leģitimitātei (filozofijas vēstures apguvei). Tādējādi, ja dāņu rakstniece Kārena Bliksena (*Karen Blixen*) 20.gadsimta vidū varēja teikt „*es patiesībā esmu trīs tūkstošus gadus veca un esmu pusdienojusi ar Sokrātu*”²⁷⁴, tad mūsdienu sabiedrība kopumā nav *vecāka* par pēdējiem desmit, divdesmit gadiem tādā nozīmē, ka tā nedz reflektē pagājušo laiku, nedz arī to, kurā pati dzīvo, un līdz ar to lielā mērā ir pazudusi tās spēja skatīt tekstus kopsakarībās un cēloņsakarībās. Tādējādi arī *efektīvi izglītojamajam* ierēdnim, kas veic tiesību aktu jaunradi, zūd spēja pamanīt kādas jaunas

²⁷² Horkheimers, Makss, Teodors V. Adorno. *Apgaismības dialektika. Filosofiski fragmenti*. Rīga: Laikmetīgās mākslas centrs, 2009, 17.-18.lpp.

²⁷³ Turpat, 16.lpp.

²⁷⁴ Walter, Eugene. Isak Dinesen, The Art of Fiction. [interview] *The Paris Review*. Autumn 1956, No. 14. [Skatīts 06.04.2012.] Pieejams: <http://www.theparisreview.org/interviews/4911/the-art-of-fiction-no-14-isak-dinesen>

tiesību normas nesistēmiskumu, jo trūkst priekšstata par attiecīgo sistēmu (modernismu), kurā normai būtu jāiekļaujas.

Cits patērētāju sabiedrības fenomens ir tiesību normu atvēršana tūlītējai rediģēšanai, lai izpildītu sabiedrības pasūtījumu. Šeit jāpiebilst, ka mūsdienās sabiedrības pasūtījums vienmēr ir orientēts uz kādu tiesību ierobežošanu citiem sabiedrības locekļiem (nevis sev pašam) *cēlu mērķu vārdā*. Tas ir vērsts galvenokārt uz to, lai samazināt risku kādai citai personai nodarīt sev kaitējumu vai mēģināt izslēgt kaitējuma nodarīšanu vispār, un pamatojot to ar citu personu nepietiekamu rīcībspēju. Kaut gan demokrātiskā sabiedrībā šāda rīcība ir iespējama, tā nebūt nav leģitīma, jo arī sabiedrības grupai ir aizliegts pieņemt lēmumu par kāda indivīda suverenitātes ierobežošanu šī indivīda vietā (taču šeit neiet runa par indivīda tiesību ierobežošanu, ja ir noticis delikts).

Vēl viena sabiedrības pasūtījuma elementa ienākšana vērojama politikā, kas arī tiek uztverta kā tirgus process. Vēlēšanas jau ir kļuvušas par patēriņa priekšmetu un garantu, nevis ideālu uzstādījumu, vēlētājiem pieprasot tūlītēju, labāku patērēšanu, ko vara arī mēģina ieviest bez priekšstata par sekām, ko attiecīgie likuma grozījumi varētu izraisīt.

Varētu šķist, ka pēc definīcijas sekulārajā patērētāju sabiedrībā būtu grūti izskaidrot arvien lielāku morāles ienākšanu tiesībās, taču sabiedrība, kuras galvenā vērtība ir arvien vairāk patērēt un kurā jebkādas morāles un teksti ir padarīti par relatīviem, nav spējīga pretoties tradicionālo morāļu spiedienam. Kolīdz viss kļūst par precī un vairs nepastāv ticamu metanaratīvu (ētikas ideālu), kā ietvaros dzīvot, indivīdam pašam jāmeklē sava morāle vai dzīves jēga. Taču līdz ar likumdošanas fragmentārismu spēcīgāku sabiedrības grupu (piemēram, fundamentālo kristiešu) morāles vairs netiek lietotas tikai indivīdu privātajā telpā, bet ienāk arī tiesību regulējumā.²⁷⁵ Attiecībā uz to britu tiesību teorētiķis Kostass Dozinass (*Costas Douzinas*) min, ka šobrīd „*likumdošana tiek aplūkota kā aizvietojums neesošajai ētikai, kas arī nodrošina morāles klātesamību tiesībās*”.²⁷⁶

Tāpat arī šobrīd, kad apgaismības teksts par brīvību un izglītības vērtību kļuvis relatīvs, vērojams arī pašu brīvības ideālu zudums lielā daļā sabiedrības. Viena no patērētāju sabiedrības pazīmēm ir tās pasionārisma trūkums, un visdrīzāk, ja arī šodien kāds vēl pamana indivīda brīvību samazināšanos, cīnīties pret to diez vai kāds vairs ir gatavs, jo par brīvībām svarīgāka šķiet varas sniegtā iespēja daudz un labi patērēt. Tādējādi rodas šaubas, vai par vērtīgu vēl tiek uzskatīts romantiskais ANO Cilvēktiesību deklarācijas preambulas mērķis, ka

---

²⁷⁵ Farber, Daniel, Suzanna Sherry. *Beyond All Reason: The Radical Assault on Truth in American Law*. New York : Oxford University Press, 1997, p.15-16.

²⁷⁶ Autores tulkojums no: *The Cambridge Companion to Postmodernism*. Steven Connor, ed., Cambridge University Press, 2004, p.210.

„cilvēku viskarstākā vēlme ir radīt tādu pasauli, kurā valdītu vārda un domas brīvība un kurā cilvēki būtu brīvi no bailēm [...]”²⁷⁷.

Tajā pašā laikā globalizētais tirgus pats par sevi veicina ideju un līdz ar to tiesību nestabilitāti un fluktuāciju. Jaunu aktualitāti atguvis Kārļa Marksa teiktais: „Buržuāzija nevar eksistēt, nemitīgi neizraisot apvērsumus ražošanas rīkos, tātad nerevolucionizējot ražošanas attiecības un līdz ar to arī visas sabiedriskās attiecības. [...] Nemitīgi apvērsumi ražošanā, nepārtraukta visu sabiedrisko attiecību satricināšana, mūžīga nedrošība un kustība atšķir buržuāzijas [šodien mēs teiktu liberālisma – L.K.] laikmetu no visiem iepriekšējiem laikmetiem. Visas sastingušās, ierūsējušās attiecības līdz ar tās pavadošiem, gadsimtu svētītiem priekšstatiem un uzskatiem jūk, visas jaunnodibinātās noveco, iekām tās paspēj sastingt.”²⁷⁸ Jauniem apstākļiem tiek nemitīgi pielāgotas jaunas tiesības, izraisot milzīgu fragmentāciju un nedrošības sajūtu. Piemēram, Latvijas Krimināllikums pēdējo desmit gadu laikā labots vairāk kā četrdesmit reizi²⁷⁹. Vairs nav iespējams paļauties uz stabilām vērtībām un tiesību kontinuitāti, oficiāli akceptētā morāle mainās nepārtraukti, liekot indivīdiem nemitīgi tai pielāgoties.

Vēl viens iemesls indivīda tiesību un rīcībspējas samazināšanai ir mūsdienu sabiedrībā vērojamā parādība pārlīkt individuālos riskus uz kolektīvo atbildību. Šo fenomenu vairākos pētījumos ir aprakstījuši britu antropoloģe Mērija Duglasa (*Mary Douglas*) amerikāņu politologs Ārons Vildavskis (*Aaron Wildavsky*)²⁸⁰. Viņi iedala sabiedrības organizācijas formas pēc to kontroles līmeņa pār indivīdiem, sākot no tādām, kur tiek īstenota liela kolektīva (valsts) kontrole un atbildība, līdz tādām, kur riskus uzņemas paši indivīdi un valsts neiejaucas indivīdu darbību regulējumā.²⁸¹ Piemēram, sabiedrībā, kur riskus uzņemas indivīdi, tiek uzskatīts, ka izvēle uzņemt risku individuālās darbībā ir paša indivīda rokās (piemēram, peldēties bīstamā vietā, ēst neveselīgu pārtiku vai pārmērīgi lietot alkoholu). Savukārt sabiedrībā, kur individuālo risku novēršana tiek pārnesta no indivīda uz valsti, vara ir atbildīga par individuālo risku samazinājumu (attiecīgi aizliedzot peldēties bīstamās vietās, aizliedzot noteiktās vietās iegādāties neveselīgu pārtiku vai ierobežojot iespējas nopirkt vai lietot alkoholu noteiktās vietās vai diennaksts stundās). Duglasa un Vildavskis sabiedrības

²⁷⁷ ANO Vispārējā cilvēktiesību deklarācija. [Pieņemta 10.12.1948.], preambula. [Skatīts 25.03.2012.] Pieejams: http://www.tiesibsargs.lv/lat/tiesibu_akti/ano_dokumenti/?doc=49

²⁷⁸ Markss, Kārlis, Frīdrihs Engelss. *Komunistiskās partijas manifesti*. [Skatīts 06.04.2012.] Pieejams: http://www.satori.lv/raksts/2314/Karlis_Markss_Fridrihs_Engelss/Komunistiskas_partija

²⁷⁹ Krimināllikums: LR likums. [Stājas spēkā 01.04.1999.] [Skatīts 06.04.2012.] Pieejams: http://www.likumi.lv/doc.php?id=88966&version_date=01.01.2012

²⁸⁰ Skat., piemēram, Douglas, Mary. Aaron Wildavsky, *Risk and Culture: An essay on the selection of technical and environmental dangers*. Berkeley: University of California Press, 1982, 221 p.

²⁸¹ Douglas, Mary. Aaron Wildavsky, *Risk and Culture: An essay on the selection of technical and environmental dangers*. Berkeley: University of California Press, 1982, p. 174-176.

formu, kur riskus uzņemas indivīds, uzskata par egalitārāku kā to, kur atbildība ir valsts rokās.²⁸²

Kā sabiedrību, kur pilsoņi no riskiem aizsargā paši sevi, jo valsts uzskata, ka tā ir pilsoņu suverenitātes izpausme, abi pētnieki min ASV līdz Lielajai depresijai 20.gadsimta trīsdesmitajos gados.²⁸³ Pēc tās gan ASV, gan vēlāk citās Eiropas kultūras sistēmas valstīs notiek strauja orientācija uz sabiedrību, kur par riskiem nav atbildīgs indivīds, bet tos uzņemas valsts vai kolektīvs. Vildavskis min, ka tiesību praksē šā pārorientācija pirmo reizi izpaudās ar precedentu tiesas prāvu *Escola v. Coca Cola*²⁸⁴, kurā kaitējums par saplīsušas *Coca Cola* pudeles izraisītu traumu kādai personai tika pasludināts par uzņēmuma *Coca Cola* atbildību,²⁸⁵ tādējādi individuālo risku pārliekot uz kolektīvo atbildību.

Konsekvence, ko izraisa aprakstītā atbildības pārņemšana, izraisa gan tiesību regulējuma pastarpināšanu ar mērķi samazināt riskus, gan šī darba otrajā nodaļā aprakstītās izmaiņas priekšstatā par indivīda spriestspēju. Savukārt dzīves telpas pārliekta normatīvizācija, atņemot indivīdam izvēles brīvību, veicina indivīda bailes un nespēju izvēli izdarīt. Tādējādi varas paternālā uzraudzība pār indivīdu un viņa drošību nepieciešama arvien vairāk, veidojot tādu kā apburto loku, kur, samazinoties spriestspējai, ir nepieciešama arvien lielāka risku novēršana.

Ar varas vēlmi izskaust iespējamus individuālos riskus var izskaidrot arī iepriekš darbā aprakstīto jēdziena *drošība* izpratnes maiņu. Vara cenšas izskaust arvien vairāk iespējamus riskus indivīda drošības jomā, taču Vildavskis izvirza pārliecinošu teoriju, ka visus riskus paredzēt un izskaust nekad nav iespējams, bet drošības līdzekļu pastiprināšana pēc kādas noteiktas kritiskās robežas izraisa pašas drošības pavājināšanos un drošības risku pieaugumu.²⁸⁶ Mūsdienu sabiedrībā šo paradoksu var novērot kā arvien lielāku vispārējas neuzticības un nedrošības sajūtas pavairošanos un labas ticības principa zudumu tiesībās.

Apkopjot šajā apakšnodaļā aprakstītos indivīda tiesību samazinājuma cēloņus var secināt, ka indivīda tiesību revīzijā liela nozīme ir globālās ražošanas un tirgus eskalācijai, kas prasa tiesības nemitīgi pielāgot strauji mainīgiem apstākļiem un globālo spēlētāju interesēm, bet to nav iespējams veikt, saglabājot vienotu, iekšēji loģisku tiesību sistēmas struktūru un tiesību kontinuitāti. Jebkura lieta, process vai ideja tiek vērtēti pēc to efektivitātes un atbilstības tirgus apstākļiem, ieskaitot indivīda tiesības, izglītību un indivīda dzīves telpu.

---

²⁸² Douglas, Mary. Aaron Wildavsky, *Risk and Culture: An essay on the selection of technical and environmental dangers*. Berkeley: University of California Press, 1982, p. 174.-190.

²⁸³ Turpat, p. 170.

²⁸⁴ *Escola v. Coca-Cola Bottling Co.*, 24 Cal.2d 453, 150 P.2d 436 (1944). [Skatīts 30.04.2012.] Pieejams: <http://online.ceb.com/calcases/C2/24C2d453.htm>

²⁸⁵ Wildavsky, Aaron, Daniel Polisar. From Individual to System Blame: A Cultural Analysis of Historical Change in the Law of Torts. *Journal of Policy History*, 1 (1989)., p.140.

²⁸⁶ Wildavsky, Aaron. *Searching for Safety*. [USA] Transaction Books. 1988, p.169.-183.

Izglītības kļūšana par patēriņa priekšmetu līdz ar dzīves telpas pastiprinātu normativizāciju noved pie reducētas indivīda tiesību izpratnes un indivīda nespējas uzņemties atbildību par savu rīcību, noveļot izvēles izdarīšanu uz kāda varas oficiāli akceptēta, gudrāka subjekta pleciem. Savukārt patērētāju sabiedrības pasionārisma trūkums un tekstu relativitātes apziņa ļauj likumdošanā ienākt fragmentāram morāles regulējumam.

3.3. Vērtību regulējums vairāku kultūras sistēmu pastāvēšanai vienā ģeopolitiskā telpā

Līdz ar straujo imigrācijas pieaugumu Eiropā pēc Otrā pasaules kara, kas neplānoti rādīja permanentas izmaiņas pārsvarā monokulturālajā, modernisma ietvaros dzīvojošajā Eiropas sabiedrībā²⁸⁷, arvien lielāka nozīme tiek pievērsta tiesiskajam regulējumam, kas no vienas puses nodrošinātu multikulturālisma līdztiesīgu pastāvēšanu, bet no otras puses multikulturālisma izpausmes ierobežotu Eiropas apgaismības vērtību akceptētājās robežās. Kā noprotams, jau abu šo mērķu līdzāspastāvēšanā redzama loģiska pretruna un to savstarpējā nesaderība, kas izraisa negaidītas izmaiņas arī indivīda tiesību regulējumā.

Pirmā pieeja, kas izpaužas kā ārpusmodernisma vērtību tolerance (tekstu relativitāte), akceptē katras kultūras sistēmas vērtīgumu un tiesības pastāvēt, un cenšas iespējamās kultūru vērtību sadursmes izraisītos konfliktus mazināt, mēģinot izslēgt no publiskās telpas jebkādas elementus, kas varētu aizvainot citas kultūras pārstāvjus.²⁸⁸ Tādējādi modernisma vērtības tiek pasludinātas par tikpat relatīvām kā jebkuru citu kultūras sistēmu vērtības. Ieviešot šādu uz kultūru konfliktu mazināšanu vērstu tiesību regulējumu tiek ņemts vērā, ka ārpusmodernisma kultūras sistēmas tekstu pareizību uztver daudz absolūtāk kā modernisms un to kritiku praktiski nepieļauj. Ja modernisma kritiskais prāts nemitīgi pārbauda un salīdzina vērtības, ironizē par (viņaprāt) muļķīgo, meklē racionālo un kritizē iracionālo, tad tradicionālās kultūras tieši šādā attieksmē saskata draudus savai pastāvēšanai. Tāpēc modernisma un nmodernisma kultūras līdztiesīgi blakus pastāvēt nemaz nevar jau pēc definīcijas, un varai ir jāizvēlas, vai nu ierobežot vienas kultūras sistēmas izpausmes, vai arī otras. Nav pārsteigums, ka mūsdienu Eiropā vara sliecas ierobežot tieši modernisma vērtības, sevišķi tā kritizējošo prātu, jo šāda ierobežošana ir politiski daudz efektīvāka metode nekā *citādības* izaicināšana. Šādi var izskaidrot gan regulējuma pastiprināšanos vārda brīvības jomā, gan *vērtīgo* tekstu regulējuma pieaugumu, kur „*valsts, lai neizaicinātu citādību, atsakās no individualitātes*

²⁸⁷ Hansen, Randal. Migration to Europe since 1945: Its History and its Lessons. *Political Quarterly*. Vol. 74, No. S1, 2003, p.25.

²⁸⁸ Berdņikovs, Andrejs, Gatis Puriņš, Uģis Šulcs. Tolerance versus sekulārisms? *Latvijas universitātes raksti*. 2005. Vol. 686. Politikas zinātne, 95-96.lpp.

pazīmēm publiskajā sfērā.”²⁸⁹ Taču ar šādu regulējumu tiek panākta nevis kultūras sistēmu līdztiesība, bet tikai to sadzīvošana ar zemāku konfliktu eskalācijas risku, un šādas sadzīvošanas sekas ir pamazām notiekošā atteikšanās no modernisma vērtībām (racionālā saprāta dominējošās lomas, individuālisma, sekulārisma un uzskatu brīvas paušanas) indivīda un varas attiecību regulējumā.

Otra pieeja multikulturālisma regulējumam ir citu kultūras sistēmu izvērtēšana no modernisma skatupunkta, un to kultūras elementu izslēgšana, kas nesaderas ar modernisma paradigmu, bet pārējo *citādo* elementu attiecināšana uz indivīda privāto dzīvi, attiecīgi tās (indivīda privātās telpas) ietvaros atļaujot neierobežotu rīcībspēju. Piemēram, holandiešu tiesību filozofs Pols Klitērs (*Paul Cliteur*) apgalvo, ka modernās kultūras vērtības ar sekulārisma un cilvēktiesību principiem priekšgalā ir pārākas par tradicionālo kultūru vērtībām, bet kultūru relatīvisms noved pie barbarisku paražu akceptēšanas. Kā šādas paražas Klitērs min sieviešu apspiešanu, homofobiju, antisemitismu un citas.²⁹⁰

Šāda pieeja bieži vien tiek gan saukta par diskriminējošu attiecībā pret citām kultūras sistēmām, jo tā pasludina modernisma vērtību prioritāti, gan tiek uzskatīta par politiski nevalīdu, jo bieži vien izraisa agresīvu citu kultūras sistēmu pārstāvju reakciju uz viņu vērtību kritiku.

Tomēr šobrīd Eiropā arvien vairāk nostiprinās atziņa, ka modernā un tradicionālā kultūra nevar mierīgi pastāvēt līdzās un centieni izveidot multikulturālu sabiedrību ir cietuši neveiksmi. Piemēram, Vācijas kanclere ir publiski paudusi, ka „*daudz kultūru sabiedrības koncepcija, kurā dažādu kultūru iedzīvotāji dzīvo laimīgi viens otram līdzās, reālajā dzīvē nedarbojas.*”²⁹¹

Tradicionālo kultūru spiediens ievērot viņu kultūras vērtības vienmēr ir stiprāks par uz mierīgu patērēšanu vērsto (post)modernistu vēlmi tam pretoties, un Eiropā parādās arvien lielāka tendence politikā izmantot kristietības potenciālu kā eiropiešu pierastā dzīvesstila aizsardzības garantu. Šo fenomenu un tā iespējamo attīstību apraksta vairāki Latvijas politologi:

Sekularizētā rietumu sabiedrība, saduroties ar bijušo koloniju “dumpi”, spiesta konstatēt, ka tā ir daudz mazāk spējīga pretoties draudiem kā ar reliģiju vai ideoloģiju bruņota sabiedrība. Šādā situācijā viens no reakcijas veidiem ir [...], kad valsts, lai

²⁸⁹ Berdņikovs, Andrejs, Gatis Puriņš, Uģis Šulcs. Tolerance versus sekulārisms? *Latvijas universitātes raksti*. 2005. Vol. 686. Politikas zinātne, 98.lpp.

²⁹⁰ Boening, Astrid. Euro-Islam – A Constructivist Idea or a Concept of the English School? *European Union Miami Analysis (EUMA)*, Vol. 4, No.12, 2007, p.3.

²⁹¹ Delfi. Merkele: centieni izveidot Vācijā multikulturālu sabiedrību cietuši neveiksmi. [Publicēts 17.10.2010., skatīts 06.04.2012.] Pieejams: <http://www.delfi.lv/news/world/other/merkele-centieni-izveidot-vacija-multikulturalu-sabiedribu-cietusi-neveiksmi.d?id=34670679>

*neizaicinātu citādību, atsakās no individualitātes pazīmēm publiskajā sfērā. Šādas reakcijas galīgā konsekvence būtu sabiedrības devesternizācija un publiskās vides absolūta sterilizācija. Otra galēja rietumu sabiedrības reakcija ir atgriešanās pie kristietības "saknēm", kas arī savā ziņā ir viens no devesternizācijas paveidiem un pielāgošanās tradicionālo sabiedrību reliģiskajiem fundamentālistiem, jo notiek atteikšanās no racionālisma, individuālisma un skepticisma.*²⁹²

Redzams, ka abos gadījumos varas rīcības sekas ir modernisma vērtību dekonstrukcija tiesībās, kas vai nu noved pie apjomīgas indivīda tiesību ierobežošanas publiskajā sfērā vai arī pie indivīda autonomijas un spriestspējas pasludināšanas par nevērtīgām *per se*.

Vēl viens ar kultūras sistēmu mijiedarbību saistīts indivīda tiesību revīzijas iemesls ir fenomens, ka līdz ar globalizāciju un milzīgu informācijas telpas atvērtību jebkuru rīcību iespējams tūlītēji dažādos veidos rezonēt visā pasaulē. Informācijas telpas atvērtība un viedokļu dažādība rada nemitīgu atšķirīgu vērtību sadursmi, ko vara cenšas novērst, mēģinot informācijas telpas saturu cenzēt.

Taču šādos liela atšķirīgas informācijas daudzuma nemitīgas mainības, interpretācijas sadursmju, reakciju un kontrreakciju apstākļos vērtību kolīzija un cīņa nav apturama, un, visticamāk, turpinās eskalēt. Kā norāda amerikāņu filozofe Seila Benhabiba (*Seyla Benhabib*): „*Patiesības transcendentālās garantijas ir mirušas; valodspēļu agonālajā cīņā nav samērojamības; nav lokālus diskursus pārsniedzību patiesības kritēriju, bet tikai nebeidzama lokālu naratīvu cīņa, sacenšoties vienam ar otru par leģitimitāti.*”²⁹³

Šādai tekstu cīņai pretoties vairs nav spējīgi ne tolerances un politikorektuma ierobežotie modernisti, ne arī vienaldzīgie postmodernisti, un tāpēc vienīgais paredzamais uzvarētājs naratīvu leģitimitātes cīņā ir ar absolūtām vērtībām bruņojies tradicionālists. Tādējādi, prognozējot indivīda tiesību turpmāko attīstības procesu Eiropā, diezgan ticami var pieņemt, ka tas ietvers arvien vairāk tradicionālisma elementu.

Apkopojot šajā apakšnodaļā aprakstīto var secināt, ka vairāku kultūras sistēmu pastāvēšana vienā ģeopolitiskā telpā pati par sevi izraisa vērtību konfliktus, kuru novēršanas mēģinājumi noved pie indivīda tiesību pārskatīšanas, reizē gan ierobežojot *citādā* tiesības, gan arī aizliedzot *citādo* kritizēt.

---

²⁹² Berdņikovs, Andrejs, Gatis Puriņš, Uģis Šulcs. Tolerance versus sekulārisms? *Latvijas universitātes raksti*. 2005. Vol. 686. Politikas zinātne, 98.lpp.

²⁹³ Autores tulkojums no: Benhabib, Seyla. *Situating the Self: Gender, Community and Postmodernism in Contemporary Ethics*. New York : Routledge, 1992, p. 209.

NOBEIGUMS

Darbā tika apskatītas indivīda un leģitīmās varas attiecības mūsdienu Eiropas kultūras sistēmā, vērtējot to atbilstību modernisma un apgaismības principiem par šo attiecību *jābūtību* jeb tiem derīgajiem un pieļaujamiem argumentiem, kurus modernisma uzstādījumu ietvaros drīkst izmantot indivīda dzīvi reglamentējošo tiesību normu radīšanā.

Darba ievadā tika pieņemts, ka sabiedrības apziņā joprojām savu vērtību un pareizību nav zaudējis oficiālais, valstu konstitūcijās un starptautiskajās konvencijās nostiprinātais stāsts par indivīdu kā pilnībā rīcībspējīgu un spriestspējīgu suverēnās varas avotu, kas sabiedriskā līguma ceļā veido noteiktas reglamentētas attiecības ar citiem indivīdiem, ieceļot pārvaldnieku (valsti) kā sabiedriskā līguma garantu un uzturētāju. Tā kā tiesību praksē tomēr daudzi varas rīcības piemēri nesakrīta ar šo oficiālo pareizības priekšstatu, tādējādi valstij daudzās jomās pārsniedzot tai dotās pilnvaras un atņemot indivīda brīvības un rīcībspēju, autore šī darba aktualitāti saskatīja tieši nepieciešamībā minētās nesakrītības izcelt un parādīt to neiekļaušanos pieļaujamajos modernisma argumentos indivīda un valsts attiecību veidošanā. Nolūks šādam *oficiālā* un *faktiskā* salīdzinājumam un analīzei bija ļaut pamanītās nesakrītības apspriest, tādējādi radot teorētisku pamatu nākotnes diskusijai par iespējām un veidiem, kā tās novērst.

Tomēr, pētot izmaiņas indivīda tiesību regulējumā, atklājās, ka arī pats priekšstats par indivīda un varas attiecībām un attiecīgi par indivīda tiesībām un rīcībspēju ir mainījies tik ļoti un fundamentāli, ka darbu drīzāk var uztvert kā vēsturisku ekskursu modernās Eiropas indivīda un valsts attiecību jābūtībā, tā aktualitāti saskatot informējošā (nevis situāciju uzlabojošā) kvalitātē un indivīda un valsts attiecību (un, kā izrādās, arī paša laikmeta un domāšanas) maiņas iespējamo cēloņu analīzē. Kā nozīmīgs blakussecinājums darba gaitā izvirzījās tēze, ka ne modernisms pats, ne modernisma cilvēktiesību vērtības mūsdienu apstākļos vairs nespēj sevi leģitimēt, un modernisms kā domāšanas paradigma Eiropā gan nacionālo un Eiropas Savienības tiesību veidošanā, gan citās jomās ir beidzies, tāpat kā, piemēram, līdz ar apgaismību beidzās viduslaiku kārtu, baznīcas un paražu tiesību leģitimitāte.

Tādējādi vēl lielākā mērā nekā sākotnēji gaidīts **ir apstiprinājusies pētījumā izvirzītā hipotēze**, ka mūsdienu Eiropas kultūras sistēmas valstīs ideoloģisku, sociālu un ekonomisku procesu rezultātā notiek ievērojamas izmaiņas vērtību priekšstatos, tajā skaitā priekšstatos, kas skar indivīda un varas attiecības, un notiekošās izmaiņas izpaužas kā indivīda tiesību regulējuma palielināšanās un valsts varas tiesību pieaugums.

Mūsdienu Eiropā indivīda un valsts attiecības tiek veidotas jau citu vērtību un doktrinālu uzstādījumu ietvaros, ko nosacīti var dēvēt par postmoderniem, ar to apzīmējot dažādu reģionālo uzskatu, tiesību fragmentārismu un tekstu relativitātes ietvaros operējošo indivīda apziņu jeb to, kā tiek veidots pretnostatījums *es* un *citi* un līdz ar to šī *es* un *citi* attiecību regulējums.

Būtiskākā izmaiņa, kas notikusi indivīda un valsts attiecībās, ir indivīda rīcībspējas un spriestspējas samazinājums tiesību doktrīnu uzstādījumos un attiecīgi valsts regulējošās lomas pieaugums, radot arvien lielāku nepieciešamu valstij funkcionēt kā individuālo risku mazinātājam. Šo jauno valsts lomu šobrīd praksē leģitimē tieši indivīda nespēja un arī nevēlēšanās uzņemt atbildību par individuālajiem riskiem, kā arī to oficiālā (ar likumdošanu nostiprinātā) pārlikšana uz kolektīvo atbildību. Valsts tiek uztverta ne tikai kā būtisks indivīda rīcības, bet arī attieksmes un pieļaujamo domu regulators – tā ir loma, ko sekulārā valsts iekārtā ekskluzīvi uzņēmas baznīca, bet šobrīd notiekošā arvien plašākā reliģijas un valsts mijiedarbība ļaut prognozēt arvien lielāku tradicionālo vērtību ienākšanu indivīda un valsts attiecību regulējumā nākotnē.

Iespējams, ka modernisma indivīda tiesību uzstādījumi arī vairs nespēj funkcionēt mūsdienu multikulturālajā Eiropas sabiedrībā, kurā tiek meklēti arvien jauni risinājumi, lai atšķirīgu kultūras sistēmu pārstāvji varētu mierīgi līdzāspastāvēt, neizraisot atšķirīgos uzskatos balstītu konfliktu eskalāciju. Laiks rādīs, vai šie jaunie risinājumi (publiskās vides pastiprināta sekularizācija, pastiprināta tolerance pret citu kultūras sistēmu vērtībām vai arī Eiropas tradicionālo reliģisko vērtību uzsvēršana) tiešām labāk funkcionēs kā dzīves vides harmonizētāji.

Lai arī modernisma uzstādījumi praksē vairs netiek uzskatīti par spējīgiem sevi leģitimēt, atvērts paliek būtisks jautājums – kā jauno tiesību uzstādījumu ietvaros deklarēt indivīda un valsts attiecības? Ja spēkā vairs nav tēze, ka vara pieder autonomiem, saprātīgiem un rīcībspējīgiem indivīdiem, kā tad vispār var leģitimēt valsts varas pilnvaras? Kā veidot indivīda un valsts attiecības ārpus klasiskā sabiedriskā līguma ietvariem? Uz šiem jautājumiem atbildes vajadzētu gaidīt no jauno postmoderno tiesību adeptiem. Tāpat turpmākiem pētījumiem tiek atvērts arī jautājums, kādas konsekvences indivīda un valsts attiecību maiņa un varas leģitimitātes trūkums radīs nākotnes sabiedrībā Eiropā un kā tas ietekmēs Eiropas Savienības attīstību.

SECINĀJUMI

1. Darbā ir noformulēts modernisma pazīmju kopums, kas palīdz izprast modernisma jēdzienu. Modernisms ir Eiropas kultūras attīstības stadija, kas attiecināma uz racionālu domāšanas modeli, kurā vienotā sistēmā tiek sakārtotas apgaismības periodā iegūtās zināšanas, kas vēlāk tiek pielietotas cilvēktiesības reglamentējošos dokumentos un valstu konstitūcijās. Modernismu definējošās pazīmes ir cilvēka autonomā, racionālā saprāta prioritāte, atteikšanās no transcendentālā kā argumentācijas pamata, pieļāvums par pasaules interpretāciju relativitāti un morāles plurālismu un sociālais konstruktīvisms attiecību veidošanā. Lai modernisma ietvaros leģitimētu indivīda un varas attiecības veidojošās tiesību normas, tām ir jāatbilst minētajām pazīmēm. Līdzšinējā zinātniskajā literatūrā šis pazīmju kopums atspoguļots fragmentāri, tādējādi neļaujot modernismu izmantot kā metodi dažādu sabiedrisku procesu analīzē.
2. Valsts un indivīda attiecību modeli modernismā veido autonomi, suverēni, spriestspējīgi un līdztiesīgi indivīdi, kas sabiedriskā līguma ceļā veido noteiktas reglamentētas attiecības ar citiem indivīdiem, ieceļot pārvaldnieku (valsti) kā sabiedriskā līguma garantu un uzturētāju. Modernisma ietvaros indivīdiem piemīt pilna rīcībspēja, izņemot gadījumos, kad tie kādu daļu no savām tiesībām nodevuši pašu izvēlētai pārvaldei kopīgās aizsardzības un labuma veicināšanai, un šīs tiesības vienmēr tiek nodotas tikai vismazākajā mērā un tik daudz, cik nepieciešams grupas dalībnieku vitālo interešu aizsardzībai. Līdz ar to modernismā valda pieņēmums, ka valstij jānodrošina sabiedriskā kārtība, bet tā nedrīkst iejaukties indivīda morāles un neatņemamo brīvību regulēšanā. Tomēr mūsdienās ir pamats apšaubīt sabiedriskā līguma piemērojamību šobrīd notiekošajā indivīda un valsts attiecību veidošanā.
3. Kā nepilnību (loģikas kļūdu) modernisma tiesību līdzšinējā teorētiskajā izpratnē var minēt atsauci modernisma paradigmas ietvaros esošu valstu konstitūcijās uz suverēno varu, kas pieder tautai vai kādai citai kopībai, jo no tā izriet, ka visa suverēnā vara jau pieder vairākumam grupas locekļu. Taču modernismā suverēnās varas nesējs nav grupa, bet indivīds. Tāpēc teorētiski būtu nepieciešams mainīt akcentus modernisma valstu juridiskajās sistēmās, norādot, ka suverēnā vara pieder ikvienam valstij piederīgam indivīdam un ka minētais indivīds to var vienmēr pielietot, ciktāl tas nepastarpināti neaprobežo citu tādu pašu indivīdu tādas pašas tiesības un šis aprobežojums noregulēts ar vairākuma lēmumu.
4. Fundamentāls valsts pilnvarojuma princips ir pilna indivīdu rīcībspēja, tomēr mūsdienās Eiropas kultūras sistēmas valstīs notikušas izmaiņas, kas attiecināmas uz

faktisko indivīda kā suverēnā tiesību subjekta rīcībspēju un tās reālo atļauto apjomu, un kas ļauj apšaubīt tēzi, ka patreizējais subjekts skaidri apzinās un spēj vadīt sevi kā leģitīmas varas avotu. No tā izrietoši praksē ir notikušas izmaiņas konceptos par valsti kā indivīda īpašumu, indivīda spriestspēju, atļauju šo spriestspēju pielietot publiski, rīcībspējas iegūšanu un indivīdu vienlīdzību. Indivīda spriestspēja tiek apšaubīta un izmaiņas vērstas uz indivīda tiesību samazinājumu un valsts tiesību pieaugumu. Šo izmaiņu rezultātā ir radies sistēmisks defekts varas pilnvarojumā, jo veidojas pretruna, ka indivīds varu nodevis kaut kam, kas ir saprātīgāks un rīcībspējīgāks par viņu pašu.

5. Viens no svarīgiem morāles iemācīšanas instrumentiem ir normatīvo aktu jaunrade, iekļaujot tajos tos elementus, kurus vēlas indoktrinēt jauna morāles priekšstata kvalitātē. Šobrīd viens no morāles regulēšanas objektiem ir nevis netieša uzvedība, bet nepastarpināti regulēta tiek morāle (attieksme) pati, kas neatbilst modernisma pamatprincipiem. Regulēti tiek arī virtuāli kaitējumi jeb tāda virtuālā realitāte, kuras iespējamā atklāšana un intelektuāla transformācija īstā realitātē ļauj to kvalificēt kā deliktu.
6. Praksē ir notikušas izmaiņas vārdu *brīvība*, *drošība*, *vienlīdzība* jēdzieniskajā izpratnē, kā arī izpratnē par indivīda aizsardzību un valsts lomu kā tādu, radot jaunu priekšstatu par Eiropas liberālo sabiedrību un valsts funkcijām. Paralēli var novērot arī izmaiņas izpratnē par noziegumu un sodu, kur indivīdus iespējams sodīt arī par darbībām, kurām trūkst kādas no moderno tiesību delikta pazīmēm.
7. Praksē spēkā vairs nav stāstījums par zinātnes, emancipācijas, progressa vai citu modernisma institūtu augsto vērtīgumu, cilvēka brīvības un rīcībspēju ieskaitot. 20.gadsimta vidū Eiropā valdošo tendenci pēc arvien lielāka indivīda brīvību pieauguma praksē ir nomainījusi tendence vēlēties arvien lielāku varas uzraudzību pār sevi un pārnest individuālos riskus uz kolektīvo atbildību.
8. Viens no cēloņiem indivīda tiesību revīzijai ir globālās darījumu telpas un globalizētā kapitālisma ietekmes pieaugums. Notiekošā globālās ražošanas un tirgus eskalācija prasa tiesības nemitīgi pielāgot strauji mainīgiem apstākļiem un globālo spēlētāju interesēm, bet to nav iespējams veikt, saglabājot vienotu, iekšēji loģisku tiesību sistēmas struktūru un tiesību kontinuitāti. Izglītības kļūšana par patēriņa priekšmetu līdz ar dzīves telpas pastiprinātu normativitāti noved pie reducētas indivīda tiesību izpratnes un indivīda nespējas uzņemties atbildību par savu rīcību, atbildību par individuālajiem riskiem pārliedzot uz valsti. Savukārt patērētāju sabiedrības pasionārisma un izglītības trūkums un tekstu relativitātes apziņa ļauj likumdošanā ienākt fragmentāram morāles regulējumam.

9. Otrā tiesību izmaiņu cēloņu grupa ir notiekošās izmaiņas pasaules politiskajā kartē un demogrāfiskajos procesos, ekonomisko labumu pārdalījumā, un ar to saistītos apjomīgajos migrācijas procesos, kuru rezultātā radusies vesela virkne mijiedarbīgu kultūras sistēmu izraisītu fenomenu, kas saistībā ar informācijas telpas paplašināšanos un iespējām apmainīties ar informāciju, ļauj jebkurus notikumus tūlīt globāli rezonēt.
10. Trešā cēloņu grupa ir ar pirmajām cieši saistīta domāšanas koncepta maiņa, kur pasaules interpretāciju relativitātes apstākļos tiek apšaubīti iepriekš par vērtīgiem vai ticamiem uzskatīti teksti, tādējādi paverot ceļu agrāk par marginālām uzskatītu pasaules interpretāciju ienākšanai tiesību aktu jaunradē.
11. Ir pilnā mērā **apstiprinājusies pētījumā izvirzītā hipotēze**, ka mūsdienu Eiropas kultūras sistēmas valstīs ideoloģisku, sociālu un ekonomisku procesu rezultātā notiek ievērojamas izmaiņas vērtību priekšstatos, tajā skaitā priekšstatos, kas skar indivīda un varas attiecības, un notiekošās izmaiņas izpaužas kā indivīda tiesību regulējuma palielināšanās un valsts varas tiesību pieaugums.
12. Lai arī modernisma uzstādījumi praksē vairs netiek uzskatīti par spējīgiem sevi leģitimēt, atvērts paliek jautājums, kā jauno tiesību uzstādījumu ietvaros deklarēt indivīda un valsts attiecības un arī kā leģitimēt valsts varas pilnvaras, veidojot indivīda un valsts attiecības ārpus klasiskā sabiedriskā līguma ietvariem. Tāpat turpmākiem pētījumiem tiek atvērts arī jautājums, kādas konsekvences indivīda un valsts attiecību maiņa un varas leģitimitātes trūkums radīs nākotnes sabiedrībā Eiropā un kā tas ietekmēs Eiropas Savienības attīstību.

IZMANTOTĀS LITERATŪRAS UN AVOTU SARAKSTS

1. Izmantotā literatūra

1. Barker, Chris. *Cultural Studies: Theory and Practice*. London: Sage, 525 p.
2. Benhabib, Seyla. *Situating the Self: Gender, Community, and Postmodernism in Contemporary Ethics*. Routledge: New York, 1992, 266 p.
3. Douglas, Mary, Aaron Wildavsky. *Risk and Culture: An essay on the selection of technical and environmental dangers*. Berkeley: University of California Press, 1982, 221 p.
4. Douglass, Frederick. *Two Speeches by Frederick Douglass*. Rochester, New York: O.P.Dewey, 1857, 46 p.
5. Farber, Daniel, Suzanna Sherry. *Beyond All Reason: The Radical Assault on Truth in American Law*. New York: Oxford University Press, 1997, 208 p.
6. Franklin, Benjamin, William Temple Franklin. *Memoirs of the life and writings of Benjamin Franklin*. H. Colburn: London, 1818, 488 p.
7. Frascina, Francis, Charles Harrison. *Modern Art and Modernism: A Critical Anthology*. London: Harper and Row, 1982, 336 p.
8. Fromm, Erich. *On being human*. London: Continuum, 1997, 180 p.
9. Giddens, Anthony. *The Consequences of Modernity*. Stanford: Stanford University Press. 1991, 188 p.
10. Halio, Jay. *Romeo and Juliet: A Guide to the Play*. Westport: Greenwood Press, 152 p.
11. Hobbes, Thomas. *Of Man, Being the First Part of Leviathan*. Vol. XXXIV. The Harvard Classics. New York: P.F. Collier & Son, 1909–14.
12. Horkheimers, Makss, Teodors V. Adorno. *Apgaismības dialektika. Filosofiski fragmenti*. Rīga: Laikmetīgās mākslas centrs, 2009, 416 lpp.
13. Kants, Imanuels. *Kas ir apgaismība?* Tulk. Igors Šuvajevs. Rīga: Zvaigzne ABC, [200X], 183 lpp.
14. Krastiņš, Ilgvars. *Tiesību teorijas pamatjēdzieni*. Rīga: Latvijas Universitāte, 1995., 32 lpp.
15. Liotārs, Žans Fransuā. *Postmodernais stāvoklis. Pārskats par zināšanām*. Rīga: Laikmetīgās mākslas centrs, 2008, 182 lpp.
16. Locke, John. *The Second Treatise of Civil Government*. 1690. Ch.II. On the State of Nature.

17. Mežulis, Dainis. *Personas krimināltiesiskā aizsardzība*. Rīga: Zvaigzne ABC, 2001, 376 lpp.
18. *Routledge History of Philosophy, Vol. 5 : British Philosophy and the Age of Enlightenment*, Stuart Brown, ed., London: Routledge, 2004, 336 p.
19. Siegel, Larry, Brandon Welsh. *Juvenile Delinquency : Theory, Practice, and Law*. Belmont: Wadsworth, 2012, 672 p.
20. Tague, Gregory. *Origins of English Literary Modernism, 1870-1914*. [x]: Academica Press, 2008, 439 p.
21. *The Cambridge Companion to Postmodernism*. Steven Connor, ed., Cambridge University Press, 2004, 254 p.
22. The fleeting world/Our world: The Modern Era. David Christian. *Berkshire Encyclopedia of World History*. Senior Editor William McNeill. Vol.I. Great Barrington: Berkshire Publishing Group, 2004, 488 p.
23. Wildavsky, Aaron. *Searching for Safety*. [x] Transaction Books. 1988, 253 p.
24. Ziemele, Ineta, Egils Levits, Sandra Garsvāne u.c. *Cilvēktiesības pasaulē un Latvijā*. Rīga: Izglītības soļi, 2000, 409 lpp.
25. Модернизм. А.А.Грицанов, М.А. Можейко, В.Л. Абушенко., с. 478. *Постмодернизм. Энциклопедия*. Составители и научные редакторы А. А. Грицанов, М. А. Можейко. Минск: Интерпрессервис; Книжный Дом, 2001, 1040 с.
26. Berdņikovs, Andrejs, Gatis Puriņš, Uģis Šulcs. Tolerance versus sekulārisms? *Latvijas universitātes raksti*. 2005. Vol. 686. Politikas zinātne. 94.-105.lpp.
27. Boening, Astrid. Euro-Islam – A Constructivist Idea or a Concept of the English School? *European Union Miami Analysis (EUMA)*, Vol. 4, No.12, 2007, p.2-13.
28. Cooper, Robert. The post-modern state and the world order. *Demos* [think tank], 2000, p.1-43. Pieejams: <http://www.demos.co.uk/files/postmodernstate.pdf?1240939425>
29. Hansen, Randal. Migration to Europe since 1945: Its History and its Lessons. *Political Quarterly*. Vol. 74, No. S1, 2003, p.25 – 38.
30. Lundestad, Geir. Empire by Invitation? The United States and Western Europe, 1945-1952. *Journal of Peace Research*, Vol. 23, No. 3. (September 1986), p. 263-277.
31. Strada-Rozenberga, Kristīne, Aizturēšanas kriminālprocesuālā būtība un izpausme. *Jurista vārds*. [Publicēts 25.04.2006.] Pieejams: <http://archive.politika.lv/temas/cilvektiesibas/20536/>

32. Wetzling, Thorsten. What role for what rule of law in EU-US counterterrorism cooperation? *The EU-US Security and Justice Agenda in Action. Chailot Papers*. Nr. 127, December 2011, p. 29 – 40.
33. Wildavsky, Aaron, Daniel Polisar. From Individual to System Blame: A Cultural Analysis of Historical Change in the Law of Torts. *Journal of Policy History*, 1 (1989), p. 129-155.
34. Encyclopædia Britannica. Encyclopædia Britannica Online Academic Edition. Western philosophy. [Skatīts 24.01.2012.] Pieejams: <http://www.britannica.com/EBchecked/topic/1350843/Western-philosophy>
35. Internet Encyclopedia of Philosophy. Celeste Friend. Social Contract Theory. [Skatīts 05.02.2012.] Pieejams: <http://www.iep.utm.edu/soc-cont/#SH3a>
36. Markss, Kārlis, Frīdrihs Engelss. *Komunistiskās partijas manifesti*. [Skatīts 06.04.2012.] Pieejams: http://www.satori.lv/raksts/2314/Karlis_Markss_Fridrihs_Engelss/Komunistiskas_partija
37. Plato. *Sophist*. Translated by Benjamin Jowett. [Skatīts 02.18.2012]. Pieejams: <http://classics.mit.edu/Plato/sophist.html>
38. Revolutionary War and Beyond. Thomas Jefferson Quotes from the Notes on the State of Virginia. [Skatīts 05.02.2012.] Pieejams: <http://www.revolutionary-war-and-beyond.com/thomas-jefferson-quotes-2.html>
39. Science Encyclopedia. Democracy - Age Of Enlightenment And Revolution. [Skatīts: 28.02.2012.] Pieejams: <http://science.jrank.org/pages/8957/Democracy-Age-Enlightenment-Revolution.html>
40. Stanford Encyclopedia of Philosophy. Jean Jacques Rousseau. [Skatīts 04.02.2012.] Pieejams: <http://plato.stanford.edu/entries/rousseau/>
41. Stanford Encyclopedia of Philosophy. Locke's Political Philosophy. [Skatīts 04.02.2012.] Pieejams: <http://plato.stanford.edu/entries/locke-political/>
42. Stanford Encyclopedia of Philosophy. Logical Constructions. [Skatīts 21.01.2012.] Pieejams: <http://plato.stanford.edu/entries/logical-construction/>

2. Izmantotie avoti

1. Apvienoto Nāciju Organizācijas Statūti. (27.06.1945.) [Skatīts: 28.02.2012.] Pieejams: <http://www.humanrights.lv/doc/vispaar/anostat.htm>

2. Apvienoto Nāciju Organizācijas Vispārējā cilvēktiesību deklarācija. (10.12.1948.)
[Skatīts 25.03.2012.] Pieejams:
http://www.tiesibsargs.lv/lat/tiesibu_akti/ano_dokumenti/?doc=49
3. Līgums par Eiropas Savienību (Konsolidētā versija, 2009). *Oficiālais Vēstnesis*, C 83, 30.03.2010.
4. Līgums par Eiropas Savienības darbību (Konsolidētā versija, 2009). *Oficiālais Vēstnesis*, C 83, 30.03.2010.
5. Eiropas Parlamenta 1997. g. 24. aprīļa rezolūcija *Par kaitīgu informācijas saturu internetā*. [Skatīts 01.12.2011]. Pieejams: <http://www.europarl.europa.eu/sides/getDoc.do?pubRef=-//EP//NONSGML+REPORT+A4-1997-0098+0+DOC+PDF+V0//EN&language=EN>
6. Eiropas Padomes 2003.gada 22.decembra pamatlēmums *Par bērnu seksuālās izmantošanas un bērnu pornogrāfijas apkarošanu 2004/68/TI*, Eiropas Savienības *Oficiālais Vēstnesis*, C 19/7.
7. Draft resolution of European Council Parliamentary Assembly. Abuse of state secrecy and national security: obstacles to parliamentary and judicial scrutiny of human rights violations. (07.09.2011.) [Skatīts 05.05.2012.] Pieejams: http://www.assembly.coe.int/CommitteeDocs/2011/State%20secrecy_MartyE.pdf
8. Civillikums. Ceturtā daļa. Saistību tiesības: LR likums. [stājas spēkā 01.03.1993.] [Skatīts 06.04.2012.] Pieejams: <http://www.likumi.lv/doc.php?id=90220>
9. Krimināllikums: LR likums. [Stājas spēkā 01.04.1999.] [Skatīts 06.04.2012.] Pieejams: http://www.likumi.lv/doc.php?id=88966&version_date=01.01.2012
10. Kriminālprocesa likums: LR likums. [Stājas spēkā 01.10.2005.] [Skatīts 06.04.2012.] Pieejams: <http://www.likumi.lv/doc.php?id=107820>
11. Pornogrāfijas ierobežošanas likums: LR likums. [Stājas spēkā 01.06.2007.] [Skatīts 06.04.2012.] Pieejams: <http://www.likumi.lv/doc.php?id=157638>
12. Jelgavas pilsētas sabiedriskās kārtības noteikumi: Jelgavas pilsētas pašvaldības 2010.gada 23.septembra saistošie noteikumi nr.10-15. [Skatīts 06.04.2012.] Pieejams: <http://www.jelgava.lv/pasvaldiba/dokumenti/dokumenti0/normativie-akti/>
13. Liepājas pilsētas īpašumu, teritoriju uzturēšanas un sabiedriskās kārtības noteikumi: Liepājas pilsētas domes 2006.gada 8.jūnija saistošie noteikumi Nr.13. [Skatīts 06.04.2012.] Pieejams: <http://www.likumi.lv/doc.php?id=141210>

14. Rēzeknes pilsētas sabiedriskās kārtības noteikumi: Rēzeknes pilsētas domes 2006.gada 31.jūlija saistošie noteikumi Nr.20. [Skatīts 06.04.2012.] Pieejams:
<http://www.likumi.lv/doc.php?id=143360>
15. Rīgas sabiedriskās kārtības noteikumi: Rīgas domes 2007.gada 19.jūnija saistošie noteikumi Nr.80. [Skatīts 06.04.2012.] Pieejams:
<http://www.likumi.lv/doc.php?id=143360>
16. ASV Konstitūcija. *Latvijas vēstnesis*. [Andreja Veisberga tulkojums] [Skatīts 04.02.2012.] Pieejams: <http://www.vestnesis.lv/index.php?menu=doc&id=44261>
17. Criminal Code of the French Republic (English version). [Skatīts 25.03.2012.] Pieejams: <http://www.legislationline.org/download/action/download/id/1672/file/e4c081a2fe81d7963b6e937113b6.htm/preview>
18. Declaration of the Rights of Man and of the Citizen. (26.08.1789.) Human Rights Constitutional Documents. [Skatīts 05.02.2012.] Pieejams:
<http://www.hrcr.org/docs/frenchdec.html>
19. German Criminal Code. (English version). [Skatīts 25.03.2012.] Pieejams:
http://www.gesetze-im-internet.de/englisch_stgb/englisch_stgb.html#StGB_000P176
20. [United Kingdom] Sexual Offences Act 2003. [Skatīts 25.03.2012.] Pieejams:
<http://www.legislation.gov.uk/ukpga/2003/42/part/1/crossheading/child-sex-offences>
21. [United States] Declaration of Independence. (04.07.1776.) [Skatīts 04.02.2012.] Pieejams: <http://www.earlyamerica.com/earlyamerica/freedom/doi/text.html>
22. The Code of Laws of the United States of America, Title 18. Crimes and criminal procedures, Chapter 71, Sec.1466A. [Skatīts 06.04.2012.] Pieejams:
<http://www.law.cornell.edu/uscode/text/18/1466A>
23. *Escola v. Coca-Cola Bottling Co.*, Case No. 24 Cal.2d 453, 150 P.2d 436 (1944). [Skatīts 30.04.2012.] Pieejams: <http://online.ceb.com/calcases/C2/24C2d453.htm>
24. *U.S. v. Vosburgh*, Case No. 08-4702 (C.A. 3, Apr. 20, 2010). [Skatīts 06.04.2012.] Pieejams: <http://www.ca3.uscourts.gov/opinarch/084702p.pdf>
25. Samsons, Hermans. *Deviņi atlasīti un labi pamatoti raganu sprediķi (1626)*. Grāmatā: *Ideju vēsture Latvijā: no pirmsākumiem līdz XIX gs. 90. gadiem* : antoloģija, 1. sēj., Rīga: Zvaigzne ABC, 1995, 64.-65.lpp.
26. *Der Spiegel*. Nr.22, 23.05.1977.

27. ABC News. Fake Simpsons cartoon is child porn, judge rules. [Publicēts 09.12.2008., skatīts 06.04.2012.] Pieejams: <http://www.abc.net.au/news/2008-12-08/fake-simpsons-cartoon-is-child-porn-judge-rules/233562>
28. ABC News. Obese Man Sues Fast-Food Chains. [Publicēts 26.07.2011., skatīts 06.04.2012.] Pieejams: <http://abcnews.go.com/US/story?id=91427&page=1>
29. ABC News. The Age of Consent: When Young Love Is a Sex Crime. [Publicēts 07.03.2008., skatīts 06.04.2012.] Pieejams: <http://abcnews.go.com/2020/Stossel/story?id=4400537&page=1>
30. Apollo. Maniaki Latvijas internetā jeb vai tad nedrīkst vairs stulbi pajokot. [Publicēts 28.10.2008., skatīts 25.03.2012.] Pieejams: <http://www.apollo.lv/portal/news/articles/140231>
31. Apollo. Noskaidrota viltus zīlnieces personība. [Publicēts 23.10.2008., skatīts 06.04.2012.] Pieejams: <http://www.apollo.lv/portal/news/articles/139907>
32. Apollo. Par pirkumiem virs 1000 Ls pārdevējiem būs jāziņo VID; lielveikali nekomentē. [Publicēts 07.02.2012., skatīts 25.03.2012.] Pieejams: <http://www.apollo.lv/portal/news/articles/264174>
33. Apollo. Pedofili – ne tikai dusmīgi, bārdaini onkuļi saulesbrillēs. [Publicēts 15.06.2010., skatīts 06.04.2012.] Pieejams: <http://www.apollo.lv/portal/news/articles/206031>
34. Apollo. Pirms koncerta aicina izņemt naudu no Parex bankas un Krājbankas. [Publicēts 21.11.2008., skatīts 25.03.2012.] Pieejams: http://www.apollo.lv/portal/news/82/articles/142170/0?show_inbox=1
35. Apollo. Sedlenieks: skolēnu reģistrēšana ar e-talonu ir totalitārisma ieviešana. [Publicēts 22.01.2012., skatīts 25.03.2012.] Pieejams: <http://www.apollo.lv/portal/news/articles/262559>
36. Army Times. Microchips implanted in humans: High-tech helpers, or Big Brother surveillance tools? [Publicēts 25.07.2007., skatīts 25.03.2012.] Pieejams: http://www.armytimes.com/careers/second_careers/military_chipping_070725/
37. Baltic Ireland. Latvijas pilsone Īrijā zaudē cīņā par meitas aprūpes tiesībām. [Publicēts 01.05.2010., skatīts 25.03.2012.] Pieejams: <http://baltic-ireland.ie/2010/05/14643/>
38. BBC. Council bans daughter contact over child images. [Publicēts 06.03.2012., skatīts 06.04.2012.] Pieejams: <http://www.bbc.co.uk/news/uk-england-humber-17274848>
39. BBC. Crackdown in Iran over dress codes. [Publicēts 27.04.2007.; skatīts 05.05.2012.]. Pieejams: <http://news.bbc.co.uk/2/hi/6596933.stm>

40. BBC. FBI 'anti-terror' arrest near US Capitol. [Publicēts 18.02.2008., skatīts 06.04.2012.] Pieejams: <http://www.bbc.co.uk/news/world-us-canada-17080940>
41. BBC. FBI plans social network map alert mash-up application. [Publicēts 26.01.2012., skatīts 06.04.2012.] Pieejams: <http://www.bbc.co.uk/news/technology-16738209>
42. BBC. SeaWorld sued over 'enslaved' killer whales. [Publicēts 07.02.2012., skatīts 25.03.2012.] Pieejams: <http://www.bbc.co.uk/news/world-us-canada-16920866>
43. BBC. Security under the skin. [Publicēts 15.10.2004., skatīts 25.03.2012.] Pieejams: http://news.bbc.co.uk/2/hi/uk_news/magazine/3742684.stm
44. BBC. The Islamic veil across Europe. [Publicēts 15.06.2010., skatīts 06.04.2012.] Pieejams: <http://news.bbc.co.uk/2/hi/5414098.stm>
45. BBC. Why crimes on Skype leave witnesses but no evidence. [Publicēts 26.01.2012., skatīts 25.03.2012.] Pieejams: <http://www.bbc.co.uk/news/magazine-16505791>
46. Bild. US-Lehrerin (23) nach Sex mit Schüler (19) verhaftet. [Publicēts 23.12.2011., skatīts 06.04.2012.] Pieejams: <http://www.bild.de/news/ausland/sexuelle-belaestigung/us-lehrerin-nach-sex-mit-schueler-verhaftet-21736494.bild.html>
47. Blogger News Network. Internet Rapist Arrested. [Publicēts 17.11.2006., skatīts 06.04.2012.] Pieejams: <http://www.bloggernews.net/12222>
48. BNS. Francijas parlamenta apakšpalāta pieņem likumprojektu, kas kriminalizē armēņu genocīda noliegšanu. (2) [Publicēts 22.12.2012., skatīts 06.04.2012.] Pieejams: <http://www.bns.topic/1121/news/40594953/print/true>
49. BNS. Igaunijā aizturēts jaunielis, kurš draudējis sarīkot apšaudi skolā. [Publicēts 17.12.2011., skatīts 25.03.2012.] Pieejams: <http://news.lv/BNS/2011/12/17/Igaunija-aizturets-jaunielis-kurs-draudejissarikot-apsaudi-skola>
50. BNS. Igaunijas valdība apstiprina likumprojektu par seksuālo noziedznieku ķīmisko kastrāciju. [Publicēts 02.02.2012., skatīts 25.03.2012.] Pieejams: <http://www.bns.lv/topic/1120/news/40846615/print/true/>
51. BNS. Rīgā aizliedz tirgot apreibinošos vīrakus.. [Publicēts 17.01.2012., skatīts 25.03.2012.] Pieejams: <http://www.bns.lv/topic/1113/news/40731862/print/true/>
52. BNS. Tiesa noraida savulaik aizturētā ekonomista Smirnova prasību pret valsti; viņš sola vērsties ECT un prognozē četru banku krahu (3).. [Publicēts 06.02.2012., skatīts 25.03.2012.] Pieejams: <http://www.bns.lv/topic/1116/news/40868403/print/true/>
53. British National Party. Would Someone be Arrested for Burning a Bible? [Skatīts 06.04.2012.] Pieejams: <http://www.bnp.org.uk/news/would-someone-be-arrested-burning-bible>

54. CBS Local. Boy, 10, Arrested In Burbank For Pointing Toy Gun At Woman. [Publicēts 30.01.2012., skatīts 06.04.2012.] Pieejams: <http://losangeles.cbslocal.com/2012/01/30/boy-10-arrested-in-burbank-for-pointing-toy-gun-at-woman/>
55. CNET. FBI wants records kept of Web sites visited.. [Publicēts 5.02.2010., skatīts 25.03.2012.] Pieejams: http://news.cnet.com/8301-13578_3-10448060-38.html
56. Copine typology, level 1. Meridian, Wilson, Boer. *Empirical validation of the COPINE scale as a research tool*. [Skatīts 30.04.2012.] Pieejams: http://ulincoln.academia.edu/HannahMeridian/Papers/940257/Empirical_validation_of_the_COPINE_scale_as_a_research_tool
57. Daily Mail. Child of five taken from parents for being obese: Social workers say they didn't do enough to control weight. [Publicēts 06.12.2011., skatīts 25.03.2012.] Pieejams: <http://www.dailymail.co.uk/news/article-2069986/Child-taken-care-obese-Parents-didnt-control-weight.html>
58. Dekker, Laura. Weblog van Laura. 18-01-2012. [Publicēts 18.01.2012., skatīts 25.03.2012.] Pieejams: <http://www.lauradekker.nl/Basis.aspx?Tid=5019&Sid=5042&Hmi=5042&Smi=0&STARTPOS=5>
59. Delfi. Aizdomās par Korāna dedzināšanu Lielbritānijā aizturēti seši cilvēki. [Publicēts 23.09.2010., skatīts 06.04.2012.] Pieejams: <http://www.delfi.lv/news/world/other/aizdomas-par-korana-dedzinasanu-lielbritanija-aiztureti-sesi-cilveki.d?id=34238377>
60. Delfi. Apsūdzībās par terorismu Lielbritānijā notiesāti divi vācieši. [Publicēts 07.02.2012., skatīts 06.04.2012.] Pieejams: <http://www.delfi.lv/news/world/other/apsudzibas-par-terorismu-lielbritanija-notiesati-divi-vaciesi.d?id=42113092>
61. Delfi. ASV advokātei bez krūstura neļauj satikt klientu. [Publicēts 14.06.2010., skatīts 06.04.2012.] Pieejams: <http://woman.delfi.lv/dzivesveids/darbs/asv-advokatei-bez-krustura-nelauj-satikt-klientu.d?id=32501185>
62. Delfi. ASV armija Irākā cenšas karavīrus atturēt no 'WikiLeaks' publicēto dokumentu lasīšanas. [Publicēts 04.12.2010., skatīts 06.04.2012.] Pieejams: <http://www.delfi.lv/news/world/other/asv-armija-iraka-censas-karavirus-atturet-no-wikileaks-publiceto-dokumentu-lasisanas.d?id=35546933>
63. Delfi. Brūka Šīldsa komentē bērnības kailfoto. [Publicēts 12.09.2010., skatīts 06.04.2012.] Pieejams: <http://izklaide.delfi.lv/archive/bruka-sildsa-komente-bernibas-kailfoto.d?id=31565119>

64. DELFI. CSDD: uz ceļa bojā gājušo dēļ valstij radušies 175,4 miljonu latu zaudējumi. [Publicēts 06.12.2011., skatīts 16.01.2012.]
Pieejams: <http://www.delfi.lv/news/national/politics/csdd-uz-cela-boja-gajuso-del-valstij-radusies-1754-miljonu-latu-zaudejumi.d?id=41961738>
65. Delfi. 'Delfi' pēta: bērnudārzos mutēs ciet skapīšiem un darbiniekiem. [Publicēts 22.02.2012., skatīts 06.04.2012.] Pieejams: <http://woman.delfi.lv/gimene/berni/Delfi-peta-bernudarzos-mutes-ciet-skapisiem-un-darbiniekiem.d?id=42150392>
66. Delfi. EK rosina noteikt vienotas sankcijas iekšējās informācijas tirdzniecībai. [Publicēts 20.10.2011., skatīts 06.04.2012.] Pieejams: <http://business.delfi.lv/pasaule/ek-rosina-noteikt-vienotas-sankcijas-ieksejas-informacijas-tirdzniecibai.d?id=41300787>
67. Delfi. Francūzi tiesās par Korāna apgānīšanu . [Publicēts 11.04.2011., skatīts 16.01.2012.] Pieejams: <http://www.delfi.lv/news/world/other/francuzi-tiesas-par-korana-apganisanu.d?id=37947621>
68. Delfi. Īslaicīgi aizturēts mācītājs, kura rīkotā Korāna dedzināšana izraisīja vardarbīgos protestus Afganistānā. [Publicēts 23.04.2011., skatīts 06.04.2012.] Pieejams: <http://www.Delfi.lv/news/world/other/islaicigi-aizturets-macitajs-kura-rikota-korana-dedzinasana-izraisija-vardarbigos-protestus-afganistana.d?id=38154781>
69. Delfi. Itālijā izcirtīs mežus, lai ierobežotu prostitūciju. [Publicēts 17.11.2010., skatīts 06.04.2012.] Pieejams: <http://www.delfi.lv/news/world/other/italija-izcirtis-mezus-lai-ierobezotu-prostituciju.d?id=35223719>
70. Delfi. Merkele: centieni izveidot Vācijā multikulturālu sabiedrību cietuši neveiksmi. [Publicēts 17.10.2010., skatīts 06.04.2012.] Pieejams: <http://www.delfi.lv/news/world/other/merkele-centieni-izveidot-vacija-multikulturalu-sabiedribu-cietusi-neveiksmi.d?id=34670679>
71. Delfi. No skolu ēdienkartēm ar 1.jūniju pazudīs frī kartupeļi, majonēze un kečups. [Publicēts 13.03.2012., skatīts 06.04.2012.] Pieejams: <http://www.delfi.lv/news/national/politics/no-skolu-edienkartem-ar-1juniyu-pazudis-fri-kartupeli-majoneze-un-kecup.s.d?id=42203020>
72. Delfi. Piecgadīgs puika oficiāli kļuvis par meiteni. 22. februāris 2012.
<http://izklaide.Delfi.lv/divaina-pasaule/sensacijas/piecgadigs-puika-oficiali-kluvis-par-meiteni.d?id=42152004>
73. Delfi. Valdība atbalsta ieceri ļaut tiesām goda un cieņas lietās izprasīt IP adreses. [Publicēts 05.04.2011., skatīts 25.03.2012.] Pieejams: <http://www.delfi.lv/news/national/politics/valdiba-atbalsta-ieceri-laut-tiesam-goda-un-cienas-lietas-izprasis-ip-adreses.d?id=37820279>

74. Diena. Lai apkarotu terorismu, EK rosina glabāt datus par telefonsarunām. [Publicēts 22.09.2005., skatīts 25.03.2012.] Pieejams: <http://www.diena.lv/arhivs/lai-apkarotu-terorismu-ek-rosina-glabat-datus-par-telefonsarunam-12543933>
75. Diena. No McDonald's vēlas piedzīt miljona latu kompensāciju.. [Publicēts 13.07.2011., skatīts 06.04.2012.] Pieejams: <http://www.diena.lv/sabiedriba/zinas/no-mcdonald-s-velas-piedzit-miljona-latu-kompensaciju-13892065>
76. Diena. VID gatavojas fizisko personu pārbaudēs izmantot arī lielveikalu klientu karšu datus. [Publicēts 25.02.2012., skatīts 25.03.2012.] Pieejams: <http://www.diena.lv/business/likumi-nodokli/vid-gatavojas-fizisko-personu-parbaudes-izmantot-ari-lielveikalu-klientu-karsu-datus-13933560>
77. Drošs internets. Par mums. [Skatīts 06.04.2012.] Pieejams: <http://www.drossinternets.lv/page/74>
78. Engaged. Brits thinking about GPS tracking every car on the road. [Publicēts 03.05.2007., skatīts 25.03.2012.] Pieejams: <http://www.engadget.com/2007/05/03/brits-thinking-about-gps-tracking-every-car-on-the-road/>
79. Esiet sveicināti. *Veselība ES*. Nr. 78, 2011. g. oktobris. [Skatīts 06.04.2012.] Pieejams: http://ec.europa.eu/health-eu/newsletter/78/newsletter_lv.htm
80. Europa. Preses relīzes. ES rīkojas, lai ierobežotu personisko mūzikas atskaņotāju skaļuma radīto veselības apdraudējumu. [Publicēts 28.09.2009., skatīts 06.04.2012.] Pieejams: <http://europa.eu/rapid/pressReleasesAction.do?reference=IP/09/1364&format=HTML&aged=1&language=LV&guiLanguage=lv>
81. Federal Bureau of Investigation. Norco Man Arrested and Charged with Receipt of Child Pornography. [Publicēts 07.03.2012., skatīts 06.04.2012.] Pieejams: <http://www.fbi.gov/neworleans/press-releases/2012/norco-man-arrested-and-charged-with-receipt-of-child-pornography>
82. Gaston Gazette. Mother says 9-year-old suspended for calling teacher cute. [Publicēts 03.12.2011., skatīts 06.04.2012.] Pieejams: <http://www.gastongazette.com/articles/mother-64325-says-calling.html>
83. Global Commission on Drug Policy Report. June 2011, p. 2. [Skatīts 25.03.2012.] Pieejams: <http://www.globalcommissionondrugs.org/Report>
84. Grindex. Receptu zāles. Vai jūs esat speciālists veselības aprūpes jomā? [Skatīts 06.04.2012.] Pieejams: <http://www.grindeks.lv/lv/produkti/receptu-zales/vai-tu-esi-specialists>

85. Info Wars. Hospital patients now being microchipped with “electronic tattoos”. [Publicēts 25.08.2011., skatīts 25.03.2012.] Pieejams: <http://www.infowars.com/hospital-patients-now-being-microchipped-with-electronic-tattoos/>
86. Ironic Surrealism. Timeline of the Jyllands-Posten Muhammad Cartoons Violent Aftermath. [Skatīts 06.04.2012.] Pieejams: <http://ironicsurrealism.com/timeline-of-the-jyllands-posten-muhammad-cartoons-aftermath/>
87. Latvijas Avīze. Kastrēs seksuālos noziedzniekus. [Publicēts 07.02.2012., skatīts 25.03.2012.] Pieejams: http://la.lv/index.php?option=com_content&view=article&id=340848:kastrs-seksulos-noziedzniekus&Itemid=99
88. Latvijas Avīze. Kemerons: Lielbritānija ir kristīga valsts. [Publicēts 17.12.2011., skatīts 16.01.2012.] Pieejams: http://la.lv/index.php?option=com_content&view=article&id=336563:kemerons-lielbritnija-ir-kristga-valsts&Itemid=99
89. Leta. Āboltiņa: Satversmes tiesas atzinums par valodas referendumu ļaus aizsargāt mūsu valstiskumu no turpmākiem uzbrukumiem. [Publicēts 14.01.2012., skatīts 06.04.2012.] Pieejams: <http://www.leta.lv/lat/news/>
90. Leta. Tieslietu ministrs: Latvijas pilsonības atņemšana nākotnē varētu būt politisks lēmums. [Publicēts 02.03.2012., skatīts 06.04.2012.] Pieejams: <http://www.leta.lv/lat/news/>
91. Leta. Vācijas kioskos nopērkamajā “Mein Kampf” izdevumā Hitlera teksts būs aizkrāsots. [Publicēts 25.01.2012., skatīts 06.04.2012.] Pieejams: <http://www.leta.lv/lat/news/world/>
92. Metro News. Fake Simpsons cartoon is 'child porn'. [Skatīts 06.04.2012.] Pieejams: <http://www.metro.co.uk/news/436091-fake-simpsons-cartoon-is-child-porn#ixzz1pJCn75Sh>
93. Middle East Issues. Timeline of the Salman Rushdie Affair Over "The Satanic Verses". [Skatīts 06.04.2012.] Pieejams: <http://middleeast.about.com/od/religionsectarianism/a/me080923.htm>
94. MSNBC. How to value life? EPA devalues its estimate. [Publicēts 7.10.2008., skatīts 25.03.2012.] Pieejams: http://www.msnbc.msn.com/id/25626294/ns/us_news-environment/t/how-value-life-epa-devalues-its-estimate/#.TyQ4SsVSTw0
95. Nashville's News 2. Police see rise in child porn cases committed by children [Publicēts 19.08.2011., skatīts 06.04.2012.] Pieejams: <http://www.wkrn.com/story/15293199/police-see-rise-in-child-porn-cases-committed-by-children>

96. Neatkarīgā Rīta Avīze. Merkele uzteic Muhameda kariķētāju. [Publicēts 10.09.2010., skatīts 06.04.2012.] Pieejams: <http://nra.lv/pasaule/30836-merkele-uzteic-muhameda-kariketaju.htm?act=print>
97. News Australia. Teacher jailed 40 years for sex with student aged 14. [Publicēts 18.02.2012., skatīts 06.04.2012.] Pieejams: <http://www.news.com.au/world/teacher-jailed-40-years-for-sex-with-student-aged-14/story-e6frfkyi-1226274481370>
98. News OK. US court on 'sexting': Child porn or child's play? [Publicēts 15.01.2010., skatīts 06.04.2012.] Pieejams: <http://newsok.com/us-court-on-sexting-child-porn-or-childs-play/article/3432301>
99. Ottawa Citizen. Judge reluctantly sentences severely disabled man to mandatory minimum term for possessing child porn. [Publicēts 04.01.2012., skatīts 06.04.2012.] Pieejams: <http://www.ottawacitizen.com/news/Judge+reluctantly+sentences+severely+disabled+mandatory+minimum+term+possessing+child+porn/5941899/story.html#ixzz1oIoWsYlc>
100. Panorāma. (30.03.2012.raidījums). Intervija ar Latvijas Ģenerālprokuratūras virsprokuroru Alēnu Mickeviču. [Skatīts 10.04.2012.] Sižets pieejams: <http://www.diena.lv/latvija/zinas/menesa-laika-dazadas-slepkavibas-lietas-bijusi-tris-attaisnojosi-lemumi-13939724>)
101. Planetsave. Switzerland places ban on the humiliation of plants. [Publicēts 18.10.2008., skatīts 25.03.2012.] Pieejams: <http://planetsave.com/blog/2008/10/18/switzerland-places-ban-on-the-humiliation-of-plants/>
102. Prosecutorial Remedies and Other Tools to End the Exploitation of Children Today Act of 2003. THOMAS - Bill Summary and Status, p.151. [Skatīts 06.04.2012.] Pieejams: <http://hdl.loc.gov/loc.uscongress/legislation108s151>
103. Publishers' Weekly. Little, Brown to Publish Official 'Twilight' Guide. [Skatīts 30.04.2012.] Pieejams: <http://www.publishersweekly.com/pw/by-topic/childrens/childrens-book-news/article/44733-little-brown-to-publish-official-twilight-guide.html>
104. SexLaws.org. project. Answer Board. [Skatīts 25.03.2012.] Pieejams: http://www.sexlaws.org/Answer_Board
105. Sexlaws.org. project. Sexting Teens facing felony charges for misuse of cell phones. [Skatīts 25.03.2012.] Pieejams: http://www.sexlaws.org/sexting_teens_facing_felony_charges_for_misuse_of_cell_phones
106. Shakespeare, William, *Romeo and Juliet* (1595). [Skatīts 20.02.2012.] Pieejams: <http://www.gutenberg.org/cache/epub/1112/pg1112.html>

107. Silverberg, Cory. Examining the effects of child pornography. [Publicēts 15.07.2009., skatīts 06.04.2012.] Pieejams: <http://sexuality.about.com/b/2009/07/15/examining-the-effects-of-child-pornography.htm>
108. Skenazy, Lenora. Eek! A Male! Wall Street Journal. [Publicēts 12.02.2011., skatīts 06.04.2012.] Pieejams: http://online.wsj.com/article/SB10001424052748703779704576073752925629440.html?mod=WSJ_newsreel_opinion#articleTabs_comments
109. Spiegel Online. SWIFT Progress? Europe Backs New EU-US Data Sharing Deal. [Publicēts 25.06.2010., skatīts 06.04.2012.] Pieejams: <http://www.spiegel.de/international/europe/0,1518,702841,00.html>
110. SWIFT Statements. EU-US Terrorist Finance Tracking Program (TFTP) Agreement. [08.07.2010] [Skatīts 06.04.2012.] Pieejams: http://www.swift.com/about_swift/legal/compliance/statements_on_compliance/index.page
111. Tiesībsarga birojs. Pilsoniskās un politiskās tiesības. [Skatīts 05.05.2012.] http://www.tiesibsargs.lv/lat/cilvektiesibas/pilsoniskas_un_politiskas_tiesibas/
112. The Free Library. Sir filmed up girls' skirts; COURTS: Perv teacher suspended after taking dirty pics. [Skatīts 06.04.2012.] Pieejams: <http://www.thefreelibrary.com/Sir+filmed+up+girls%27+skirts%3B+COURTS%3A+Perv+teacher+suspended+after...-a0177727003>
113. The Guardian. FBI posts fake hyperlinks to snare child-porn suspects. [Publicēts 20.03.2008., skatīts 06.04.2012.] Pieejams: <http://www.guardian.co.uk/technology/blog/2008/mar/20/fbipostsfakehyperlinkstos>
114. The Guardian. Police delete London tourists' photos 'to prevent terrorism' 16 April 2009. [Publicēts 16.04.2009., skatīts 06.04.2012.] Pieejams: <http://www.guardian.co.uk/uk/2009/apr/16/police-delete-tourist-photos>
115. The Guardian. Why are we fingerprinting children? [Publicēts 07.03.2009., skatīts 06.04.2012.] Pieejams: <http://www.guardian.co.uk/commentisfree/libertycentral/2009/mar/06/fingerprinting-children-civil-liberties>
116. The Local. Mother arrested for filming her kids in the tub. [Publicēts 04.03.2011., skatīts 06.04.2012.] Pieejams: <http://www.thelocal.se/32400/20110304/>
117. The Register. Schools can fingerprint children without parental consent. [Publicēts 07.09.2006., skatīts 06.04.2012.] Pieejams: http://www.theregister.co.uk/2006/09/07/kiddyprinting_allowed/
118. The Silent Majority. Burn a flag or a Bible, no problem. Burn a Quran, hate crime. [Publicēts 08.09.2010., skatīts 06.04.2012.] Pieejams: <http://silentmajority09.com/2010/09/08/burn-a-flag-or-a-bible-no-problem-burn-a-quran-hate-crime/>

119. The Times. Timeline: the Muhammad cartoons. [Publicēts 06.02.2006., skatīts 06.04.2012.] Pieejams: <http://www.timesonline.co.uk/article/0,,3-2021760,00.html>
120. Townhall Magazine. Insanity: Seven Year Old Kid Accused of Sexual Harrassment for Kicking Bully in the Groin. [Publicēts 04.12.2011., skatīts 06.04.2012.] Pieejams: http://townhall.com/tipsheet/katiepavlich/2011/12/04/insanity_seven_year_old_kid_accused_of_sexual_harrassment_for_kicking_bully_in_the_groin
121. TVNET. Bāriņtiesa: pedofilu reģistram jābūt pieejamam arī sabiedrībā. [Publicēts 09.03.2011., skatīts 06.04.2012.] Pieejams: http://www.tvnet.lv/zinas/latvija/369080-barintiesa_pedofilu_registram_jabut_pieejamam_ari_sabiedriba
122. TVNET. Bērnu ievieto krīzes centrā izplatīto baumu dēļ. 9. janvārī, 2012. [Publicēts 09.01.2012., skatīts 25.03.2012.] Pieejams: http://www.tvnet.lv/zinas/latvija/406410-berns_ticis_ievietots_krizes_centra_izplatito_baumu_del
123. TVNET. Bijušie valstu līderi aicina apsvērt narkotiku legalizēšanu. [Publicēts 02.06.2011., skatīts 25.03.2012.] Pieejams: http://www.tvnet.lv/zinas/arvalstis/379895-bijusie_valstu_lideri_aicina_apsvert_narkotiku_legalizesanu
124. TVNET. Britu cietumos trūkst vietu. [Publicēts 11.10.2006., skatīts 06.04.2012.] Pieejams: http://www.tvnet.lv/zinas/arvalstis/259558-britu_cietumos_trukst_vietu
125. TVNET. Interneta kanibāls var būt bīstams sabiedrībai. [Publicēts 18.05.2010., skatīts 25.03.2012.] Pieejams: http://www.tvnet.lv/zinas/viedokli/331209-interneta_kanibals_var_but_bistams_sabiedribai
126. TVNET. Jelgavnieci tur aizdomās par cietsirdīgu izturēšanos pret dzīvnieku. [Publicēts 15.11.2007., skatīts 25.03.2012.] Pieejams: <http://www.tvnet.lv/zalazeme/animals/article.php?id=73190>
127. TVNET. Latvija gaida, ko teiks Norvēģija atņemto bērnu lietā. [Publicēts 14.03.2012., skatīts 25.03.2012.] Pieejams: http://www.tvnet.lv/zinas/latvija/414467-latvija_gaida_ko_teiks_norvegija_atnemto_bernu_lieta
128. TVNET. Par kaķa cietsirdīgu nogalināšanu nonāk cietumā. [Publicēts 2.11.2008., skatīts 25.03.2012.] Pieejams: <http://www.tvnet.lv/zalazeme/animals/article.php?id=79166>
129. TVNET. Sāk kriminālprocesu par Operas reklāmu, kurā izmantots bērna kailfoto. [Publicēts 01.02.2008., skatīts 20.04.2012.] Pieejams: http://www.tvnet.lv/zinas/kriminalzinas/288769-sak_kriminalprocesu_par_operas_reklamu_kura_izmantots_berna_kailfoto
130. TVNET. Strīds: vai 14 gadus vecai meitenei jādemonstrē peldkostīmi? 14. aprīlī, 2011 [Publicēts 14.04.2011., skatīts 06.04.2012.] Pieejams: http://www.tvnet.lv/zinas/viedokli/373832-strids_vai_14_gadigai_meitenei_jademonstre_peldkostimi

131. US Marriage Laws. Teens / Minors Marriage License laws. [Skatīts 25.03.2012.]
Pieejams: [http://usmarriagelaws.com
/search/united_states/teen_marriage_laws/index.shtml](http://usmarriagelaws.com/search/united_states/teen_marriage_laws/index.shtml)
132. Valsts kanceleja. Politikas plānošanas dokumentu datu bāze. Kriminālsodu politikas koncepcija, 11.un 36.lpp. [Skatīts 06.04.2012.] Pieejams:
<http://polsis.mk.gov.lv/view.do?id=2891>
133. Valsts Probācijas dienests. Dzimumnoziedznieki un dzimumnoziegumi. [Skatīts 25.03.2012.] Pieejams: <http://www.probacija.lv/page.php?id=472>
134. Varsity. Danish cartoon printed at Clare. [Skatīts 06.04.2012.] Pieejams:
<http://www.varsity.co.uk/news/105>
135. Walter, Eugene. Isak Dinesen, The Art of Fiction. [interview] *The Paris Review*. Autumn 1956, No. 14. [Skatīts 06.04.2012.]
Pieejams:<http://www.theparisreview.org/interviews/4911/the-art-of-fiction-no-14-isak-dinesen>
136. WFTV. 11-Year-Old Arrested For Using Rubber Band Gun. [Publicēts 06.06.2007., skatīts 06.04.2012.] Pieejams: <http://www.wftv.com/news/news/11-year-old-arrested-for-using-rubber-band-gun/nFB4r/>
137. YouTube. Blatt afram – is your child in safe hands? [Publicēts 04.05.2011., skatīts 06.04.2012.] Pieejams:
http://www.youtube.com/watch?v=o6ri4Wre4Gk&feature=player_embedded
138. Zaman. Strasbourg Warning to Copenhagen's 'Freedom of Press' Thesis. [Publicēts 19.12.2005., skatīts 06.04.2012.] Pieejams:
<http://www.zaman.com/?bl=international&alt=&trh=20051220&hn=27685>
139. Zemgales Ziņas. Bargāki sodi par nekārtībām; lēciens no tilta – 50 latu. [Publicēts 21.09.2010., skatīts 16.01.2012.] Pieejams:
http://www.zz.lv/portals/vietejas/raksts.html?offset=1&xml_id=24892&order=desc
140. International Centre for Prison Studies. Entire world - Prison Population Rates per 100,000 of the national population. [Skatīts 06.04.2012.] Pieejams:
http://www.prisonstudies.org/info/worldbrief/wpb_country.php?country=190

Maģistra darbs *Indivīda tiesību regulējuma palielināšanās kā modernisma vērtību dekonstrukcijas izpausme mūsdienu Eiropā* izstrādāts LU Ekonomikas un vadības fakultātē.

Ar savu parakstu apliecinu, ka pētījums veikts patstāvīgi, izmantoti tikai tajā norādītie informācijas avoti un iesniegtā darba elektroniskā kopija atbilst izdrukai.

Autore: _____ Linda Kucina

Rekomendēju darbu aizstāvēšanai

Vadītājs: Dr. Jānis Vaivads _____ . ____ . ____ .2012.

Recenzents: Maģ.jur., Dr.cand.iur. Juris Gromovs

Darbs iesniegts Eiropas studiju maģistra studiju programmā ____ . ____ .2012.

Dekāna pilnvarotā persona: metodiķe Santa Jastrebova _____

Darbs aizstāvēts maģistra gala pārbaudījuma komisijas sēdē

____ . ____ .201 ____ . prot. Nr. ____ .

Komisijas sekretāre: LU mācību prorektora sekretāre Klementīna Novika _____